

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Första kammaren.

Nr 32.

Lördagen den 7 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Malm* överlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 359, med förslag till lag om arbetstidens begränsning.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne april.

Företogs val av tjugufyra valmän för anställande av föreskrivna val av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till valmän utsedda:

herr Barthelson	med 93 röster
„ Björnsson	„ 93 „
„ Boberg	„ 93 „
„ Elisson	„ 93 „
„ Ericsson, Ollas,	„ 93 „
„ Gustafsson	„ 93 „
„ Hallin	„ 93 „
„ Hellberg	„ 93 „
„ Hult	„ 93 „
„ Ingeström	„ 93 „
„ Julin	„ 93 „
„ Lamm	„ 93 „
„ Lindqvist	„ 93 „
„ Möller	„ 93 „
„ Nilsson, Johan, i Skottlandshus	„ 93 „
„ Nilsson, Gustaf, i Kristianstad	„ 93 „
„ Olsson, Oscar U. B.,	„ 93 „
„ Pers	„ 93 „
„ Pålsson	„ 93 „

herr Söderbom	med 93 röster
„ Svensson, Ernst,	„ 93 „
„ Thulin	„ 93 „
„ Trygger	„ 93 „
„ Vindahl	„ 93 „

Företogs val av tio suppleanter för kammarens valmän för anställande av föreskrivna val av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till suppleanter för kammarens ifrågavarande valmän utsedda:

herr Borell	med 64 röster
„ Hansson	„ 64 „
„ Frändén	„ 64 „
„ Malmberg	„ 64 „
„ Pettersson, S. M., i Smålandsstenar	„ 64 „
„ Modig	„ 64 „
„ Walles	„ 64 „
„ Bondeson	„ 64 „
„ Jönsson	„ 64 „
„ Carlsson, Johan,	„ 64 „

sedan ordningen mellan dem blivit genom lottning bestämd.

Ang. misstag vid utbetalning av krigstidshjälp till indelt manskap.

Herr statsrådet *H a m m a r s k j ö l d*, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Karl Johan Ekmans interpellation angående misstag vid utbetalning av krigstidshjälp till indelt manskap, erhöi nu ordet och yttrade: Med första kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren, herr K. J. Ekman till mig framställt frågan, huruvida jag hade för avsikt att genom proposition till Riksdagen eller på annat sätt vidtaga åtgärd till efterskänkande eller gottgörande av vissa av misstag gjorda utbetalningar av krigstidshjälp till indelt manskap vid armén och marinen.

Innan jag övergår till besvarande av den sålunda framställda frågan, anhåller jag att i korthet få redogöra för de utbetalningar, som interpellationen avser, och däremot i revisionsväg framställda anmärkningar. Jag skall därvid till en början något beröra den rättsliga sidan av saken.

Anmärkningar mot dylika utbetalningar hava framställts av Arméförvaltningens revision, som därvid anført, att enligt § 8 i kungörelsen den 29 maj 1917 angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1917 åt befattningshavare i statens tjänst sådana befattningshavare vore

i avseende å rätt till krigstidshjälp uppdelade i ordinarie och icke ordinarie och att till dessa senare räknades arméns och marinens manskap. Till följd därav måste sådant manskap, indelt manskap däri inbegripet, för att jämlikt bestämmelserna i nämnda paragraf komma i åtnjutande av krigstidshjälp hava den 1 januari 1917 och omedelbart dessförinnan under minst ett år vid en och samma statsinstitution innehåft stadigvarande anställning med en daglig arbetstid, i medeltal icke understigande vad som för den ordinarie personalen vid samma eller jämförlig institution vore såsom minimum i allmänhet stadgat. Då ifrågavarande manskap icke innehåft dylik stadigvarande anställning, hade revisionen yrkat återbetalning av sålunda utbetald krigstidshjälp. Denna uppfattning har gillats såväl av Arméförvaltningens civila departement, som ålagt vederbörande regementsintendenter att återbetala anmärkta belopp med regressrätt mot det indelta manskapet, som ock av Kammarrätten och Regeringsrätten enhälligt.

Ang. misstag vid utbetalning av krigstidshjälp till indelt manskap.
(Forts.)

Till stöd för utbetalningarnas riktighet har, såsom i interpellationen angives, av regementsintendenterna åberopats en jämförelse mellan nyssnämnda i § 8 av berörda kungörelse förekommande uttryck och bestämmelsen i § 16 av samma kungörelse, att med befattningshavare i statens tjänst likställes i avseende å rätt till, bland annat, krigstidshjälp indelt manskap vid krigsmakten. Av denna jämförelse skulle framgå, att det indelta manskapet icke inginge i den sammanfattning av arméns och marinens manskap, som göres i § 8, sista momentet, d. v. s. icke ordinarie befattningshavare, utan måste hänföras till sådana befattningshavare, som den 1 januari 1917 innehade ordinarie anställning.

Häremot torde först och främst böra framhållas, att under det att § 8 i nämnda kungörelse har till övverrubrik "krigstidshjälp", tillhör § 16 den avdelning av kungörelsen, som innehåller gemensamma bestämmelser. Detta innebär, att i avseende å åtnjutande av ej blott krigstidshjälp utan jämväl krigstidstillägg indelt manskap likställes med befattningshavare i statens tjänst. Så har till exempel indelt manskap på grund härav genom utslag i Regeringsrätten tillerkänts krigstidstillägg å det till manskapet utgående dagavlöningsstillägg och naturligtvis också krigstidshjälp i fall, då sådant manskap den 1 januari 1917 varit i tjänstgöring under minst ett års tid. Men vidare är i detta sammanhang att erinra, att avfattningen av hithörande bestämmelser knappast bort giva anledning till den tolkning, som här i vissa fall förekommit. Visserligen innehöll motsvarande kungörelse för år 1916 icke den bestämmelse, som återfinnes i § 16 av 1917 års kungörelse, men redan under år 1916 och sedermera under år 1917 gjordes av indelt manskap till vissa truppförband framställningar om rätt att utbekomma krigstidshjälp enligt 1916 och 1917 års kungörelser. Dessa framställningar avslogos emellertid av vederbörande kassaförvaltningar och besluten härutinnan fastställdes av Regeringsrätten, som ej heller fann anledning tillstyrka vissa samtidigt med besvären gjorda ansökningar från vederbörande att av nåd komma i åtnjutande av krigstidshjälp. Och det är ej från så få regementen, som

Ang. misstag vid utbetalning av krigstidshjälp till indelt manskap. dylika framställningar gjorts. Regeringsrätten har, huvudsakligast under år 1917, avgjort dylika ärenden, som inkommit från Första och Andra livgrenadjärregementena, Västgöta, Södermanlands och Jönköpings regementen, Dalregementet samt Västmanlands och Norrbottens regementen.

(Forts.)

Vid åtskilliga truppförband har emellertid ett motsatt förfarings sätt förekommit, nämligen vid Karlskrona grenadjärregemente, Kronobergs och Hallands regementen, Jämtlands fältjägerregemente, Södra skånska infanteriregementet, Livregementets dragoner samt Skånska husar- och dragonregementena, och det är just utbetalningarna av krigstidshjälp till indelt manskap vid dessa regementen, som blivit föremål för de här åsyftade revisionsanmärkningarna. De största utbetalningarna hava gjorts vid Kronobergs regemente med 32,980 kronor, Hallands regemente med 20,910 kronor, Livregementets dragoner med 9,480 kronor och Karlskrona grenadjärregemente med 5,730 kronor. Övriga utbetalningar uppgå till mindre belopp. Beträffande den största utbetalningen, nämligen den vid Kronobergs regemente, vilken ock avser största antalet befattningshavare eller 133 indelta soldater av manskaps grad, har densamma varit föremål för uttalande av 1918 års riksdags särskilda utskott nr 1 i dess utlåtande nr 3 med anledning av en inom andra kammarerna av herr Lovén väckt motion (nr 164). Motionen avsåg, att manskapet vid Kronobergs regemente skulle få behålla under år 1917 i strid med då gällande bestämmelser uppbyren krigstidshjälp och att till täckande av härigenom uppkommande brist i regementets kassa skulle anvisas ett belopp av 33,480 kronor. Utskottet anförde därvid, att motionen icke borde i då förekommen ordning av riksdagen bifallas. Utbetalningens författningsenlighet vore, såvitt av motionen framginge, då ännu icke slutgiltigt prövad, varför det stode vederbörande öppet att i sammanhang med ärendets fullföljande genom besvär eller annorledes hos Kungl. Maj:t göra den nådeansökning, vartill fog kunde finnas.

Då dessa mål sedermera fullföljdes hos Kungl. Maj:t, anhöllo vederbörande regementsintendenter samtidigt, att, därest de anförda besvärerna skulle ogillas, vid de gjorda utbetalningarna måtte få bero, och åberopade till stöd härför, bland annat, svårigheten i många fall att av de indelta utkräva ifrågavarande ersättningsbelopp, vilka, såsom i interpellationen angivits, växla mellan 50 och 350 kronor. Med anledning av dessa nådeansökningar har Regeringsrätten hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådan åtgärd, att vid de gjorda utbetalningarna — hittills underställda Regeringsrättens prövning till ett sammanlagt belopp av 79,110 kronor — finge bero. Härmed torde hava åsyftats att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition i ärendet. Kungl. Maj:t har emellertid, efter föredragning av mina två närmaste företrädare i ämbetet och i ett fall av mig, lämnat samtliga dessa ansökningar utan bifall.

Redan då de första av ifrågavarande ärenden i slutet av år 1919 och i början av år 1920 föredrogs för Kungl. Maj:t, lärer dåvarande

departementschefen bland annat hava tagit under övervägande, huruvida till riksdagen proposition borde avlätas om efterskänkande av de utdömda beloppen helt eller delvis. Under hand inhämtades, att, enligt vad vid denna tidpunkt var känt, dylika utbetalningar vid armén ägt rum till ett sammanlagt belopp av omkring 160,000 kronor ävensom att åtskilliga av de indelta soldater, vilka oriktigt uppburit krigstidshjälp, befunne sig i jämförelsevis goda ekonomiska förhållanden. Med hänsyn bland annat därtill, att en allsidig utredning i ärendet icke därförinnan kunde medhinnas, fick frågan om proposition i ärendet till 1920 års riksdag förfalla.

*Ing. misstag
vid utbetal-
ning av krigs-
tidshjälp till
indelt man-
skap.*

(Forts.)

I detta sammanhang vill jag nämna, att några dylika besvärsmål rörande utbetalningar av krigstidshjälp till indelt manskap vid marinen icke inkommit till Kungl. Maj:t, samt att vid fem av arméns truppförband besvär beträffande anmärkta utbetalningar av krigstidshjälp till ett sammanlagt belopp av omkring 73,000 kronor icke fullföljts hos Kungl. Maj:t. En del av dessa belopp torde emellertid hava återbetalats.

Sedan det sista till Kungl. Maj:ts prövning hänskjutna ärendet av ifrågavarande beskaffenhet avgjorts, inkom i december 1920 till Kungl. Maj:t från regementsintendenten vid Livregementets dragoner, som utbetalat krigstidshjälp till 47 indelta dragoner vid detta regemente med tillhoppa 9,480 kronor, en av vederbörande militära myndigheter tillstyrkt underdånig framställning, däri regementsintendenten till en början meddelade, att han tillskrivit en var av dessa dragoner med begäran om återställande av vad som felaktigt bekommit i krigstidshjälp samt därefter, då endast ett fåtal återbetalat de oriktigt uppburna beloppen, genom respektive länsstyrelser anhållit, att vederbörande måtte anmanas att betala. Resultatet av dessa åtgärder kan i korthet anges så, att 33 av manskapet återbetalat ett sammanlagt belopp av 6,230 kronor, att beträffande 4 från vederbörande länsstyrelse ingått meddelande, att de vägrat återbetala de dem avfordrade beloppen, tillhoppa 1,050 kronor, varefter, då de hade utmätningsbara tillgångar, de av regementsintendenten instämts till vederbörlig domstol, samt att i fråga om återstående 10 dragoner genom vederbörande landsfiskaler upplysning vunnits, att de saknade utmätningsbara tillgångar eller befunne sig i dåliga ekonomiska omständigheter. Till den sistnämnda kategorien hänfördes till exempel en dragon, som hade fem minderåriga barn och ägde endast en ko och litet husgeråd. Då regementsintendenten sålunda ansåge sig icke kunna återvinna något från sistnämnda 10 mottagare av krigstidshjälp, hemställde han, att Kungl. Maj:t av nåd ville efterskänka till dem utbetalda belopp, utgörande 2,200 kronor. I denna hemställan förenade sig Arméförvaltningens civila departement.

Då jag ansåg mig icke böra tillstyrka Kungl. Maj:t, att vare sig avslå framställningen eller fatta beslut om att vid de gjorda utbetalningarna finge bero, upptogs med anledning av sistnämnda framställning ånyo spörsmålet om avlåtande till riksdagen av proposition i ämnet. Härvid togs under övervägande, huruvida en hemställan till riksdagen skulle

*Ang. misstag
vid utbetal-
ning av krigs-
tidshjälp till
indelnt man-
skap.*
(Forts.)

avse ett efterskänkande av samtliga de belopp, som utdömts, eller allenast av vad som icke kunde återvinnas medelst ett sådant förfaringssätt, som kommit till användning beträffande de indelta vid Livregementets dragoner. Givetvis borde detta förfaringssätt tillämpas under så milda former som möjligt och under hänsynstagande till det indelta manskapets svårigheter i flera fall att på en gång återbetala beloppen. Vid valet av dessa två utvägar beslöt jag mig för att välja det senare alternativet. Mot användande av det förstnämnda — som skulle avse ett efterskänkande av samtliga utdömda belopp — talade dels summans storlek, dels hänsynen därtill, att en dylik åtgärd skulle kunna anses innebära en viss orättvisa mot det indelta manskapet vid truppförband, där kassaförvaltningarna förfarit riktigt och icke utbetalt någon dylik krigstidshjälp, dels ock den omständigheten, att återbetalning av ifrågavarande medel i vissa fall redan ägt rum. Mot den av mig nu valda utvägen kan visserligen invändas, att man härigenom kan sägas lägga i respektive landsfiskalers hand att i första hand avgöra, vilka av det indelta manskapet kunna anses vara i stånd att återbetala de utgivna beloppen, men å andra sidan står det ju givetvis en var, som anser sig härutinnan vara orättvist behandlad, öppet att genom framställning till länsstyrelsen eller Kungl. Maj:t vinna rättelse. Med hänsyn härtill torde böra av riksdagen inhämtas bemyndigande för Kungl. Maj:t att i förevarande fall fatta beslut rörande efterskänkande jämväl av belopp, som av underordnad myndighet ansetts böra uttagas.

I anslutning till de synpunkter, som jag sålunda fann böra anläggas vid bedömande av denna fråga, anmodade jag i skrivelse under sistlidne januari månad Arméförvaltningens civila departement att i samråd med vederbörande länsstyrelser skyndsammast möjligt och helst före den 1 mars innevarande år låta verkställa utredning beträffande återbetalning av krigstidshjälp vid andra truppförband, där vederbörande ådömts ersättningsskyldighet härutinnan, än Livregementets dragoner, och borde denna utredning avse att i varje särskilt fall vinna upplysning, huruvida den indelte soldaten vore i stånd att återbetala honom avfordrat belopp eller huruvida medelst i vederbörlig ordning utfärdat medellöshetsintyg kunde styrkas, att han befunne sig i så knappa ekonomiska villkor, att återbetalningen skulle förorsaka honom synnerliga svårigheter. Den sålunda anbefallda utredningen hann emellertid icke utföras tillräckligt tidigt, för att proposition skulle kunna i behörig tid avlätas till innevarande års riksdag. Arméförvaltningen har icke ännu mottagit infordrade uppgifter från alla de län, utredningen berör.

Av det anförda framgår sålunda, att åtgärder vidtagits i syfte att proposition må kunna, sedan utredningen slutförts, avlätas till riksdagen om efterskänkande av ifrågakommande, till indelt manskap vid armén oriktigt utbetalade belopp i sådana fall, då återbetalning skulle vålla vederbörande alltför stora svårigheter.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag ber att till herr statsrådet

få framföra min tacksamhet för det uttömmande och snabba svaret å min interpellation.

Den fråga, som här bragts på tal, har mångenstädes väckt mycken oro, ty det är vid ett betydande antal regementen, som utbetalningar på detta sätt felaktigt ägt rum, och då beloppen nu återfordras och sålunda skola återbetalas, drabbar detta dels regementsintendenterna och dels manskapet. Flera av regementsintendenterna drabbar därvid av en synnerligen hård återbetalningsskyldighet. De hava visserligen hänvisats att efter återbetalandet söka sitt åter av manskapet, men det är tydligt, att man där icke alltid kan utfå vad som en gång utbetalts och för länge sedan förbrukats. Vad manskapet beträffar befinna sig ju många av dem i så fattiga omständigheter, att det alldeles skulle fördärva deras ställning, om de skulle nödgas återbetala vad de en gång utfått. Detta är så mycket hårdare som de felaktiga utbetalningarna väsentligen berott på otydliga bestämmelser i 1917 års kungörelse.

Såsom herr statsrådet erinrade, har ju också riksdagen redan uppmärksammat denna fråga. Det väcktes år 1918 i andra kammaren av herr Lovén en motion om efterskänkande av det belopp, som felaktigt utbetalats vid Kronobergs regemente. Det var ett belopp av över 30,000 kronor. Riksdagen ställde sig icke avvisande till frågan men ansåg, att den då var för tidigt väckt, emedan den ännu icke passerat alla domstolsinstanser och man först ville se, huru domstolarna bedömde saken. Men riksdagen eller rättare sagt utskottet, vars uttalande gillades, yttrade att det stod vederbörande fritt att i sammanhang med ärendets fullföljande genom besvär hos Kungl. Maj:t göra ansökning om att av nåd få behålla vad som felaktigt utbetalats. Riksdagen ställde sig sålunda tillmötesgående mot kravet på att beloppet skulle efterskännas och har på så sätt givit på-hand, att sådan återbetalning bör ske. Men det är ju ganska förklarligt, att då utbetalningen av krigstidshjälp är beslutad av riksdagen, Kungl. Maj:t, såsom vi hörde, icke velat på egen hand besluta om efterskänkandet utan ansett sig böra förelägga frågan riksdagens beprövande. Det har ju nu också upplysts, att åtgärder vidtagits för att åstadkomma proposition till riksdagen. Det är ju att beklaga, att frågan icke kunnat komma i det skick, att innevarande riksdag fått propositionen sig förelagd. Men i alla fall hava vi nu fått veta, att utredningen är slutförd, om också handlingarna änu icke kommit in till vederbörande myndigheter och Kungl. Maj:t.

Men då frågan nu ligger på det sättet, är det endast med den största tillfredsställelse som man kan taga fasta på att en proposition med all säkerhet således kommer att avlätas till nästkommande riksdag. I denna förhoppning har jag intet vidare att tillägga.

Anmälades och bordlades
statsutskottets utlåtanden:

nr 10 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1922 tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet;

nr 10 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1921 tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet;

första sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1921 års klass jämte en i ämnet väckt motion;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändring i vissa delar av lagen den 2 december 1892 angående lindring i rustnings- och roteringsbesvärerna jämte två i ämnet väckta motioner; samt

nr 5, med hemställan om anvisande av ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 och 26 §§ i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till baltiska utställningen i Malmö år 1914;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lättnader i fråga om förtullning av för aktiebolaget svenska tobaksmonopolets räkning inkommande oarbetad tobak och tobaksmjöl;

nr 34, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om sådan förändring i fråga om den s. k. nöjesskatten, att densamma till viss del bliver statsskatt; och

nr 35, i anledning av väckt motion om ändringar i förordningen om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjes-tillställningar;

bankoutskottets utlåtande nr 42, angående vissa framställningar rörande elvte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

första lagutskottets utlåtande nr 39, beträffande vissa återstående delar av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till ny konkurslag m. m., förslag till lag om utmätningssed m. m. och förslag till lag om ändring i vissa delar av utskökningslagen m. m.; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 55, i anledning av väckta motioner angående visst bemyndigande för Kungl. Maj:t i avseende å kronans rätt vid avvitringsarna i Sorsele och Vilhelmina avvitringslag.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den till kyrkoherdeboställena i Ovansjö, Järbo och Högbo församlingar hörande lägenheten Stormuren i Ovansjö socken;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från det åt klockaren i Sätters stads- och landsförsamlingar upplåtna boställe;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av försäljning av kronan såsom danaarv tillfallen andel i lägenheten Fjällbacka nr 90 i Kville socken av Göteborgs och Bohus län;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån ur statens domäners fond till Torne och Muonio gränsälvars strömrrensningssaktiebolag;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa Vänersborgs hospital och asyl tillhöriga fastigheter m. m.;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån ur undsättningsfonden för beredande av möjlighet att medgiva anstånd med amortering under år 1921 av lån från fiskerilånefonden; samt

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utläggande av statsgruvefält vid Stekenjokk och Remdalen i Vilhelmina socken av Västerbottens län.

Herr t a l m a n n e n yttrade: Efter samråd med andra kammarens talman får jag hemställa, att kammaren ville besluta att vid det plenum, som äger rum onsdagen den 18 dennes — onsdagen efter pingst — omedelbart efter de gemensamma voteringarna företaga val av tre ledamöter och tre suppleanter i den uppskattningsnämnd, varom stadgas i 33 § av förordningen den 28 maj 1920 om uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegrings-skatt.

Vad herr talmannen sålunda hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910, dels ock en i ämnet väckt motion.

Ändring i lagen om reglering av prästerskapets avlöning.

Genom en den 25 februari 1921 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 191, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av i statsrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Ändring i
lagen om
reglering av
prästerska-
pets avlö-
ning.
(Forts.)

Lag om ändrad lydelse av 9 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910.

Härigenom förordnas, att 9 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 skall erhålla följande lydelse:

Finner Konungen prästerlig tjänst, om vars bibehållande eller inrättande framställning blivit gjord, icke vara för själavårdens behöriga handhavande nödig, må Konungen likväl medgiva, att sådan tjänst bibehålles eller inrättas, därest församling med minst tre fjärdedelar av de i omröstningen deltagandes röster beslutat utgöra, vad utöver de i 19 § 2, 3 och 4 mom. omförmälda tillgångar erfordras till bestridande av den lön, Konungen enligt denna lag bestämmer.

I fall varom nu är sagt, må, där så skäligen prövas, det i lönen för kyrkoherde ingående grundbelopp minskas med 500 kronor.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehåft motionen nr 212 i första kammaren av herr *Linder*, vari hemställt, att den kungl. propositionen ej måtte av riksdagen bifallas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas;
2) att herr *Linders* förevarande motion måtte anses genom utskottets hemställan under 1) besvarad.

Reservation hade avgivits av herr *Rogberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

1:o) att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas;
2:o) att herr *Linders* motion måtte anses besvarad genom vad under 1:o) blivit föreslaget.

Herr *R o g b e r g*: Herr talman! Jag ämnar icke ingå på vad propositionen innehåller. Det torde vara för kammarens ledamöter känt genom utskottets hemställan och genom propositionen själv.

Utskottet har såsom huvudskäl för sin avstyrkande hemställan anført, att någon ändring i förevarande paragraf icke visat sig vara av behovet påkallad. Jag skall villigt medgiva, att något allmänt behov i sådan riktning icke visat sig, men behovet finnes på åtskilliga ställen, och det torde vara ganska djupt, där det finnes. Jag fruktar, att mer än en församling, som med tacksamhet sett Kungl. Maj:ts intresse för denna sak, skall gripas av nedslagenhet vid det beslut, som jag förväntar att kammaren nu strax kommer att fatta.

Men det är en särskild omständighet som föranlett mig att begära ordet. Om utskottets hemställan ses mot bakgrunden av den i ämnet väckta motionen, vilken ju går ut på avslag å Kungl. Maj:ts proposi-

tion, får man den uppfattningen, att utskottet, såvitt angår petitioner på här föreliggande område, anser att nu gällande lag är bra som den är. Utskottet anser, att det är bra som det är, att en petitionsrätt på detta område är kringgårdad med så många om och men, att den egentligen aldrig kan komma till tillämpning. Men om en lag ger medborgarna eller församlingarna en petitionsrätt i visst avseende, böra villkoren för denna petitionsrätts utövning icke vara snävare än att de något så när kunna fullgöras, och korrektivet mot att petitionsrätten blir använd på ett sådant sätt, att den icke förrycker lagens mening, skall ligga däri, att Kungl. Maj:t skall kunna säga nej till onödiga petitioner, och icke däri, att man ej ens skall kunna komma så långt, att petitionerna få framställas. Ett erkännande här i kammaren därom, att om det framdeles skulle visa sig, att denna petitionsrätt för församlingarna har sitt värde och borde få anlitas, kammaren icke skulle hava något emot, att de nu gällande villkoren för petitionsrätten bleve något lindrade, skulle vara tacksamt — ej för min personliga del, utan för ett flertal av rikets församlingar.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr R o o t h: Herr greve och talman! För mig är det en mycket angelägen sak att statskyrkan vidmakthålles. Det är för den skull med särdeles stor oro som jag gång efter annan ser, att prästerliga tjänster indragas, och detta mot församlingarnas bestämt uttalade önskan. Då man nu här gör denna fråga om bibehållande eller inrättande av prästerliga tjänster beroende av beslut med minst tre fjärdedelar av församlingens hela rösttal efter röstvärdet, är detta praktiskt taget ett fullkomligt omöjligt villkor. Var och en som har någon kännedom om förhållandena ute i bygderna förstår, att en så kvalificerad majoritet är nästan omöjlig att uppnå.

Jag ber för den skull, herr greve och talman, att få yrka bifall till den kungl. propositionen och avslag på utskottets hemställan.

Herr Å k e r m a n: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag kan nog förstå, att det betänkande, som här föreligger, kan vålla oro på vissa håll, men å andra sidan måste man besinna, att hela den löne-reglering, varom här är fråga, vilar på, att bestämmelserna skola vara stränga. Det framgår av riksdagens föregående uttalande i denna sak och jag får också säga, att det visat sig icke vara omöjligt att uppnå den föreskrivna majoriteten. Under sådana förhållanden får jag för min del vidhålla lagutskottets utlåtande. Även med allt behjärtande av den vänliga vädjan, som herr Rogberg gjorde, tror jag icke, att utskotts-majoriteten skulle våga — eller att det skulle vara lyckligt, om den gjorde det — ge något på hand om ett mildare förfaringsätt för framtiden.

Herr v o n H o f s t e n: Herr Rogberg framhöll, att behovet för och känslan hos vissa församlingar att få behålla dessa prästerliga be-

Andring i lagen om reglering av prästerskaps avlöning.
(Forts.)

Ändring i lagen om reglering av prästerskaps avlöning.
(Forts.)

fattningar vore på sina ställen synnerligen djupt rotat. Jag vill då vitsorda, att så är förhållandet särskilt i min hemtrakt, Skara stift. Församlingar, av vilka många fått avslag på sina hemställanden i förevarande avseende — ehuru den erforderliga majoriteten av tre fjärdedelar av de röstberättigade och långt därutöver föreligger — finna det mycket hårt, att, när de själva äro villiga helt avlöna sin komminister, de icke skola få behålla honom. De äro som sagt villiga att ikläda sig synnerligen stora offer för att få behålla dessa prästerliga befattningar, som under hundratals år ingått i deras kyrkliga liv och organisation. När de nu gå till Kungl. Maj:t och påvisa den alldeles överväldigande stämningen inom församlingarna för bibehållandet av en organisation, vilken, som sagt, sedan århundraden sammanvuxit med deras kyrkliga utveckling, och därtill förklara sig villiga att själva stå för kostnaderna, synes det hårt, att de skola få avslag. Jag förstår därför icke den siste ärade talarens påstående, att löneregleringen — som ju inte rubbas härav — skulle vila på denna grund. Det är dock i förevarande fall församlingarna själva, som betala lönerna. Det synes under sådana förhållanden hårt, att de skola förvägras att få en sådan tjänst. Det vore rätt och billigt, om församlingarnes möjlighet i förevarande hänseende i stället underlättades. Jag ber att få instämma i den förste talarens yrkande om bifall till reservationen.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! I likhet med utskottets ärade vice ordförande skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag. Det är väl att märka, att det här gäller frågan om bibehållande eller inrättande av prästerliga tjänster, vilka Kungl. Maj:t provat icke vara för självavårdens upprätthållande behövliga. Det är fråga om en opinionsyttring från församlingarnas sida om att få behålla en prästerlig befattning eller inrätta en sådan, vilken av den högsta statsmyndigheten ansetts icke behöblig. Det måste därför förutsättas en mycket stark mening inom församlingarna därför; vi få nämligen icke glömma, att det gäller att pålägga församlingarna ökade utgifter. I regel rör det små församlingar, som oftast äro ekonomiskt svaga. Efter en sådan ändring av paragrafen, som Kungl. Maj:t föreslagit, skulle inom en församling en sådan opinionsyttring kunna genomdrivas av en ganska liten klick röstberättigade, som behagade komma tillstädes vid en kyrkostämma. Vi veta, att anslutningen till en kyrkostämma är ganska mycket beroende på, i vilken form stämman pålyses. Det är mycket möjligt — och skall kanske också komma att ske rätt ofta — att pålysandet sker i en sådan form, att en stor del av församlingens röstberättigade medlemmar icke ur pålysandet kunna läsa ut, vad det verkligen är frågan om.

Jag medger, att de nuvarande villkoren äro stränga, men det har också varit riksdagens mening. Om ett sådant petitionerande, som här i paragrafen är ifråga, skulle i någon större utsträckning tillgripas inom församlingarna, vore detta ju en rörelse som ginge stick i stäv mot statsmakternas intentioner vid antagandet av prästlöneregleringslagen. Präst-

löneregleringen tillkom under en bestämd förutsättning, uttalad av både Kungl. Maj:t och riksdagen, att prästerliga befattningar skulle i så stor utsträckning, som ett behörigt tillgodoseende av själavården kunde medge, indragas. Nu är det ju klart, att rent lokalpatriotiska intressen inom en församling kunna ge upphov till en viss rörelse att få behålla en präst, som icke är behöflig, eller tillskapa en ny befattning för någon prästman, som för en viss del av församlingen är särskilt agréable. Jag medger, att villkoren kunna mjukas upp, men icke på det sätt, som Kungl. Maj:t föreslagit. Det låter ju tänka sig, att den majoritet, som Kungl. Maj:t föreslagit, $\frac{3}{4}$ av de i omröstningen deltagande, skulle kunna accepteras under en viss förutsättning, nämligen att deltagandet varit så stort, att man därav kunde se, att det var frågan om en allmänt utbredd mening inom församlingen. Men i den form förslaget nu föreligger tror jag riksdagen gör klokast i att stå kvar på den ståndpunkt riksdagen tidigare intagit. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Ändring i lagen om reglering av prästerskaps avlöning.
(Forts.)

Herr Rogberg: Jag vill erinra om, att det verkliga livet dock icke alltid växer efter Kungl. Maj:ts linjal. Det behövs verkligen en utomordentligt stark meningsyttring för att den nu lagstadgade petitionsrätten skall få användas, det är min och det är propositionens uppfattning. Men om kyrkostämmoförordningen har ändrats med påföljd, att petitionsrätten knappt kan begagnas, böra väl villkoren ändå, som jag förut nämnde, få lättas. Om, såsom den föregående ärade talaren antydde, ett beslut skulle genomdrivas på en jämförelsevis fåtaligt besökt stämma, ligger det väl i sakens natur, att Kungl. Maj:t får undersöka, huruvida det finns någon större folkmening bakom, och, om så icke skulle vara fallet, avslå framställningen. Jag ber fortfarande få yrka bifall till propositionen.

Herr Ekman, Karl Johan: Enligt prästlöneregleringslagen var det ju så, att sådan här kvalificerad majoritet stadgas i såväl nionde som tionde paragraferna. Nionde paragrafen handlar om frågan angående bibehållande eller inrättande av prästerliga tjänster, tionde paragrafen angående höjande av lön utöver vad löneregleringen innehåller. Sistnämnda paragraf har av riksdagen ändrats så, att den kvalificerade majoriteten skulle vara endast tre fjärdedelar av de i omröstningen deltagandes röster, men i nionde paragrafen kvarstår den ursprungliga, strängare fordringen på kvalificerad majoritet. Konsekvensen fordrar väl, att när man ändrar på ena stället, man får genomföra motsvarande ändring även på det andra stället, desto mera som i våra kommunallagar i allmänhet icke förekommer strängare kvalifikation än tre fjärdedelar av de i omröstning deltagandes röster.

Synnerligen viktigt är emellertid att reella skäl här tala för bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Det är nämligen så, att prästlöneregleringen gått synnerligen hårt fram över många av våra pastorat. Den har i många fall gjorts på det sättet, att man förenat tre olika försam-

Ändring i lagen om reglering av prästerskapets avlöning.
(Forts.)

lingar med var sin kyrka under en präst, med den påföljd att gudstjänsten måste nedläggas i en av kyrkorna, så att varje söndag gudstjänst upprätthålles endast i två av de tre kyrkorna och den tredje församlingen icke får någon gudstjänst. Detta har för befolkningen givetvis varit mindre tilltalande, och om då en församling skulle vilja själv bekosta avlöningen åt den prästman, som skulle erfordras för att söndagligen upprätthålla gudstjänst i den församlingen, är det icke för mycket begärt, att man åtminstone gör det något lättare för densamma, så att den må kunna med den kvalificerade majoritet, som i allmänhet stadgas i kommunallagen, besluta om en sådan sak. Korrektivet ligger i alla händelser däruti att beslutet skall godkännas av Kungl. Maj:t i sista hand.

Jag ber således att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr L a r s s o n, J a c o b: Mot den sista ärade talaren på Jönköpingsbänken ber jag att i fråga om konsekvens få erinra, att en ändring av tionde paragrafen icke fordrar en ändring även i nionde paragrafen, emedan dessa tvenne paragrafer angå helt olika saker. De skäl, som förelågo för ändring av den förstnämnda paragrafen, föreligga inte för att ändra den senare. Om det skall talas om iakttagande av konsekvens, bör man vidhålla den ståndpunkt, som intogs genom lagutskottets av riksdagen godkända betänkande 1920.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det föreliggande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Rogberg vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 32.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om fastighetsbildning i stad m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer jämte en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor.

Anslag till understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor.

I den till riksdagen den 7 januari 1921 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t under återopande av punkt 182 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor från dess nuvarande belopp, 70,000 kronor, med 195,000 kronor till 265,000 kronor.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor från dess nuvarande belopp, 70,000 kronor, med 80,000 kronor, till 150,000 kronor, att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *O. U. B. Olsson, C. I. Asplund, J. Nilsson* i Malmö, *O. H. Waldén, C. A. Jansson* i Falun, *W. Bäckström, O. Nilsson* i Örebro och *S. E. Ljungkvist*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

”Under år 1919 — — — 10 öre.

För att förebygga ett sådant överskridande av anslaget i fråga, vilket, på sätt nämnts, skett för år 1919, synes det utskottet av vikt att

*Anslag till
understödjande av
folkskolebarns ferie-
och studieresor.
(Forts.)*

tillse, att erforderliga kontrollföreskrifter varda av Kungl. Maj:t utfärdade och behörigen iakttagna. Genom den av departementschefen ifrågasatta ökningen av avgiften för person och zon från 5 till 10 öre, vilken ökning utskottet finner skälig, torde utan tvivel vissa garantier vinnas för att anslaget hålles inom behöriga gränser, och håller utskottet före, att under förutsättning av en sådan höjning samt av skärpta kontrollföreskrifter anslaget torde kunna begränsas till 175,000 kronor. Anslaget synes böra utgå efter de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott utfärda.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor från dess nuvarande belopp, 70,000 kronor, med 105,000 kronor till 175,000 kronor, att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela."

Herr Olsson, Oscar: Kammaren torde observera, att några reserverter här framkommit med förslag angående ett något högre belopp å anslaget än majoriteten inom statsutskottet ansett önskligt. Det är tre reserverter från första kammaren och fem från andra kammaren; det är flera från andra kammaren naturligtvis, såsom det brukar vara, när det gäller folkskolefrågor, men jag tror ändå, att första kammaren skall finna anledning att gå med på det högre belopp, som här föreslagits. Det står att det är fråga om höjning av anslaget, men om herrarna läsa utlåtandet, finna herrarna, att det är fråga om en sänkning av anslaget med icke mindre än 50 procent enligt utskottet och i det närmaste 50 procent enligt reservanternas förslag. Detta anslag står i staten uppfört med en summa av 70,000 kronor, vilken summa sista året emellertid överskreds med 240,000 kronor. Den summa som behöves, om ferie- och skolresor skola kunna försiggå i samma utsträckning som hittills, är således 310,000 kronor och nu föreslår utskottet en nedsättning till 150,000, medan reservanterna vilja nedsätta anslaget till 175,000 kronor. Denna stora sänkning skulle i någon mån kompenseras genom avgiftens höjande för de folkskolebarn, som resa, från 5 öre till 10 öre per zon enligt reservanternas förslag, men enligt utskottets förslag skulle priset för folkskolebarnen tredubblas i stället för fördubblas, och det skulle bli 15 öre i stället för 10 öre. Nu vill jag hemställa till denna kammare, vilkens medlemmars barn visserligen i allmänhet icke gå i folkskolan, om dess ledamöter verkligen, under en tid då den stora arbetslöshetsfrågan är en av riksdagens huvudfrågor, anse det riktigt och lämpligt att höja avgiften för arbetarklassens barn, när det gäller deras ferie- och skolresor, till det tredubbla. Det kan verkligen diskuteras om det lämpliga i att ens fördubbla denna avgift under de svåra förhållanden, som nu råda. Men för att ferie- och skolresorna skola kunna fortgå i något större utsträckning ha reservanterna ansett, att denna låga avgift skulle i någon mån höjas.

Det är otvivelaktigt, att åtskilliga saker och ting i avseende å dessa

skolresor och kanske även i avseende å dessa ferieresor kunna bli föremål för anmärkningar och befogade anmärkningar, men det ha också reservanterna tagit hänsyn till, då de tydligt och klart sagt ifrån, att vederbörande myndigheter böra taga under övertvägande kontrollåtgärder, vilket bör ske på sådant sätt, att onödigt långa resor och klassresor — som bli ganska dyra för en hel klass — icke må företagas inom så stora områden, som hittills varit fallet. Vad ferieresorna beträffar, får man väl erkänna, att varje år och speciellt i år, den stora arbetslöshetens år, det är en synnerligt stor välsignelse för arbetareföräldrar att vara i tillfälle att skicka sina barn till släktingar på landet och att få dessa annars dyrbara resor så billiga som möjligt. Enligt reservanternas förslag skulle de ändå bli dubbelt så dyra som de hittills varit.

*Anslag till understöd-
jande av
folkskole-
barns ferie-
och studie-
resor.*
(Forts.)

Man har anfört mångahanda gentemot dessa studieresor. Man har anfört, att de skulle kunna begränsas till mindre områden, till resor inom provinsen, till hemorten, såsom det ock i allmänhet bör vara. Man har också talat om, att de i många fall vore mera nöjesresor än studieresor, och jag vill icke förneka, att för barnen i skolorna det är ett stort nöje och att det väcker stort jubel att få göra en sådan här studieresor. Men jag undrar, om icke det eggande moment i skolarbetet, som ligger i den glädje dessa fattiga föräldrars barn erfar, då de få tillfälle att komma ut under sina lärares ledning på ferieresor, är av den uppfostrande art, att detta nöjeselement i resorna snarare är en anledning och motivering för reseanslaget än motsatsen. Den uppfostrande betydelse, som ligger i dessa resor, trots den stora glädje barnen hava av dem, lär ingen kunna förneka. Således, ett beskärande av det uppfostrande moment, som det här är fråga om att tillvarataga i större utsträckning, skulle, tror jag, från alla synpunkter vara att synnerligen djupt beklaga.

Nu kan det anmärkas mot mitt resonemang, att anslaget fortfarande får karaktären av förslagsanslag och således kan överskridas, och därför skulle det icke betyda så förfärligt mycket, om man toge 150,000 eller 175,000 kronor. Ja, från den synpunkten skulle jag varit mest belåten, om anslaget bibehållits vid ett belopp av 70,000 kronor, såsom hittills, utan någon förhöjning alls, ty då hade dessa skolresor kunnat få företagas i samma utsträckning som hittills, men i och med detsamma som riksdagen beslutar att höja anslaget med den motiveringen, att anslagets utgifter böra hållas inom anslagets gränser, är det alldeles tydligt, att skolmyndigheterna icke kunna tillåta sig att dela ut bidrag av detta anslag i samma utsträckning som hittills. Det blir således en gallring och prövning under alla förhållanden samt en gallring, som blir strängare och kommer att mer hindra skolresorna, ifall anslagets belopp bestämmes till 150,000 kronor än om det sättes till 175,000 kronor. För min personliga del måste jag beklaga, att reservanterna stannat vid 175,000 kronor, då redan denna sänkning av anslaget från det belopp som faktiskt nu utgått, 310,000 kronor, tydligen innebär ett avskärande

Anslag till understödjande av folkskolebarns ferieresor.
(Forts.)

av möjligheten för många fattiga hem att få ut sina barn på dessa ferieresor.

Jag vill även fästa uppmärksamheten på, att i dessa ferieresor ingå även resorna för de s. k. kolonibarnen från folkskolorna. Nu blir i år, tack vare arbetslösheten, platserna inom dessa kolonier ännu mera eftersökta än någonsin. Resorna äro i allmänhet rätt korta, men just dessa resor sluka ändå pengar, därför att det är så stora mängder av barn, som skola ut från varje samhälle. Således blir det också där en begränsning, såvida icke kommunerna skola satsa ännu större summor för koloniväsendet än de förut gjort. Anse herrarna att tiden är lämplig för att lägga dessa ökade bördor på de kommuners skuldror, som visat intresse för och deltagit i denna koloniverksamhet? Jag skulle icke tro, att det, från det allmännas sida sett, vore riktigt.

Då, så vitt jag kan se, alla skäl tala för, att så liten begränsning som möjligt och helst ingen begränsning alls göres i folkskolebarnens möjligheter att för framtiden såsom hittills deltaga i ferieresor, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, och att således anslaget höjes från nu utgående belopp 70,000 kronor till 175,000 kronor.

Herr Bergqvist: Mellan utskottets majoritet och reservanterna råder en fullständig enighet om att dessa skolresor äro nyttiga och kunna vara för barnen och skolarbetet till stort gagn. Men det har visat sig, att det anslag riksdagen beviljat så avsevärt överskridits, att om icke åtgärder vidtagas för att begränsa utgifterna för detta ändamål, man icke vet, var det slutar. Skolresor äro som sagt nyttiga och bra, men höra i alla fall icke till de angelägenheter, som vi i allra främsta rummet måste tänka på, när det gäller att tillgodose framträdande behov. I en tid som denna med stora statsfinansiella svårigheter, är detta verkligen en punkt, där man skall kunna något begränsa statens utgifter.

Nu har föreslagits tvenne åtgärder i sådant syfte: den ena åtgärden är, att den avgift, som utbetalas per zon av barnen skulle något höjas från förutvarande 5 öre. Kungl. Maj:t har föreslagit en höjning till 10 öre och utskottsmajoriteten har ansett sig böra föreslå höjningen till 15 öre. Den verkliga avgiften per zon är 40 öre, och det skulle således enligt utskottets förslag bli något mer än en tredjedel av den verkliga kostnaden, som barnen själva skulle betala. Det förefaller, som om detta vore lämpligt avvägt. Nu säger reservanten, herr Olsson, att det icke kan vara lämpligt att i en tid som denna med dess arbetslöshet höja avgiften för arbetarebarnen vid dessa skolresor så mycket som utskottet föreslagit. Ja, men herr Olsson bör observera, att utskottet förutsatt, att lägre belopp skulle ifrågakomma beträffande obemedlade barn. Det är således en begränsning gjord i detta avseende, och utskottet har vågat hoppas, att kommunerna skola kunna visa sig villiga att offra något för ändamålet.

Den andra åtgärden, som skulle vidtagas för begränsning av an-

slaget, skulle, såsom utskottet förutsätter, vara att Kungl. Maj:t låter sig angeläget vara att tillse, att effektivare kontrollföreskrifter än de nuvarande vardt utfärdade, varigenom man kunde förebygga ett sådant överskridande av anslaget, som enligt den kungl. propositionen ägt rum. Vilka de lämpligaste åtgärderna och kontrollföreskrifterna i detta fall kunna vara, är utskottet icke i tillfälle att utreda, men bland annat bör man kunna begränsa resorna så, att de bliva något kortare än i många fall varit händelsen. Det finnes också andra utvägar, som kunna beaktas. Utskottet hade tänkt sig, att åtskilliga sätt skulle finnas att ordna saken, så att ett så våldsamt överskridande av anslaget icke skulle komma ifråga som ägt rum under 1920, då anslaget överskridits med 240,000 kronor — anslaget var 70,000 kronor, men för skolbarns studie- och ferieresor ha utgått 310,000 kronor.

*Anslag till
understöd-
jande av
folkskole-
barns ferie-
och studie-
resor.
(Forts.)*

Emellertid är jag förvissad om att, när bättre tider på det statsfinansiella området inträda, riksdagen skall vara beredd att höja anslaget; men under nuvarande förhållanden anser jag mig för min del icke kunna annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Herr talman! Ehuru jag fullt delar de sparsamhetstendenser, som vid denna riksdag yppats, ber jag dock att få yrka bifall till reservationen. Jag skall nu be att få beröra en kategori barn, om vilka förut icke varit något tal i dag.

Det var år 1918, när en stor massa av våra fattiga huvudstadsbarn icke på lång tid fått någon ordentlig mat, på flera månader icke haft någon potatis och på sista tiden endast s. k. foderbetor. Då var det isynnerhet uppe i Västerbotten åtskilliga hundratals hem, som öppnade sig för fattiga barn från huvudstaden, och de omhuldades där på det mest storartade sätt, så att Västerbotten från den tiden i våra fattiga hem allmänt betraktas såsom landet Gosen här i Sverige. Efter det året har ju antalet ferie barn, såsom vi kalla dem, något nedgått. Men senast förra sommaren fingo vi skicka upp ett par hundra till Västerbotten. Det är klart, att resan för dessa barn, som där uppe få allt vad de behöva för sin återställelse fysiskt och psykiskt, blir mycket dyrare, om icke tillräckligt anslag kan beviljas. I allmänhet hava föräldrarna fått betala biljetterna till resan. Och allt vad som kunnat åstadkommas genom kommunens eller församlingarnas anslag och enskilda medel har med mycket stor knapphet räckt till att *utrusta* barnen. Det förekom ändå, trots alla ansträngningar som gjordes, att många små barn fingo resa den långa vägen barfotade och en och annan utan rock.

Om nu, säger jag, detta anslag inskränkes, så komma vi i den situationen att om, såsom vi hoppas, hem på landet även i år öppnas för oss — ty nöden är ju synnerligen stor i denna arbetslöshetens tid — då komma vi, säger jag, i den ställningen, att vi kanske icke kunna skicka ut det antal barn, för vilket det finns hem öppna. Kommunens anslag räcker icke både till barnens utrustning och till biljetter, och föräldrarnas förmåga att lämna bidrag är i dessa tider ganska liten. För detta

Anslag till
understödjande av
folkskolebarns ferie-
och studieresor.
(Forts.)

syftemål skulle jag vilja lägga detta anslag varmt på kammarens hjärta.

Mot detta har en föregående talare anfört, att man ju kunde lämna billigare pris på järnvägen för de obemedlade barnen. Men till en början vill jag säga, att det är mycket svårt att draga upp en gräns mellan fullständigt obemedlade och mindre bemedlade barn, och för det andra har jag antytt, att de kommunala bidrag, varom han talade, redan äro ansträngda till det yttersta.

Den siste ärade talaren nämnde också något om kontrollföreskrifter, som vore nödvändiga. Jag vill då upplysa, att vad dessa barn jag talar om beträffar, äro sådana kontrollföreskrifter redan så noggranna, som jag tror man kan begära. Varje lärarinna gör sorgfällig undersökning i hemmen, och sedan granskas hennes rapport av överläraren vid skolan, och så långt man kan komma genom kontrollföreskrifter, tror jag, att man har kommit.

Huvudsumman av vad jag vill säga är, att jag tror, på grund av många års erfarenhet på detta område, att kammaren skulle göra en synnerligen god gärning, som skulle på det allra bästa sätt lämna avkastning, om kammaren ville bifalla reservationen.

Herr Bergqvist: Jag giver naturligtvis mitt varma erkännande åt den syn på saken, som herr Klefbeck anlagt beträffande det behjärtansvärda i att man kan bereda fattiga barn tillfälle såväl till ferieresor som till studieresor. Men herr Klefbecks argumentering gick ut på att tala om huru nyttigt det är för Stockholm att få ut sina barn. Vi skola dock komma ihåg, att Stockholm icke är hela Sverige, och det förefaller, som om en så mäktig kommun som Stockholm skulle kunna i något större grad göra offer för detta ändamål. Vi få icke se denna sak utslutande från Stockholms synpunkt utan även från mera rikssvenska synpunkter.

Vidare vill jag säga, att skillnaden mellan det anslag, som reservanterna begärt, och det som utskottet föreslagit ju är ganska liten — 25,000 kronor. Den egentliga skillnaden är naturligtvis den avgift, som barnen själva skola betala. På den punkten har utskottet tänkt, att kommunerna skulle vara villiga att inskrida och isynnerhet Stockholms kommun.

Herr von Koch: Herr talman! Den svenska folkpsykologen Gustav Sundbärg hade åtskilligt att säga om svenskarna och deras allmänna beteende i många olika avseenden. Men det var åtminstone en sak, vari han ansåg sig kunna giva svenskarna ett gott vitsord, och det var i fråga om deras förmåga att kunna använda de härliga somrarna. Han sade, att vi levde i ett klimat svårare kanske än något annat lands, och just därför hade vi lärt oss använda sol och god luft under somrarna särskilt för städernas och deras industriebefolknings behov. Jag tror vi böra erinra oss detta, då det gäller att fatta beslut i fråga om beviljande av anslag till studieresor och ferieresor för skolbarn, ty alla äro vi överens om, att inga hava så mycket behov av att komma ut på

landet och andas lantluft och återvinna hälsa och krafter som just skolbarnen. Detta är enligt min tanke en hälsofråga i första hand. Men det är också en hembygdsfråga, detta att redan tidigt söka bereda intresse för hembygden genom resor i vårt vackra och härliga land. Jag tror, att detta är ett stort och viktigt intresse, och ingalunda tror jag, att man kan, såsom den siste ärade talaren påstod, säga, att detta framförallt är ett stockholmsintresse. Det är ett intresse för alla våra städer och industrikommuner. För min del är jag naturligtvis med om att man bör åstadkomma kontrollföreskrifter, så att icke några missbruk förekomma, men å andra sidan tror jag, att den beskärning utskottet här gjort egentligen kommer att skada det hela, och jag tror, att man mycket väl utan skada eller fara för missbruk kan gå med på reservanternas förslag. Reservanterna hava nämligen också påyrkat kontrollföreskrifter. De hava tänkt sig, att avgiften för dessa barn skulle bli 10 öre i stället för 15 öre, som utskottet föreslagit, att det i regel skulle bli. Jag ber att i detta avseende få understryka vad som antydes i propositionen, nämligen att om man går med på 10 öre, så är det ungefär 1/4 av vad biljettpriset kostar. Då återkommer man till ståndpunkten före kriget, då biljettpriset var 20 öre och avgiften 5 öre. Jag tror således, att allt talar för att man här borde gå med på reservanternas förslag både ur hälsosynpunkt och ur den synpunkt jag nyss nämnde eller hembygdsvårdens synpunkt. Det är ifråga om beloppet icke så stor skillnad mellan utskottets och reservanternas yrkanden, endast 25,000 kronor. Men om jag ser på frågan ur folkhälsans synpunkt, är reservanternas förslag att föredraga, och ber jag på grund av vad jag nu anfört att få yrka bifall till reservanternas förslag.

*Anslag till understöd-
jande av
folkskole-
barns ferie-
och studie-
resor.*
(Forts.)

Herr Rosén: Herr Bergqvist nämnde, att det huvudsakligen var Stockholm, som hade nytta av detta anslag. Så är emellertid icke fallet. Jag hade häromdagen ett brev från en folkskollärare i en avlägsen vrå av herr Bergqvists stora biskopsdöme, vilken hemställde, huruvida det icke skulle vara möjligt att få en insamling till stånd för att hans klass i vår, innan den slutade skolan för alltid, finge företaga en studieresa till Stockholm. Han sade, att föräldrarna icke hade råd att bestrida ens någon del av kostnaden. Han nämnde vidare, att han i fjol företagit en studieresa med en annan klass, och han förklarade, att var och en som fört lappmarksbarn på studieresa till Stockholm och annorstädes ville försöka göra allt för att så många som möjligt av dessa barn skulle få företaga sådana resor. Jag ber därför att få hemställa om bifall till reservationen.

Herr Bergqvist: Jag instämmer fullkomligt i den siste talarens uttalande, att det vore önskligt, om barnen från lappmarkerna, ja, om möjligt varje barn kunde få deltaga i en sådan studieresa. Men frågan är: ha vi råd till detta? Det är det jag tvivlar på.

Samma talare har framhållit, att jag sagt, att detta skulle vara ett

Anslag till understöd-jande av folkskolebarns ferie- och studieresor.
(Forts.)

stockholmsintresse. Det har jag icke sagt. Jag har endast sagt, att herr Klefbeck argumenterade för saken från stockholmssynpunkt.

Herr Möller: Jag tillåter mig vädja till kammaren, huruvida icke kammaren ville bifalla reservationen. Det föreslås i reservationen fördubbling av priset på de biljetter, det här gäller. För min del tror jag, att fördubbling av priset icke är oberättigad, utan kanske kan vara befogad. Men däremot förefaller det mig, att det är en mycket hög stegring att på rak arm besluta icke mindre än tredubbling av det pris, som begäres för dessa resor.

Jag skulle vilja understryka särskilt en synpunkt, som jag tycker vara ganska viktig. När man lever i ett samhälle, som är så industrialiserat som det nuvarande, är det av stor vikt, att man bereder barnen, som växa upp i våra storstäders osunda arbetarkvarter, möjlighet att få vistas på landet under sina ferier. Det är intet tvivel underkastat, att de nuvarande kostnaderna för folkskolebarnen att resa ut under ferierna möjliggör för många föräldrar att skicka sina barn till släktingar på landet, där de kunna tillbringa sommaren och hämta hälsa och nya krafter. Jag tycker icke, att det är någon klok ekonomisk politik ur det uppväxande släktets synpunkt att lägga efter min tro onödiga hinder i vägen för att barnen beredas sådan möjlighet även i fortsättningen.

Herr Andersson, Gunnar: Jag skall icke lägga många ord till de skäl, som anförts för och emot. Jag skall endast vittna om en lång erfarenhet i denna fråga. Under de tjugo år jag har haft mer eller mindre inflytande på ärendena inom Svenska turistföreningen, har en av de viktigaste uppgifter, vi där sökt lösa, i många tanke varit att möjliggöra och förmedla skolbarns av olika kategorier utsändande på studieresor. Det har visat sig, att det rätt lätt insmyger sig en och annan tendens att göra resorna väl vidlyftiga ävensom att anordningarna då och då göras opraktiskt. Jag tror, att det är av största vikt, att herr statsrådet har sin uppmärksamhet riktad på att sådana tendenser icke på något sätt få göra sig gällande, utan att man söker väl ordna för de särskilda behov, som anses böra komma i fråga, och därefter bestämmer understöden.

I själva nu föreliggande sakfråga, vill jag säga, är det intet anslag som jag anser har gjort så mycken nytta; och, herr talman, vad vi göra för barnen, det faller icke i dålig jord, det göra vi till nytta för vårt land, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition: *Anslag till understöd-jande av folkskolebarns ferier och studieresor.*

Den, som godkänner den vid statsutskottets utlåtande nr 95 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

(Forts.)

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 55.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisationen av handelsgymnasierna jämte en i ämnet väckt motion. *Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.*

I samband med Kungl. Maj:ts proposition nr 197, angående omorganisation av handelsgymnasierna, hade statsutskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *T. Gardell* och *O. Jonsson* i Risinge väckt motion, nr 298, däruti hemställts, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 197 besluta, att statsunderstöd till handelsgymnasier måtte utgå efter hittills gällande grunder och med de belopp, som med tillämpning av dessa grunder bleve erforderliga.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet förordat en begränsning av visst slag i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget och hade på angivna grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag samt herrar *Gardells* och *Jonssons* omförmälda motion,

a) medgiva, att i Hälsingborg finge från och med den 1 januari 1922, genom övertagande av det nuvarande statsunderstödda handelsgymnasiet i nämnda stad, inrättas ett statens handelsgymnasium, organiserat i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 11 februari 1921 angivits, under förutsättning att Hälsingborgs stad åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

b) fastställa avlöningen för ordinarie rektor, lektorer samt vaktmästare vid statens handelsgymnasium i Hälsingborg till följande belopp, nämligen:

för rektor till 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar;

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

för lektor till 5,800 kronor, därav 3,900 kronor lön och 1,900 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunde komma två ålderstillägg till lönen, vart och ett å 500 kronor;

för vaktmästare till 1,450 kronor, därav 900 kronor lön och 550 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunde komma tre ålderstillägg till lönen, vart och ett å 100 kronor;

c) medgiva, att ålderstilläggen till ordinarie befattningshavare vid förenämnda statens handelsgymnasium finge utgå ur åttonde huvudtitelns förslagsanslag: ålderstillägg;

d) besluta, att för ordinarie rektor och lektorer vid nyss omförmälda gymnasium pensionsunderlaget för rektor skulle utgöra 5,600 kronor och högsta pensionsunderlaget för lektor 4,600 kronor, samt att, om befattningshavare varit tillförordnad rektor, sådant förordnande skulle vid bestämmandet av pensionens belopp räknas honom till godo på samma sätt, som om han varit befullmäktigad rektor;

e) godkänna i utlåtandet angivna villkor och bestämmelser för åtnjutande av de för ordinarie befattningshavare vid omförmälda handelsgymnasium föreslagna avlöningsförmånerna;

f) förklara, att en var, som med eller efter ingången av år 1922 tillträdde ordinarie befattning vid ifrågavarande läroanstalt, skulle vara pliktig underkasta sig förenämnda villkor och bestämmelser;

g) medgiva, att lektor vid högre lärarinneseminariet, allmänt läroverk, folkskoleseminarium, teknisk elementarskola, tekniskt gymnasium, teknisk fackskola eller sjökrigsskolan finge för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig tid, varunder han tjänstgjort såsom ordinarie lektor vid handelsgymnasiet i Hälsingborg;

h) vid bifall till här förut framlagda förslag, i riksstaten för år 1922 under rubrik: Statens handelsgymnasium i Hälsingborg, uppföra ett ordinarie anslag å 43,500 kronor;

i) till förstärkande av sistnämnda anslag anvisa på extra stat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, 3,000 kronor, att utgå efter de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott utfärda;

k) medgiva, att styrelsen för ifrågavarande handelsgymnasium skulle äga att beträffande de utgiftstitlar ej mindre å ordinarie än även å extra stat, som icke innefattade avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskredes;

l) — i stället för det i riksstaten nu uppförda ordinarie förslagsanslaget, högst, till handelsgymnasier, nu 135,000 kronor — under rubrik: handelsgymnasierna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Örebro och Norrköping uppföra ett ordinarie förslagsanslag, högst, 120,000 kronor att utgå enligt de för nuvarande ordinarie anslag till handelsgymnasierna gällande grunder;

m) till beredande av förhöjt understöd åt sistnämnda handelsgymnasier utöver till dem redan anslagna belopp anvisa på extra stat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, å 150,000 kronor, att utgå under förutsätt-

ning, att kommun, där handelsundervisningsanstalt åtnjöte statsunder- *Ang. omor-*
 stöd, själv eller genom enskilda donatorer såväl tillhandahölle erforderliga lokaler för undervisningen som ock årligen lämnade ett kontant bi- *ganisation*
 drag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet, samt med den *av handels-*
 fördelning och under de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna *gymnasierna.*
 skäl bestämma. (Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *C. G. Ekman, A. Pers, J. Nilsson* i Malmö, *C. A. Jansson* i Falun, *K. A. Westman, S. E. Ljungkvist* och *J. D. Norman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande förslag

a) i riksstaten uppföra det ordinarie förslagsanslaget till handelsgymnasier med oförändrat belopp 135,000 kronor;

b) till beredande av förhöjt understöd åt handelsgymnasierna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Hälsingborg, Örebro och Norrköping utöver till dem redan anslagna belopp anvisa på extra stat för år 1922 såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 150,000 kronor, att utgå under förutsättning, att kommun, där handelsundervisningsanstalt åtnjöte statsunderstöd, själv eller genom enskilda donatorer såväl tillhandahölle erforderliga lokaler för undervisningen som ock årligen lämnade ett kontant bidrag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet, samt med den fördelning och under de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

Herr Pers: Herr talman! Jag har varit tveksam i den här frågan, och efter vad man kan förstå av utlåtandet som föreligger har denna tveksamhet nog varit ganska utbredd bland utskottets ledamöter, även bland dem som ställt sig på majoritetens ståndpunkt. Det framgår framför allt av den omständigheten, att i stället för den begärda gruppen av handelsgymnasier utskottet stannat för att förorda endast ett sådant. Ett av de skäl för att man nu tog endast ett anges vara det, att man ville kunna få se resultatet av den verksamhet som man vill försöka med. Framför allt just av detta slut ställde jag mig på reservationen, ty i själva verket kan väl icke gärna Kungl. Maj:t eller riksdagen taga upp frågan till exempel nästa år, om man skall hava någon försöksvis vunnit erfarenhet, ty det kan man ju icke gärna få på ett år. I själva verket skulle alltså ett bifall till majoritetens ståndpunkt innebära ett uppskov en tid framåt med hela saken förutom för detta enda gymnasium. För mig har det dock varit särskilt avgörande, att fördelningen på landets olika delar icke är tillfredsställande. Man mötes av den omständigheten, att det är två gymnasier föreslagna för Skåne, men intet för hela Norrland. Man har visserligen i majoritetens förslag talat om att man, när frågan härnäst skulle komma upp, ville hava en rättvis fördelning på landets olika delar, men fråga är ändå, om icke detta bäst främjas genom att stanna för reservationen och skjuta på frågan och låta Kungl. Maj:t komma tillbaka med den, sedan

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

man fått en fast och bestämd plan för huru gymnasierna skola fördelas på landets olika delar. Jag vet, att man härvidlag säger det att, när ingen kommun i Norrland har förmått att få till stånd ett sådant handelsgymnasium, har Kungl. Maj:t intet annat att göra än att låta Norrland vara. Ja, den som såsom suppleant tillhör statsutskottet anses kanske icke handla riktigt statsutskottsmässigt, om han giver en antydning om en övertygelse, att man kan vilja öka statens utgifter på något särskilt sätt. Men för min del skulle jag vilja säga, att så vidsträckt som Norrland är och så starkt behov som det har av åtskilliga kulturanstalter, icke bara på det här området utan även på andra områden, skulle jag som sagt för min del gärna vara med om att staten gav ett särskilt stöd åt någon kommun i Norrland, som vore skickad och lämplig för att kunna åstadkomma en sådan anstalt. Det är icke nog, att vi bygga landsvägar av olika slag och järnvägar och kartlägger Norrland och gör åtskilligt för den närmaste materiella utvecklingen, utan det behövs folk däruppe, som utbildas för att taga vara på landets resurser, och det behövs undervisningsanstalter, så att man icke från orterna längst däruppe skall behöva åka ner till Stockholm eller Norrköping eller Örebro eller till Skåne för att få sådan utbildning. Det är klart, att det kan vara trevligt för lapplandsbon att komma till Stockholm, men det ligger dock någonting uti att få till stånd undervisningsanstalter däruppe, så att icke befolkningen skall över hövan sugas ned till tätare bebyggda trakter. Och det är framför allt den omständigheten som gjort, att jag har stannat för reservationen, d. v. s. att jag vill hava en plan över huru gymnasierna skola fördelas över landet; och jag vill icke heller hava det längre uppskov, som jag tror, att det innebär att nu övertaga ett gymnasium för att vinna erfarenhet om huru detta försök slår ut. Det är ju så, att reservationen icke är närmare utformad, och därför får naturligtvis vad jag nu säger stå för min räkning. Det är min privata mening, som jag nu velat framföra, och därmed motivera varför jag ställt mig på reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Herr Bergqvist: Herr talman! Det förslag, som föreligger i den kungl. propositionen i denna fråga, avser att vara ett led i den reform beträffande de praktiska ungdomsskolorna, som genomfördes 1918. Att nu handelsundervisningen skulle ordnas innebär så att säga en slutsten i den byggnad, som då uppfördes. Men man får ju icke betrakta saken endast ur teoretisk synpunkt, utan avsikten är att praktiskt förbättra undervisningen i handelsfacket. Handeln är en synnerligen viktig faktor i vårt näringsliv, och det är därför värt allt beröm, att Kungl. Maj:t velat vidtaga åtgärder för att undervisningen i handelsfacket skulle bli så god och bra som möjligt. Här har nu satts i fråga, att vissa av de enskilda handelsgymnasier, som finnas, skulle bli förstatligade. Det finnes sex handelsgymnasier i landet, men utav dessa skulle allenast fyra förstatligas, nämligen det i Malmö, Hälsingborg, Norrköping och Örebro. Däremot skulle handelsgymnasierna i Stockholm och

Göteborg fortfarande bliva blott statsunderstödda. Om jag nu fäster mig först vid de sistnämnda och grunderna för de statsunderstöd, som varit ämnade att utgå, så innehåller den kungl. propositionen förslag om, att dessa två gymnasier skulle få dels ett grundanslag, som skulle utgå med 4,000 för var och en av de två första lärjungeavdelningarna i gymnasiet, med 3,000 kronor för vardera av tredje och fjärde avdelningarna och med 2,000 kronor för varje avdelning därutöver. Dessutom skulle anslag utgå med hälften av avlöningen till lärarna. Beträffande återigen de övriga fyra gymnasierna, de i Hälsingborg, Norrköping, Malmö och Örebro, skulle de övertagas helt och hållet av staten, dock så att vederbörande kommuner skulle tillhandahålla lokaler. Den kostnadsökning, som skulle bliva följden av en sådan reform, belöper sig för 1922 enligt vad propositionen uppgiver till 47,000 kronor. Därtill skulle komma dyrtidstillägg för lärarna och befattningshavarna vid dessa gymnasier. Nu har emellertid utskottet icke ansett sig kunna helt och hållet acceptera Kungl. Maj:ts förslag, detta dock icke därför att utskottet underkänt den tanke, som ligger till grund för den kungl. propositionen. Utskottet behjärtar väl vikten av att på handelsundervisningsområdet få det bästa möjliga, som kan åstadkommas — men det har varit särskilt av statsfinansiella skäl, som den sparsamhetstendens, vilken nu måste i de flesta frågor göra sig gällande, även i denna fråga fällt utslaget. Därtill har också kommit för det andra, att utskottet ansett klokt att göra ett försök i mindre skala, huru det skulle komma att verka med ett förstatligande av handelsundervisningen. Utskottet har därför stannat vid att föreslå ett enda gymnasium till förstatligande. Då man sökt välja bland de fyra, som varit ifrågasatta, har man stannat för Hälsingborg. Det har varit åtskilliga skäl, som talat för detta — Hälsingborgs läge m. m. — och man har tänkt sig, att ett förstatligande av därvarande handelsgymnasium skulle äga rum. Efter det man sålunda fått ett statsgymnasium för handelsundervisningen, skulle man sedermera eventuellt fortsätta i mellersta Sverige och norra Sverige. Beträffande de grunder, som Kungl. Maj:t föreslagit för statsunderstöd, har statsutskottet icke ansett sig nu kunna acceptera dem, utan det har blivit vid de gamla grunderna. Dock har utskottet något litet höjt det extra anslag, som utgår till handelsgymnasierna. Den ökning i kostnaderna, som skulle inträda genom ett bifall till statsutskottets förslag, utgör 28,500 kronor. Därutav skulle en ökning komma på Hälsingborg med 12,150 kronor. Där skulle sålunda den drygaste ökningen ske, något som är naturligt, eftersom detta gymnasium skulle göras till statsgymnasium.

Om vi nu se på reservationen, ger den ingenting. Den stannar absolut på status quo beträffande statsanslaget. Det har förut varit ett ordinarie anslag på 135,000 kronor och ett extra anslag eller förstärkningsanslag av 150,000 kronor. Det är detsamma som reservanternas vilja vara med om. Men när man vet, att handelsgymnasierna hava haft och ännu hava att kämpa med ekonomiska svårigheter, så är det väl

Ang. omorganisation
av handelsgymnasierna.
(Forts.)

Ang. omorganisation
av handelsgymnasierna.
(Forts.)

hårt av reservanterna, att de icke vilja giva någon tillfällig ökning för att åstadkomma ett bättre tillstånd i ekonomiskt avseende för dessa anstalter. Reservationen hade kunnat vara mera acceptabel, om reservanterna åtminstone höjt det anslag, som förut utgått. Utskottet har för sin del icke endast föreslagit ett gymnasium till statsgymnasium, utan också i övrigt höjt anslaget till dessa handelsgymnasier. För att kunna fullfölja den plan, som 1918 uppgjordes beträffande praktiska ungdomsskolor och för att få tillfälle pröva, huru förstatligade handelsgymnasier komma att verka, synes det vara en lämplig och väl avvägd åtgärd att åtminstone förstatliga ett, så att man kan få hämta erfarenhet därav, och när något år så gått och man gjort dessa rön, kan man taga under förnyad omprövning, om man skall fortsätta på den vägen eller eventuellt välja en annan. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman, mina herrar! Att detta ärende är ett mycket viktigt statsintresse, därom torde meningarna icke vara delade. Handelsgymnasiernas tillkomst har i de flesta fall berott på privata personers initiativ, och sedan dessa skolor ha börjat, har man så småningom ansett, att kommunerna borde övertaga bördan. Men det är givet, att det icke allenast är ett kommunalt intresse, fastän det naturligtvis har varit kommunernas skyldighet att övertaga de utgifter de privata, enskilda tidigare burit. Vid de skolorna är det en mängd studerande från olika orter, och följaktligen är det ett intresse, som staten bör övertaga och bevaka. När jag har denna uppfattning, undrar kanske en och annan, varför jag står bland reservanterna, som yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Att jag finnes där beror emellertid icke på, att jag är motståndare till, att staten skall övertaga skolorna ifråga, utan det är helt och hållet beroende därpå, att det har gjorts ihop en mycket besynnerlig kompromiss, först i avdelningen och sedan i statsutskottet. Man talar där om, att man vill ha erfarenhet och att man vill hava detta som ett experiment, ett skäl som verkar mycket krystat, ty den erfarenheten finnes förut. De omtalade handelsgymnasierna äro ju heller icke efterblivna, utan tvärtom ledda efter moderna principer. Men man har också låtit andra skäl komma fram i förgrunden. Ett av utskottets skäl skulle nämligen vara det, att Hälsingborg förbigicks i fjol, då det förelåg förslag, att Hälsingborg skulle få en kemisk fackskola, och Malmö fick fackskolan den gången. Nu menar man, att man ville komma ihåg Hälsingborg och att därför staten borde övertaga därvarande handelsgymnasium. Jag vill återupprepa, vad jag sade redan i fjol: Malmö fick ingenting i fjol, utan endast bibehålla vad det haft under flera decennier. Ett annat skäl, som emellertid gör, att jag icke kan sluta mig till majoriteten i statsutskottet, är att man i utskottets motivering säger, att sedan man nu har bestämt sig för övertagandet av Hälsingborgsgymnasiet, skall man i framtiden avgöra eller fördela handelsgymnasierna med hänsyn

till landskapen, och om man då tänker sig, att man t. ex. skulle vilja ha Malmö med i den prövningen, så skulle Malmö, därför att man redan har bundit sig vid en plats, vara utesluten från att prövas i det sammanhanget. Utskottet säger: "I samband härmed har utskottet ej velat underlåta framhålla, att, då framdeles i sinom tid spörsmålet om ett förstatligande av jämväl övriga handelsgymnasier kommer att tagas under förnyat övervägande, den synpunkten bör tagas under omprövning, huruvida icke en mera rättvis fördelning på landets olika delar av statsgymnasier av förevarande slag bör kunna åstadkommas än den, som skulle bliva en följd av statens övertagande av de nuvarande enskilda gymnasierna." Alltså, om man skulle anse, att Malmö borde komma i åtanke, så är det alldeles uteslutet, om man redan bundit sig vid en annan plats på förhand. I Malmö finnes det ett större antal lärjungar. Det finnes också bättre kommunikationer. Det kan komma flera till och från skolan utan att behöva flytta från hemmet. Det är tydligt och rättvist, att vid en prövning, hur man i framtiden skall lägga handelsgymnasierna, bör man icke utesluta en plats genom att nu bestämt fastlåsa sig vid en annan. Jag ber emellertid, då det troligtvis icke är möjligt att få Kungl. Maj:ts proposition antagen, vilken jag eljest skulle rösta för, att få yrka bifall till reservationen. Jag är således med om, att frågan om handelsgymnasiernas förläggning prövas i ett sammanhang vid en kommande riksdag.

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

Herr Ö r n e: Herr talman, mina herrar! Jag ber om ursäkt, att jag vågar taga till orda i en fråga, som kommer från statsutskottet. Jag brukar nästan aldrig göra det, men i detta fall finnes det särskilda motivet, att jag, såsom framgår av handlingarna, har under viss tid deltagit i den förberedande behandlingen av saken inom skolöverstyrelsen. Jag ber då först att få betyga, att jag icke lider av någon mani att vilja förstatliga undervisningsanstalter av detta slag. Enligt min uppfattning kunna sådana läroanstalter som handelsgymnasier skötas antingen såsom rent statliga eller rent kommunala eller såsom enskilda eller i "blandad drift" med lika gott resultat i vilketdera fallet som helst, under förutsättning att ledningen förstår sin sak. Men uti detta fall ligger ju saken så, att dessa läroanstalter, såsom det framhålles med all styrka i handlingarna, ha saknat en bestämd målsman, som har visat tillräcklig kraft att bära upp dem under de senaste svåra åren. Vad som kom mig att sympatisera med det förslag, som sedan blivit de särskilt tillkallade sakkunnigas yttrande, var just den synpunkten, att man här måste söka få till stånd en säkrare ekonomisk ryggrad för en del av de äldre handelsgymnasierna. Om detta kunde ske på något annat sätt, skulle jag för ingen del ha påyrkat ett förstatligande, ehuru jag medger att så som den frågan nu är lagd, det kan vara förenat med åtskilliga fördelar att få en del verkliga statsgymnasier.

Det förslag, till vilket utskottet kommit, synes mig vara mycket litet tillfredsställande, då man har brutit ut en enda av de fyra anstal-

Ang. omorganisation
av handels-
gymnasierna.
(Forts.)

ter, som i propositionen äro föreslagna till förstatligande, och låtit de övriga tre stå utanför. Jag fruktar liksom herr Pers, att detta ovillkorligen måste komma att medföra ett långt uppskov för de övriga, även om de råkat i det ekonomiska läge, att de ovillkorligen skulle behöva den omorganisation, som innebäres i Kungl. Maj:ts proposition. Å andra sidan är reservanternas ståndpunkt inte heller riktigt tilltalande. Det göres intet bestämt uttalande i reservationen om att man förväntar ett förnyat förslag i ärendet till en kommande riksdag.

Det kan enligt min mening icke anföras några andra än statsfinansiella skäl för den ståndpunkt, till vilken utskottet och reservanternas kommit. Men dessa statsfinansiella skäl behöva i föreliggande fall icke vara avgörande, då frågan kan lösas utan någon avsevärd utgift för staten. Enligt det förslag, på vilket Kungl. Maj:ts proposition bygger, skulle ju elevavgifterna nedsättas till en ren obetydlighet, och detta skulle givetvis medföra en ganska stark inkomstminskning för samtliga de fyra handelsgymnasier, som äro föreslagna till förstatligande, nämligen de i Malmö, Hälsingborg, Norrköping och Örebro; där gå elevavgifterna till något över 45,000 kronor, därutav i Hälsingborg till 11,220 kronor. Om man nu skulle ta Kungl. Maj:ts förslag, men med bibehållande uti en viss utsträckning av elevavgifterna, så kan det ju sägas, att handelsläroverkens elever skulle komma i ett ogynnsamt läge i jämförelse med eleverna vid andra statsunderstödda anstalter. Men, mina herrar, den synpunkten kan absolut icke vara avgörande, då ett bifall till utskottets hemställan endast skulle medföra, att de 66 eleverna vid Hälsingborgs handelsgymnasium komme i åtnjutande av fördelen av en billigare avgift, men de övriga fortfarande skulle få betala de nu gällande avgifterna. Genom att bifalla Kungl. Maj:ts proposition och tills vidare — tills det statsfinansiella läget åter gör det möjligt att vidtaga en ändring — bibehålla den högre avgiften, möjligen med ökande av den procent, som skall gå till friplatser, till 30 procent mot nuvarande 15 procent, skulle man vinna en mycket väsentlig fördel. Man skulle vinna trygghet för de fyra i Kungl. Maj:ts förslag föreslagna anstalterna för framtiden. Man skulle icke skada eleverna på något sätt mot vad förhållandet är, om anstalterna bibehållas såsom privata, och man skulle vinna en betydligt mera mångskiftande erfarenhet, än vad man kan göra genom att endast förstatliga läroanstalten i Hälsingborg.

Herr talman! Jag skall icke länge upptaga tiden, utan ber endast att få säga, när här anförts Norrlandssynpunkter, att det förefaller mig vara ganska självklart, att norrlänningarna också böra kunna göra något för att utveckla handelsundervisningen i sina bygder. Det är en mycket stor och under normala förhållanden mycket givande industri, som finnes där uppe, och jag finner det naturligt, att denna industri tillsammans med handelns representanter gör de uppoffringar, som äro nödvändiga för att få verksamheten i gång, få den så långt fram, att den blir berättigad till förstatligande liksom de övriga söderut belägna anstalterna.

Det förhåller sig så på det här området, att man icke precis kan skapa en egen skola ur sitt medvetandes dunkla djup och placera in den i en norrländsk stad, som man lottat sig till, utan en sådan undervisningsanstalt bör enligt min mening växa organiskt fram, och först när det visat sig, att det finnes ett intresse, ett *lokalt* intresse, för att få till stånd en sådan anstalt, bör tiden vara inne för staten att bispringa. Emellertid vill jag icke nu, att den frågan skall sammanblandas med själva huvudfrågan.

(Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

För att utskottet skall bliva i tillfälle att ånyo taga saken under omprövning och då det enligt min uppfattning icke kan möta några statsfinansiella betänkligheter att bifalla Kungl. Maj:ts proposition med bibehållande av elevavgifterna, såsom jag har ifrågasatt, skall jag, herr talman, be att få yrka, att frågan återremitteras till statsutskottet.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då jag, herr greve och talman, hade att fatta position till det från avdelningen framlagda förslaget, det förslag, som föreligger här i form av utskottets hemställan, fann jag mig för min del icke kunna biträda detta förslag, och detta med hänsyn till en hel del skäl.

Vad den kungl. propositionen beträffar, har jag lätt att förstå den. Kungl. Maj:t ville se den organisation ifråga om yrkesskolor, som riksdagen tidigare antagit, fullföljd på detta område och sålunda även handelsundervisningen på ett systematiskt sätt genom statens försorg forstast möjligt ordnad. Och i detta avseende har, såvitt jag kunnat finna av handlingarna, Kungl. Maj:t förfarit så, att, där man har ett handelsgymnasium och framställt önskan om förstatligande, Kungl. Maj:t menat, att förslag härom borde utan vidare framläggas. Avdelningen däremot och nu utskottet funno sig däremot utav ekonomiska och "andra" skäl — jag vet icke riktigt vilka — icke vilja vara med på Kungl. Maj:ts förslag, utan föreslogo, att man skulle *såsom ett experiment* godkänna förstatligandet av *ett* gymnasium. Skälet för detta angives i utskottets motivering på följande sätt, att man anser "önskvärt att, innan man vidtager en omorganisation av den för denna undervisning genomgripande betydelse som den nu föreslagna, försöksvis vinna någon erfarenhet, hur den nya organisationen kan verka och vilka praktiska resultat kunna framgå av densamma. Först sedan man vunnit närmare erfarenhet härutinnan, torde man säkrare kunna bedöma, i vad mån den ifrågasatta organisationen är lämplig och ändamålsenlig och bör i sin helhet genomföras." Jag måste säga, att såvitt jag förstår, är det mycket oklart, vad man här menar. Om man skall vinna erfarenhet, hur den nya organisationen skall verka och vilka praktiska resultat kunna framgå ur densamma, så förstår jag inte annat, än att man måste avvakta den tid, när ur skolan framgått en elevkår, som satts in i praktisk verksamhet och därvid visat sin överlägsenhet mot eleverna från de enskilda handelsgymnasierna. Det är väl först därigenom man kan tala om, att förstatligandet motiverats och erfarenheten ådagalagt, att organisationen

Ang. omorganisation
av handelsgymnasierna.
(Forts.)

är lämplig och ändamålsenlig och bör så skyndsamt som möjligt genomföras. Men kan det verkligen vara vederbörande utskotts mening? För övrigt, när man i fortsättningen kommer och säger, att detta experiment skulle visa, att organisationen i sin helhet bör genomföras, så frågar jag, vad menar man med uttrycket "i sin helhet"? Menar man därmed ett förslag i överensstämmelse med det av Kungl. Maj:t framställda förslaget i propositionen? I denna pekar man på, att man behöver rörlighet och anpassning på detta område, så att det alltjämt kan vara lämpligt att hava enskilda handelsgymnasier. Och ser man närmare efter, så är det uppenbart, att man finner hos de sakkunniga en verklig tveksamhet, huruvida i någon större omfattning en verklig statsorganisation för undervisningen på detta område borde åstadkommas. Det har också visat sig av den form för statens medverkan man hittills följt, att det enskilda intresset, stött och kraftigt stött av staten, i detta avseende kan åstadkomma goda resultat. När sålunda själva syftet med detta experiment måste anses oklart, och jag därtill icke kan inse, att det föreligger några så oerhört tvingande omständigheter att nu förstatliga gymnasiet i Hälsingborg, så har jag för min del kommit till den slutsatsen, att man mycket väl kan under den närmaste tiden fortsätta på det sätt, som man gjort under år 1920 och 1921, då, såvitt jag förstår, handelsgymnasiet ifråga nu måste anses arbeta under relativt goda förhållanden.

Herr ordföranden på statsutskottets andra avdelning frågade reservanterna, varför de icke höjt det nu utgående statsbidraget i den reservation, som här framlagts. Jag ber få erinra, att hela ordinarie anslaget för år 1920 var 135,000 kronor. För åren 1920 och 1921 har riksdagen beviljat ett extra anslag. Dessutom har riksdagen år 1919 beviljat ett tilläggsanslag. Det extra anslaget utgår med 150,000 kronor, och detta belopp vilja ju reservanterna skall utgå i fortsättningen, ehuru för närvarande på andra områden i regel en minskning av anslag förordas. Jag förstår då egentligen icke, att biskop Bergqvist har någon anledning att gent emot reservanterna säga, att reservanterna varit "njugga", och att han för sin personliga del funnit reservationen mera tilltalande om ett högre tilläggsanslag givits.

Åtskilliga andra skäl för reservationen kunna här vara att anföra. Det är ju så, att det pågår för närvarande på den högre skolundervisningens område ett allmänt lönerегleringsarbete. Nu föreslår man för dessa handelsgymnasielärare löner, som sammanfalla med de gamla bestämmelserna om löner till lärarekåren vid med dessa läroanstalter jämförliga läroanstalter. Jag kan icke tänka mig annat, än att förslaget om nya lönerегlering för dem kommer att framläggas vid nästa riksdag. Sålunda skulle på ett nytt område — handelsgymnasierna — träda i kraft en löneform, som riksdagen samtidigt håller på att avskaffa för det undervisningsväsende, som ifråga om löneorganisationen står såsom förebild för det nya området. Det har exempelvis mellan Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen rätt olika meningar om tillämpningen av bestämmelserna, huruvida en tjänstgöring vid de tidigare handelsgymnasierna

skulle i ålderstilläggsavseende få räknas dessa tjänstemän till godo. Man kan icke fatta ställning till den frågan sådan den föreligger nu, utan man vill avvakta den pågående utredningen i detta avseende.

Såsom totalomdöme kan nog sägas, att icke skadas handelsundervisningen, icke försenas genomförandet av denna reform, om man nämligen därmed menar planmässig och verklig organisation av denna undervisningsverksamhet, genom att man nu avslår utskottets hemställan om detta "experiment" och i stället fortsätter under år 1922 på det sätt, som man gjort under år 1920 och 1921.

Att de kommuner, som det här är fråga om, och deras representanter äro intresserade av förstatligandets genomförande, är naturligt. Enligt nuvarande bestämmelser få dessa kommuner svara för en tredjedel av statsunderstödet och dessutom hålla lokal. Enligt de nya bestämmelserna komma kommunerna ifrån saken endast mot skyldighet att hålla lokal. Att det då för representanterna för dessa kommuner framstår såsom ett verkligt intresse att biträda även ett förslag i mindre omfattning, kan jag förstå. Men att det för handelsundervisningen i övrigt skulle vara så nödvändigt att gå fram med detta underliga "experiment", som man föreslagit från statsutskottets majoritet, kan jag för min del icke se vara fallet.

Biskop Bergqvist yttrade, att om man ansåg lämpligt att taga ett lämpligt handelsgymnasium till statsgymnasium, så skulle man taga handelsgymnasiet i Hälsingborg, och sade att det finnes åtskilliga skäl, som tala för valet av just det handelsgymnasiet. Jag har förgäves letat i motiveringen efter dessa skäl. Jag har icke heller hört, att man under diskussionen angivit något annat skäl än Hälsingborgs läge. Jag måste emellertid säga att i valet mellan platser detta skäl att just förstatliga handelsgymnasiet där på ett tidigare stadium än i fråga om handelsgymnasierna i övrigt är värdelöst.

Då jag sålunda tror, att man på majoritetens i statsutskottet sida icke riktigt vet, vart man syftar med förslaget, och då detta förslags realiserande icke skapar något som helst nytt undervisningstillfälle och icke i något avseende verkligen garanterar reformens genomförande på ett för landet i dess helhet tillfredsställande sätt, så synas bättre skäl tala för att stanna för det förfaringssätt, som man använt sig av under år 1921, vilket förfaringssätt vi förordat i reservationen, till vilken jag därför ber att få yrka bifall.

Herr statsrådet *Bergqvist*: Herr greve och talman, mina herrar! Det lider ju intet tvivel, att den svenska staten hittills på ett ganska påfallande sätt åsidosatt handelsundervisningen. Staten har tidigt och väl srjtt för högre och lägre skolor för den allmänna bildningen, för industri och hantverk, för jordbruk och de flesta andra näringar. Det torde dock vara utan motsycke i något land med ordnad undervisning, att en för landets materiella välstånd så betydelsefull undervisningsgren som handelsundervisningen blivit lämnad utan statens stöd och intresse till den grad, som här i landet hittills skett.

Ang. omorganisation
av handels-
gymnasierna.
(Forts.)

Jag skall till en början uppdraga en jämförelse med statens sätt att tillgodose undervisningen i fråga om andra näringsgrenar.

Vad först beträffar industrien, vill jag erinra om, att det är 125 år sedan staten först började taga hand om den nuvarande tekniska högskolan. Till denna anstalt utgå årligen 2 millioner kronor. Chalmers' tekniska skola i Göteborg har i 90 år arbetat i huvudsak efter samma linjer som statens läroanstalter, och den är nu statsläroverk och åtnjuter 250,000 kronor i understöd om året. Staten har upprättat tekniska elementarskolor, fackskolor och gymnasier, och för närvarande utgår till dessa icke mindre än en halv million kronor årligen. För jordbruket har redan för 70 år sedan staten tagit hand om den högre undervisningen, först vid Ultuna och sedermera vid Alnarp. För närvarande utgår till undervisning för jordbruksändamål 1,5 million kronor årligen.

För handelsundervisningens vidkommande däremot är det icke mera än 25 år sedan staten först började *understödja* denna undervisning, och det skedde då mycket anspråkslöst. För närvarande uppgår det sammanlagda statsanslaget till handelsundervisningen icke till mera än omkring 1/8-del av det anslag, som utgår till den tekniska undervisningen, och till omkring 1/6-del av det anslag, som utgår till jordbruksundervisningen. Detta är ett uppenbart och påfallande missförhållande.

Här har allt mer och mer vuxit fram ett allmänt känt behov av att staten skall träda kraftigare emellan än hittills. Särskilt torde den nuvarande politiska och ekonomiska situationen icke blott här hemma hos oss utan även i utlandet komma att ställa mer än vanliga anspråk på köpmännens duglighet, och det gäller särskilt de mera krävande platserna.

Nu har ju staten, som jag nämnde, i stegrad grad ansett sig böra understödja handelsgymnasierna. Men man frågar sig då: Är verkligen denna undervisning tillfredsställande? Jag tror, att den, som närmare tagit kännedom om saken, måste säga, att den icke är tillfredsställande. Den förnämsta bristen ligger däri, att undervisningsanstalterna sakna nödig ekonomisk ryggrad. För närvarande utgå från staten vissa bidrag under villkor, att kommuner eller enskilda lämna vissa motsvarande bidrag. Dessutom inflyta elevavgifter till begränsat belopp. För att tillgodose vad som därutöver behövs — och därutöver behövs åtskilligt — finnas icke några säkert påräkneliga medel. Detta återverkar menligt både på lärarnas löner och på deras ställning, på läroanstaltarnas utrustning med materiell och på de avgifter, som måste påläggas eleverna.

Det är uppenbart, att *lärarna* måste komma att intaga en betydligt otruggare ställning än vid statens läroanstalter, t. ex. vid de allmänna läroverken och de tekniska läroverken. Därav blir en följd, att även personer med särskild läggning för handelsundervisningen icke våga att helt ägna sig åt denna undervisning utan förlägga sin huvudsakliga verksamhet till andra banor och lämna handelsgymnasierna hjälp endast i form av mera tillfällig timundervisning.

Beträffande läroanstalternas *utrustning* torde det vara lätt för var och en, som närmare lärt känna dem, att konstatera, att det vid dem saknas åtskilliga av de hjälpmedel och maskiner, som numera förekomma på de flesta moderna handelskontor.

Ang. omorganisation av handels-gymnasierna.
(Forts.)

Vad slutligen *eleavgifterna* beträffar, har man upprepade gånger i riksdagen påtalat det förhållandet, att det på grund av de höga avgifterna vid handelsgymnasierna är ekonomiskt svårare för eleverna vid dessa anstalter än vid andra högre undervisningsanstalter att vinna sin utbildning.

Föreliggande Kungl. Maj:ts proposition vill nu råda bot på de förnämsta av de nu påpekade bristerna. Den vill i främsta rummet skaffa varje handelsgymnasium en ekonomisk målsman. Det är uppenbart, att i större städer, där större delen av de elever, som bevista läroanstalten, tillhör staden, kommunen kan befinnas villig att göra den uppoffringen att ikläda sig fullt ekonomiskt målsmanskap. Beträffande åter sådana anstalter, där större delen av eleverna icke tillhör staden utan landet i dess helhet, är det uppenbart, att målsmanskapet närmast påvilar staten alldeles på samma sätt, som man ansett skäligt beträffande tekniska fackskolor och gymnasier. Förslaget går därför ut på att staten inträder som ekonomisk målsman för dessa skolor på sådana ställen, där man icke kan fordra en dylik uppoffring av kommunen.

Man har sagt, att det är en vansklighet att förstatliga handelsundervisningen, emedan denna måste äga frihet att anpassa sig efter affärslivets utveckling och ortsförhållandena. I det föreliggande förslaget har man också varit mycket mån om att i dessa avseenden skapa garantier för utveckling i en sund riktning. Man har sålunda sört för, att de förstatligade handelsgymnasierna skulle erhålla styrelser, i vilka handels- och det merkantila intressets målsmän skulle få ett mycket starkt inflytande. Man har tillika velat tillägga dessa styrelser en ganska vidsträckt befogenhet, för att sätta skolorna i förbindelse med det praktiska livet och de lokala förhållandena. Vidare har man velat icke blott skapa statsanstalter. Man har velat giva den privata företagsamheten ett så starkt stöd, att densamma må vid sidan av den statliga kunna arbeta efter i huvudsak samma linjer som denna sistnämnda.

Det är dessa synpunkter, som ligga till grund för det nya förslaget. Det är väl att beklaga, att Norrland icke kunnat komma i fråga i det förslag, som här föreligger. Men då man ansett sig böra gå ut från de redan befintliga anstalterna, har man icke kunnat komma till något annat än det nu föreslagna.

Jag ber få erinra om, att Norrland icke är så alldeles vanlottat i avseende å handelsundervisningen. För närvarande utgå i understöd till läroanstalter i åtskilliga norrländska städer icke ringa belopp. Det finnes lägre handelsskolor i Söderhamn, Hudiksvall, Sundsvall, Umeå och Luleå, och för närvarande är i Sundsvall upprättat ett större handelsläroverk, som kommer i åtnjutande av ett ansenligt statsanslag. I alla fall är det uppenbart, att om principen för statsgymnasier godtages,

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

det måste bli regeringens och vederbörande skolöverstyrelses omsorg att på bästa sätt sörja för, att även förhållandena i Norrland tillgodoses.

Nu hava mot förslaget ur statsfinansiell synpunkt framställtts vissa betänkligheter. Emellertid förhåller det sig faktiskt så, att beloppet, som här ifrågasättes, skulle belöpa sig till endast 50,000 kronor, en summa, som helt säkert skulle i framtiden komma att rikligen betala sig.

Man har sagt, att den föreslagna organisationen behöver prövas. Det är något, som jag icke riktigt förstår. Det förhåller sig nämligen så, att dessa nu föreslagna statsgymnasier i grund och botten icke äro något nytt. De äro redan i stort sett praktiskt prövade, då man i förslaget tillgodogjort sig alit det goda i den föregående utvecklingen av de enskilda gymnasierna. Man har i en eller annan punkt bättrat på, men det hela är dock sådant, att man icke har skäl att säga, att här föreligger en organisation, som erbjuder så mycket nytt, att man därför behöver taga tid på sig för att pröva densamma.

Det är ju en känd sak, att vi svenskar hava våra intressen så starkt inriktade på det tekniska, att vi ofta försumma våra affärsföretags ekonomiska sida eller tillgodose den mindre väl. Det har förut här i kammaren i dag av herr von Koch anförts ett yttrande av den för oss alla välkände folkpsykologen Sundbärg. Det yttrandet gick i fördelaktig riktning för vårt svenska folk. Jag anser mig böra i detta sammanhang citera ett annat yttrande av samme man, som tyvärr är mindre fördelaktigt. Han säger: "De ekonomiska lagarna har svensken aldrig velat underkasta sig, han har alltid legat i strid med dem. Väststånd vill han vinna genom att bekämpa dessa lagar, icke genom att studera dem eller vända sig dem till fördel." — Huruvida detta förhållande kan hava varit orsaken till att handelsundervisningen hittills varit så starkt tillbakasatt, vet jag icke. Jag vågar dock bestämt påstå, att den antydda bristen hos oss svenskar bör vara en anledning för oss att icke töva allt för länge med att här sätta i gång en undervisning, som kan ge fart åt vårt ekonomiska intresse och öka våra ekonomiska kunskaper.

När jag har övervägt alla de många olika krav under åttonde huvudtiteln, som jag haft att besvara årets riksdag med, har intet synts mig mera trängande än det nu föreliggande. Bland samtliga ecklesiastikdepartementet underlydande läroanstalter, vilka åtnjuta statens understöd och vård, finns det inga, som äro så svagt tillgodosedda som handelsundervisningens anstalter. Man kan här sannerligen tala om styvmoderlig behandling.

Till slut ber jag få säga några ord beträffande alternativet att få ett eller intet gymnasium. Det är naturligtvis bittert att tala om detta alternativ, då jag hade hoppats, att det föreliggande förslaget, som erhållit den största tänkbara anslutning både från handels och undervisningens målsmän, skulle kunna räkna på framgång i riksdagen. Naturligtvis säger jag emellertid, att jag hellre tager ett gymnasium än intet. Om ett statsgymnasium nu upprättas, godkänner staten därmed principen, att staten gentemot handelsgymnasierna har samma skyldighe-

ter som mot den övriga undervisningen i landet. I detta erkännande ligger ett löfte, som har betydelse åt två håll. Det är ett löfte åt de unga män, som vilja ägna sig åt handelslärarkallet. De se därav, att här är någonting som är i vardande, att man verkligen kan hoppas, att framtiden skall medföra bättre möjligheter för dem. Det är därjämte ett löfte till de kommuner, som offervilligt stödjade sina läroanstalter. De kunna säga sig, att även om de måste göra detta tillsvidare, de dock kunna vänta, att staten så småningom skall taga hand om anstalterna. Jag skulle livligt beklaga, om en dragkamp mellan de olika orter, som nu kunna ifrågakomma, skulle slå ihjäl även detta enda av statsutskottet tillstyrkta gymnasium.

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

Herr Westman: Herr talman! Jag förbiser ingalunda, att det kan vara till fördel för ett lands kultur att äga en väl organiserad handelsundervisning. Situationen kan dock vara sådan, att *sparsamhet också är en kulturuppgift*.

Att föra sparsamhetens talan är ingen tacksam uppgift, och jag förmodar, att kammaren med mycket större välbehag lyssnade till det anförande, som nyss hölls från statsrådsbänken, än kammaren lyssnar till mig. Jag har så mycket större skäl till detta antagande, som sparsamhet — såsom vi ju väl veta — över huvud taget icke ligger för det svenska lynnet. Eftersom herr statsrådet bragte vårt folks lynne på tal, tillåter jag mig, att som ett litet bidrag till detta ämne säga, att herr statsrådet utan tvivel vet, att det är en allmän böjelse hos vårt folk att låta sig ryckas med av de entusiastiska förespråkare, som uppställa höga och vackra mål och komma för att begära statens ekonomiska stöd för dessa sina syften. Det fordras i själva verket, om man är svensk, ett ganska stort mod för att ställa sig avvisande mot dessa förslag, som ofta framförs med så mycken värme. Det *kan* dock vara nödvändigt att ställa sig avvisande.

Enligt min mening är situationen nu den, att riksdagen har den tunga plikten att utöva sparsamhet. Ja, säger man, det gör ju riksdagen också i år. Jag vill då säga, att den sparsamhet, som riksdagen utövat i år, är den sparsamhet, som riksdagen borde hava iakttagit i fjol, och förmodligen blir det så, att riksdagen nästa år kommer att visa den sparsamhet, som riksdagen borde ha lagt i dagen i år. Jag har ett så dåligt samvete, därför att jag under föregående riksdag icke inlade en uttrycklig protest mot den sorglöshet, med vilken riksdagen då strödde omkring sig pennningar, att jag icke kan tiga vid den riksdag, som nu är.

Jag ber att få erinra herrarne om, att vid fjolårets riksdag höjdes utgifterna vid 1921 års statsreglering, utöver vad statsverkspropositionen innebar, med 84 miljoner kronor, och att utgifterna på tilläggsstat för år 1920 vid samma riksdag höjdes med 60 miljoner kronor. Enligt de uppgifter, vilka en av kammarens ledamöter, som är särskilt sakkunnig på statsregleringsfrågor, greve Lagerbjelke, lämnat pressen, var situationen vid innevarande riksdag den 25 april den, att riksdagen hade

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

sparat på riksstaten för år 1922 omkring 60 miljoner och på tilläggsstaten för år 1921 20 miljoner kronor. Alltså, mina herrar, det framgår av dessa siffror, att vi icke böra göra oss någon överdriven föreställning om betydelsen av den sparsamhet, som hittills utövats vid denna riksdag, ty vi hava ännu icke med denna sparsamhet utplånat följderna av den oförsiktighet i ekonomiskt avseende, som föregående års riksdag visade.

Jag har förut framhållit, att enligt min mening kan man icke från-känna statsutskottet ett visst ansvar för att sparsamhet icke iakttagits vid riksdagen i den omfattning, som hade varit önskvärd — och jag vill tillägga — nödvändig. Jag tror nämligen, att statsutskottet, om det hade lagt fram situationen tydligare för kamrarna, mången gång skulle lyckats få dem med sig, men jag vill å andra sidan erkänna, att statsutskottet, när det någon gång försökt att spara, icke alltid från riksdagens sida fått det stöd, som statsutskottet skulle haft allt skäl att vänta sig.

I det föreliggande fall, som vi nu närmast hava att diskutera, föreligger otvetydigt en möjlighet för oss att iakttaga sparsamhet. Här är ju fråga om att företaga en *utvidgning* av statens verksamhet. En föregående ärad talare, herr Ekman, har framhållit, att det rent av kan vara tvivel underkastat, om man av principiella skäl kan anse, att staten skall utsträcka sin verksamhet till det område, varom nu är fråga. För min del måste jag säga, att när jag läste igenom statsverkspropositionen, fann jag där icke några bevis anförda för att situationen på handelsundervisningens område skulle vara sådan, att det skulle vara något trängande behov av att staten just nu grepe in, och vad statsrådet anförde i debatten i dag har inte heller övertygat mig om att behovet är trängande.

Statsutskottet har till stöd för sitt förslag anført, att det här ju bara är fråga om att vi skola göra ett *försök* med ett handelsgymnasium, som staten skulle övertaga. Det är enligt utskottets framställning fråga blott om en småsak. Med den skarpa blick, som man ju ofta har i en grannstad, när det är fråga om att staten skall företa en åtgärd, som kunde vara förmånlig för en stad i närheten, anmärkte en talare på Malmöbanken genast mot detta statsutskottets försök att maskera sitt förslag, och statsrådet har i sitt anförande givit honom alldeles rätt. Statsrådet förklarade nämligen uttryckligen, att det här inte är fråga om ett experiment, utan ett bifall till statsutskottets förslag skulle innebära en utfästelse, som betyder att riksdagen åtar sig att övertaga organisationen av handelsgymnasierna i deras helhet. Med andra ord, det innebär, att staten åtar sig ansvaret för att uppsätta och underhålla en hel ny tjänstemannakår.

Jag förstår mycket väl, att det förslag, som Kungl. Maj:t först och utskottet sedermera i modifierad form har framlagt, har lockande fördelar. Statsrådet har ju skildrat dem för oss, och statsrådet framhöll därvid bland annat, att lärarkårerna vid de handelsgymnasier, som nu finnas, efter dess förverkligande skulle komma i en tryggare ställning. De skulle få bättre löner, säkrare löner och även pension. Jag inser så

väl av egen erfarenhet, att det skall vara mycket lockande för ett statsråd att förorda ett förslag, som ställer detta i utsikt. Men jag skulle vilja frammana en annan bild för statsrådet och kammaren, och det är bilden av vårt skattebetalande folk. Jag skulle vilja be kammarens ledamöter att för sina ögon kalla fram bilden av alla dessa hem i vårt land, som nu befinna sig i ekonomiska svårigheter, där man med största oro ser framtiden till mötes och med spänd uppmärksamhet följer våra förehavanden här i riksdagen och undrar, om ändå inte den stund snart skall vara inne, då riksdagen kommer till insikt om att det inte går att lägga på vårt näringsliv den ena bördan efter den andra. Jag har haft tillfälle mina herrar, att något komma i beröring med dessa kretsar, och jag vill säga er, mina herrar, att jag för min del icke vill taga på mig ansvaret att vid denna riksdag gå med på den politik, som statsutskottet i förevarande fall har givit ett exempel på.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Nilson, Karl August: Den siste ärade talaren sade, att det behövdes ett visst mod att tala emot ett anslag sådant som det här föreslagna. Ja, det kan ju vara sant, men för att vid detta tillfälle tala emot ett anslag till handelsundervisningen tror jag inte det kräves något särskilt mod i dessa tider och kanske inte heller det krävts tidigare, allra minst från det håll, som den ärade talaren representerar. Jag tror, att den ärade talaren borde tänka efter, om det inte skulle ha varit lika klokt och behövt lika mycket eller större mod i detta avseende, då det var fråga om lantbruksundervisningen. Men då hördes inte den ärade talarens stämna varna för de stora utgifterna, utan då det varit fråga om den undervisningen, då har det från lantbrukarsynpunkt aldrig kunnat beviljats nog stora anslag.

Nu vill kanske herr professor Westman inte precis anses för någon lantbrukare. Men jag förmodar, att det i alla fall är lantbrukarnas synpunkter, som han vid detta tillfälle anlade.

En annan ärad talare, herr Ekman, ansåg, att det inte var så konstigt för de ledamöter, som vöro hemma på respektive orter, där dessa gymnasier finnas, att tala för detta förslag, ty det låge så naturligt för dem. Jag kan säga, att jag alldeles icke representerar någon sådan ort, då det varken finnes eller kan tänkas komma att finnas, efter vad jag tror åtminstone, ett handelsgymnasium på min hemort, men jag anser i alla fall, att jag måste intressera mig för denna fråga, som verkligen har en ofantlig betydelse för vårt land. Statsrådet har nyss lagt upp frågan så utmärkt, att jag tycker, att herrarna i det fallet skulle ha fått ett starkt och bestämt intryck av att här verkligen föreligger ett behov, som måste avhjälpas. Utskottet har också i sin motivering bestämt sagt ifrån, att handelsundervisningen i vårt land i jämförelse med andra grenar av yrkesundervisningen har blivit eftersatt, och påpekat, att detta förhållande behöver avhjälpas. Det är denna synpunkt, som gör, att man måste intressera sig för denna fråga, ty här, om på något område, har verkligen

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

undervisningen blivit eftersatt. Här har det ena området efter det andra fått sina undervisningsanstalter utbildade, men köpenskapen, handeln, har måst själv ordna sina undervisningsanstalter. Det är först i de allra sista tiderna, under förra året eller året därförut, som vi kommit att på något sätt understödja de lägre handelsskolorna, förutom att vi ha handelshögskolan, men på detta stadium har ju understödet ändå varit rätt minimalt.

Vad som nu begäres är ju, att man åt dessa skolor skulle ge en fastare form. Denna fastare form — det har redan förut starkt betonats — behöves i synnerhet för att säkerställa lärarna. Jag har mig bekant, att det verkligen förhåller sig så, att det vid dessa handelsgymnasier är mycket svårt att få behålla lärarkrafter, därför att lärarnas ställning är så osäker. Den är inte tryggad, varken för närvarande eller för framtiden. Den är inte förbunden med några bestämda pensionsförmåner och dylikt. Och då på andra områden givas mycket bättre utkomstmöjligheter, är det synnerligen svårt att få lärare till handelsskolorna. Denna sak borde riksdagen verkligen nu beakta och taga fasta på det starka påpekande, som statsrådet särskilt har gjort, hurusom på detta område en omläggning verkligen behöves, som sätter dessa skolor i ungefär samma ställning som andra yrkesundervisningsanstalter.

Nu har ju framhållits, att man gärna ville vara med om detta, men det är de ekonomiska synpunkterna, som inte tillåta det. Jag har i min hand här en tablå, som är mycket tydligt uppställd. Jag kan nämna, att den är utarbetad på mycket sakkunnigt håll. Jag skall be att få meddela herrarna dessa siffror.

Det nuvarande anslaget, som utgår till handelsundervisningen, utgör 285,000 kronor. Det sammanfaller precis med vad reservanterna för närvarande vilja ge för år 1922. Den kungl. propositionens slutsiffra går på 332,000 kronor, och utskottets går på 316,500 kronor. Men om vi nu kunna gå den väg, som herr Örne har föreslagit, att dessa handelsgymnasier finge behålla sina elevavgifter, vilket för dem naturligtvis icke innebure någon nackdel i förhållande till vad det förut har varit — eleverna torde härefter väl vara villiga att betala avgifter såväl som förut — om vi skulle gå den vägen, säger jag, skulle utgifterna för alla fyra gymnasierna stanna vid 290,000 kronor, alltså 5,000 kronor mer än reservanterna föreslå, vilket var 285,000 kronor, och åtskilligt mindre än utskottet och Kungl. Maj:t har föreslagit.

Jag tror, att det finnes mycket stor anledning att se på denna fråga en gång till. Det finnes mycket stor anledning därtill även ifrån åtskilliga andra synpunkter än den nu anförda. Här har utskottet gjort åtskilliga påpekanden och invändningar emot Kungl. Maj:ts förslag. Även dessa sidor av saken äro av den beskaffenhet, att de borde litet närmare undersökas, innan man fastslår vägen. Jag kan redan nu säga, att jag för min del inte kan gå med på utskottets förslag, utan jag anser mig tvungen att rösta för reservationen, om jag skulle ställas i valet mellan denna och utskottsförslaget, ty utskottet fastslår förhållanden,

som alldeles säkert icke äro för handelsundervisningen fullkomligt lämpliga. Utskottet har gjort invändningar dels emot inträdesbestämmelserna, dels emot anordningarna, kursplanerna, och det har gjort invändningar beträffande frågan, huruvida det skall vara en eller två linjer på handelsgymnasierna, och gjort invändningar emot sammansättningen av styrelserna och med avseende på det inflytande skolöverstyrelsen skall ha på detta område. Dessa invändningar kunna alldeles säkert i flera avseenden motbevisas, och det vore önskligt, att utskottet finge anledning och tillfälle att se litet närmare på dessa frågor. Det är ju så, att överinseendet redan nu ligger hos skolöverstyrelsen. Det skulle i detta avseende inte bli någon ändring härefter i förhållande till vad det hittills varit. Alltså lämpar det sig inte att göra en invändning däremot. Med avseende på kursplanerna är det ju meningen, att styrelserna skola framlägga dessa kursplaner. Alltså är det inte skolöverstyrelsen, som egenmäktigt skall bestämma däröver. Med avseende på linjevalet och spörsmålet, huruvida det skall vara en eller två linjer i undervisningsplanen, kan det verkligen sättas i fråga, om inte överstyrelsens förslag är bättre än utskottets, och om det icke vore lämpligt att upprätta en linje för korrespondenter och en annan för handelsteknici.

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

Jag vill med detta bara påpeka, att det finnes en hel del skäl för att utskottet borde se litet närmare på denna fråga och taga hänsyn till de invändningar, som kunna göras mot dess ståndpunkt. Men då jag inte kan finna det vara rimligt, att man till ett annat år uppskjuter lösningen av hela denna fråga, då saken kan ordnas i år med så ringa kostnadsökning i förhållande till reservanternas förslag, då därigenom skolan kan få en mera tryggad ställning och handeln därigenom kan få sina önskemål tillgodosedda, vädjar jag verkligen till kammaren att gå med på återremissyrkandet, för att utskottet skall bli i tillfälle att ta denna fråga och därmed förenade kostnader, över vilka finnas tablåer utarbetade, i närmare skärskådande, och jag ber därför, herr talman, att få instämna i yrkandet om återremiss.

Herr Swartz: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har så tydligt klarlagt vilken viktig fråga det är, som nu föreligger till behandling, att jag i detta avseende inte har någonting att tillägga. Jag instämmer för min personliga del till fullo i den rekommendation av Kungl. Maj:ts proposition, som ifrån statsrådsbanken utgick.

Att jag likväl gått med på utskottets förslag, beror på det vanliga skälet, att man, när man inte kan få allt, får nöja sig med det viktigaste, och jag anser för min del, i likhet med herr statsrådet, att det viktigaste i detta fall är att få principen fastslagen, och det får man genom ett bifall till utskottets förslag.

Jag vill emellertid, innan jag går närmare in på detta, uttala ett visst beklagande över att icke inom utskottet samma argumentering för reservanternas förslag kom till synes, som här i kammaren gjorts gällande. Efter allt vad jag kunnat förstå av den motivering, som anförts av re-

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna
(Forts.)

servanterna här i denna kammare, har reservationen egentligen framkommit av intresse att så snart som möjligt kunna driva fram ett beslut i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition. Hade detta verkligen tydligt sagts ut inom utskottet och hade det haft till konsekvens ett yrkande från dessa reservanternas sida om bifall till denna Kungl. Maj:ts proposition, hade det nog blivit ganska många reservanter. Men när yrkandet utmynnade i ett avslag på Kungl. Maj:ts proposition under förhoppning, att man till nästa år skulle nå ett bättre resultat, då kunde jag för min del icke följa den tankegången. Och varför inte? Ja, det har också här från annat håll, visserligen icke från en reservant inom utskottet men från en broder till en reservant, som tillhör andra kammaren, framhållits en annan synpunkt på saken, som icke någon av reservanterna från denna kammare framhållit men som ju också tydligt, det kan jag säga, har gjorts gällande i utskottet, nämligen den s. k. rena sparsamhetssynpunkten. Ur den synpunkten sett skulle man inte gå med på ett anslag av denna beskaffenhet.

Jag skall be att till någon liten granskning få upptaga beskaffenheten av det argumentet i detta sammanhang.

Det har sagts, att näringslivet icke tål någon vidare börda, icke tål, att man lägger på det den ena bördan efter den andra. Vi komma att digna därunder, sådana som tiderna nu äro. För min del får jag verkligen säga, att jag på denna fråga anlagt en helt annan synpunkt. Jag har inte trott, att när vi alla och särskilt näringslivet digna under en svår börda, det rätta skulle vara att bara låta sig nedtryckas och inte försöka att på något sätt räta upp sig. Och det är dock det sista, som det i någon liten mån göres ett försök till genom denna kungl. proposition. Den åsyftar just att under en depressionstid för näringslivet söka ge det stadga och krafter till att på bästa sätt möta svårigheterna genom att utrusta de personer, som vilja ägna sig åt näringslivet, med bättre förutsättningar än hittills. Det tror jag för min del är en rätt anbringad sparsamhet, och jag tror inte, att den sparsamheten i det avseendet är den rätta, att man utan vidare pressar ned dem, som nu försöka arbeta på detta område. Ty det blir följderna, om man här inte gör någonting, utan håller anslaget nere vid dess nuvarande höjd. Även på detta område ha nämligen tidsförhållandena gjort sig gällande på sådant sätt, att det här, sannerligen icke minst med hänsyn till det sjunkna penningvärdet, måste ges ett kraftigare stöd nominellt än förut givits. Jag tror således för min del, att just på näringslivets område och ur den praktiska nyttans synpunkt det skulle vara en ganska missriktad sparsamhet att härvidlag icke vilja göra någonting. Efter min uppfattning hade det varit bättre att gå hela vägen fram så som Kungl. Maj:t har föreslagit. Men utskottets förslag är resultatet av en kompromiss, och för att komma någon vart måste man ju kompromissa. Jag är ingalunda belåten med det slut, vartill utskottet kommit, vare sig i klämman eller i motiveringen. Men då man inte kunnat få det bättre och då det i alla får gå i rätt riktning, har jag kunnat finna mig däri.

Vad särskilt motiveringen beträffar, är det en punkt där, som jag inom utskottet inlagt en bestämd gensaga mot, alldeles som herr statsrådet gjorde här nyss. Denna punkt har också blivit berörd från olika håll här. Jag syftar på detta uttalande, att man vill avvakta erfarenheten av hur den nya organisationen kan verka och vilka praktiska resultat som kunna framgå av densamma. Jag har inom utskottet framställt frågan: vad är meningen med detta? Är det verkligen meningen, att man skall vänta och se, huruledes undervisningen efter en förändring i handelsgymnasiernas ställning kommer att arta sig och huruledes den kommer att hos lärjungarna kunna omsättas i praktiska livet, sedan de gått ut från handelsgymnasierna? Det är helt naturligt orimligt att vänta så länge med att ta itu med frågan i dess övriga delar.

Det har också svarats mig, att det ingalunda är meningen, och det har erkänts från de flesta håll inom utskottet och just från deras sida, som hade framställt förslaget inom avdelningen, att uttryckssättet icke var vidare lyckligt, utan att det skulle ha hetat någonting i den vägen, att man ville inhämta erfarenhet om hur handelsgymnasiernas förändrade ställning i förhållande till staten skulle komma att inverka på rekryteringen och undervisningen, liksom i det avseende herr statsrådet nyss berörde, nämligen att förändringen hade en lugnande och stabiliserande inverkan på dem, som ville ägna sig åt detta kall, och att undervisningen kunde läggas på ett praktiskt och lämpligt sätt. Då det å ena sidan från auktoritativt håll inom avdelningen förklarades, att uttalandet var att fatta i denna inskränkta bemärkelse, men det å andra sidan ifrån ett visst håll inom avdelningen fasthölls vid att den ursprungliga lokutionen skulle bibehållas, och det eljest hotades med att man skulle gå på rent avslag, så fann jag för min del, att då den av mig nyss antydda förklaringen av mig kunde godtagas, det var mycket mera praktiskt att hindra ett sådant avfall från en persons sida genom att gå med på en lokution, som kunde på det sättet förklaras, och det angavs för övrigt i statsutskottet från vederbörligt håll, att om det så påfordrades, skulle det också inför kammaren ges en förklaring om att meningen var den jag här sagt och icke den vidsträcktare.

Nu har det sagts här, att om vi vänta och om vi avslå förslaget i år, kunna vi hoppas att redan nästa år få tillbaka ett förslag, som kan röna ett bättre öde, som med andra ord kan stå mera i överensstämmelse med de riktlinjer Kungl. Maj:t anlagt. Därför skulle man gå på reservationen. Å andra sidan har det yrkats, att man skulle återremittera ärendet till statsutskottet för att redan nu kunna få en bättre läggning på frågan. Ja, det är ju önskningsar, som jag för min del till fullo delar. Men jag är alldeles övertygad om att det är fullkomligt omöjligt att uppfylla vare sig den ena eller den andra. Vänta vi med ett beslut till nästa år, så finnes det absolut ingen garanti för att inte de skäl, som här anförts från deras sida, vilka yrkat rent avslag, stå kvar fullt lika starka och kanske kunna hävdas med ännu större styrka nästa år än nu. Och vad beträffar yrkandet om en återremiss av ärendet till ut-

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

Ang. omorganisation
av handels-
gymnasierna.
(Forts.)

skottet nu, vågar jag påstå, att av en sådan återremiss icke kan bli den ringaste effekt, så som detta ärende har behandlats inom utskottet. Så många olika meningar som frågan där givit anledning till, kan det sannerligen inte tänkas, att någon förmånligare sammanjämkning kan ske än den som redan är gjord. Jag tror, att det helt naturligt i alla fall, för att man skall kunna få fram en kompromiss — och på annat sätt går det inte — kommer att fordras ungefär samma uttalande och läggning på frågan, som nu givits den, och då jag inte kan finna, att utskottets förslag på något sätt träder hindrande i vägen för vinnandet av syftet med propositionen i större utsträckning längre fram, utan man tvärtom, genom att man nu slår in på den bogen, principiellt godkänner den uppfattning, som ligger till grund för propositionen, så har jag, som sagt var, kunnat gå med på förslaget och vara med om denna inskränkning, i det att man för närvarande bara tar ett gymnasium och icke fordrar flera.

Nu har här även spelat in den omständigheten, att det, enligt vad somliga mena, icke är det *rätta* gymnasiet som är valt. Man har valt Hälsingborg. Man skulle ha valt Malmö. Ja, jag skulle kunna säga: varför har man inte valt Norrköping?

Men för min del vill jag säga, att jag ser inte denna sak och kan omöjligen se denna sak såsom en fråga av i främsta rummet eller i egentlig mening lokalt intresse. Jag ser den ur riksintressets synpunkt, och då är det för mig ett mycket underordnat spörsmål, var första början göres.

För övrigt skulle jag vilja uttala som min personliga uppfattning, att vore det så, att Linköping ville ta detta handelsgymnasium och åtaga sig de utgifter, som äro förenade med att ha det inom sin hank och stör, skulle jag rentav som representant för Norrköping kunna anse, att det t. o. m. bleve en fördel för Norrköping, ty då bleve gymnasiet förlagt så pass nära Norrköping, att de lokala synpunkterna för dem, som bo på denna ort, vore alldeles tillräckligt tillgodosedda, och kommunen som sådan skulle slippa undan en del utgifter, som den annars finge binda sig vid. Och när eleverna gått igenom skolan, har naturligtvis det samhälle, som haft gymnasiet inom sina gränser, i alla fall inte någon särskild säkerhet för att få behålla någon större del av eleverna. De söka sig naturligtvis dit, där de ha de bästa utkomstmöjligheterna, vare sig det är i Haparanda eller Ystad. Jag kan således inte se saken på det där mera trånga sättet, utan ser den som ett riksintresse, såsom ett intresse att i sin mån söka befordra näringslivet och söka sätta vapen i händerna på näringsidkarna, för att de skola kunna i möjligaste mån bekämpa depressionen och komma ut ur de svårigheter, i vilka vi för närvarande befinna oss. Ser man saken på det sättet, behöver man sannerligen inte det ringaste bry sig om, huruvida denna anstalt kommer att ligga i Norrköping eller Linköping eller Sundsvall eller var det vara må. Huvudsaken är, att dessa undervisningsanstalter få en så

stadig ställning, att man verkligen kan påräkna något gagn och bestående gagn av dessa inrättningar.

Nu har här bland annat av herr Örne väckts ett förslag, som ju kunde ha varit värt att tänka på, att avgifterna för dessa elever vid handelsgymnasierna i viss mån skulle bibehållas i sitt nuvarande skick, även om gymnasierna bli förstatligade. Naturligtvis har det från herr Örnes sida varit meningen, att avgifterna så småningom skulle försvinna. De skulle utgå endast under övergångstiden och särskilt under depressionstiden för att göra denna övergång lättare. Men jag befarar, att det, om man slår in på den bogen, nog är ganska svårt att komma ur en sådan ordning, och den ordningen strider ju i alla fall emot den, som är härskande på alla andra områden, där staten ansett sig böra överta undervisningen. Jag tror alltså inte, att det är någon riktigt lycklig väg, och i vilket fall som helst tror jag, som sagt icke, att det skulle på något som helst sätt underlätta frågans avgörande i en gynnsam riktning nu.

Ja, herr talman, jag har just inte något vidare att tillägga i den här saken, åtminstone icke för närvarande. Jag återkommer till vad jag sade i början: jag är livligt intresserad av denna fråga, och anser, att Kungl. Maj:t har framlagt ett synnerligen gott förslag, som jag livligt hoppas skall så småningom bli förverkligat. Men den rätta vägen till detta finner jag vara att följa utskottets förslag, emedan det är omöjligt att förena en tillräckligt stor mängd riksdagsmän omkring något annat förslag. Jag vill hoppas, att det skall kunna gå att få igenom utskottets förslag, lika väl som det lyckades att få majoritet därför inom utskottet.

Jag hemställer om bifall till statsutskottets förslag.

Herr E k m a n, C a r l G u s t a f: Herr statsrådet inledde sitt anförande med en historisk framställning om, hur handelsundervisningen här i landet blivit tillbakasatt i förhållande till andra undervisningsgrenar. Det vill jag gärna medgiva. Men om man ser på vad som skett på sista tiden, tror jag knappast man kan säga, att icke jämväl denna undervisning fått erkännande och uppmuntran från statsmakternas sida. Från år 1914 till nu har ju dock statsunderstödet just till denna gymnasieundervisning ökats 3 ½ gånger. Och det förefaller mig, som om, när man står inför ett så stegrat understöd, man åtminstone icke kan säga, att det saknats intresse för detta undervisningsområde. Att man tidigare kanske icke ägnat detsamma tillbörlig uppmärksamhet är jag gärna villig att erkänna, men det förefaller mig inför den nu föreliggande frågans avgörande icke ha alltför stor betydelse.

Genet emot utskottets motivering — och det är ju på den man nu skall fatta det beslut, som utskottet föreslår — stå åtskilliga av de herrar, som yrka bifall till utskottsförslaget, såsom de mest skarpa kritici. De förklara, att utskottets utgångspunkt, dess anvisningar, dess metoder måste man fullständigt underkänna. Men sedan man sagt detta, kom-

Ang. omorganisation
av handels-
gymnasierna.
(Forts.)

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

mer man likväl fram till, att man yrkar bifall till utskottets hemställan. Under det jag åhörde diskussionen i utskottet föreföll det mig snart klart, att den kompromiss man sökte uppgöra där, när man sökte komma överens om ett resonemang, i vilket man skulle kunna inlägga varandra diametralt motsatta meningar, icke innebar en framkomlig väg. Därför måste jag föredraga att ställa mig på avslagssidan. Nu ha medlemmarne av denna majoritet, såvitt jag förstår, kommit — för att begagna ett något vulgärt uttryck — i luven på varandra. De kritisera varandra med den starkaste iver, och ändå hålla de ihop både om motivering och kläm! Det kan väl icke vara lämpligt och riktigt, att riksdagen följer ett dylikt förfaringssätt. Vad beträffar förhållandet mellan de olika delar av landet, så vill jag för min del erkänna, att den hänsynen icke bör spela någon alltför stor roll. Men jag måste säga, att det gjorde ett något egendomligt intryck på mig, när jag hörde herr statsrådet uttala, att Norrland ingalunda är styvmoderligt behandlat, under det Skåne med sina två gymnasier — Norrland har intet — med hänsyn till förbättrandet av handelsundervisningen oundgängligen behöfde få ett av dessa handelsgymnasier förstatligat. Jag måste säga, att om man ser saken så, att man menar, att Norrland icke blivit styvmoderligt behandlat, därför att de enskilda läroanstalterna där erhållit något tusental kronor i statsbidrag, då har jag svårt att förstå, att det skall vara ett så oerhört trängande behov att omedelbart få en av Skåneanstalterna förstatligad.

För öfrigt vill jag framhålla, att det är en sak, som dock förefaller mig i någon mån outredd, och det är: huru stort är i själva verket behovet av undervisningsanstalter av den typ, det är fråga om, för hela landets räkning? När det tidigare var fråga om statsunderstöd åt anstalterna i Malmö och Hälsingborg, hade jag vid flera tillfällen den bestämda känslan, att det mera var tävlan mellan två städer, som sökte bli jämnogoda på detta område än ett praktiskt behov, som gjorde, att man då begärde och erhöi statsunderstöd för båda. Och jag måste säga, att man verkligen alltjämt står tveksam om, huruvida man ej, därest man nu skall förstatliga samtliga de i landsorten befintliga handelsgymnasierna och — utöver Stockholms- och Göteborgsanstalterna — därefter fortsätta med ett motsvarande nyskapande av handelsgymnasier i Norrland, kommer fram till ett antal anstalter av denna art, som faktiskt mer än motsvarar det behov på området, som kan komma att förefinnas.

I detta sammanhang vill jag säga herr K. A. Nilson, som refererade, att vi gävo så och så mycket till handelsundervisningen — för närvarande 295,000 kronor — att han glömde den högre handelsundervisningen, till vilken vi återkomma å tionde huvudtiteln och i fråga om vilken statsutskottet, i det betänkande, som nyss utdelats, har tillstyrkt anslag i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag.

Jag tror alltså icke, att det är alltför klart, att man, särskilt på en motivering, som man strider om så som här är fallet, kommer fram till

det erforderliga och lämpliga antalet anstalter, om man nu bifaller utskottets hemställan. På liknande sätt förhåller det sig med frågan om elevernas avgifter. Det visar sig nu, att det finnes olika meningar om elevavgifternas storlek bland dem, som eljes äro färdiga att gå på Kungl. Maj:ts förslag. Det förefaller mig, som om man borde kunna bli ense om en sådan förutsättning för denna undervisnings organisation, innan man nu går in för ett fastslående därav. Jag tror, att det finnes åtskilligt att vinna, om man nu ställer sig på reservationen och därigenom möjliggör en ny prövning av hela frågan på ett annat sätt, än som nu kan ske genom återremiss till utskottet.

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

Vad den ärade representanten för Norrköping beträffar, så hörde vi, att han var nog så generös gent emot sin grannstad Linköping och gärna såge, att Linköping finge taga Norrköpingsskolan. Ja, det förstår jag, sådan skolans ställning var för ett par, tre år sedan, innan den fick ökat statsunderstöd. Men hur blir det, herr Swartz, om skolan förstatligas och staten betalar alla med driften förenade kostnader? Då kommer nog Norrköping att hålla på sin rätt att få behålla gymnasiet. Och det är ju för en sådan åtgärd snarast möjligt herr Swartz nu för sin del talar.

Då det förefaller mig vara fullständigt oklart, vad vi besluta på detta område, om vi nu gå på utskottets motivering med dess omstridda innehåll, och då det förefaller, som om ingenting riskerades genom att man bifaller reservationen, synas de starkaste skälen alltjämt tala för denna. Om motiven för förstatligandet av denna undervisningsverksamhet äro så sakligt starka som man här vill göra gällande, så återstå dessa sakliga skäl alltjämt att återopa, när man nästa gång framför frågan i kammaren.

Jag hemställer om bifall till reservationen.

Herr statsrådet *Bergqvist*: Jag skall be att få säga några ord i anledning av vad som här nu senast yttrats.

Herr *Ekman* har sagt, att, även om handelsundervisningen under tidigare skeden icke blivit tillgodosedd så som den bort bliva i förhållande till den betydelse handeln äger i jämförelse med andra yrkes- och näringsgrenar, så har dock staten under de sista 25 åren gått så mycket raskare fram och bidragit med rikliga anslag för att få undervisningen ordnad på bästa sätt. Anslaget till handelsgymnasierna har sålunda höjts till det tredubbla. Jag erkänner detta tacksamt. Det anslag, som för närvarande utgår, är dock icke mera än 1/8 av vad som för närvarande utgår till de för den tekniska undervisningen avsedda anstalterna och 1/6 av anslagen till de för jordbruksundervisningen avsedda anstalterna. Emellertid har den omständigheten, att staten varit relativt frikostig under de senare åren medfört, att handelsskolorna inriktat sig på en sådan utveckling, att understödet nu måste utgå i växande proportion, om utvecklingen verkligen skall leda till det eftersträfvade målet. Vill man räkna med en utveckling efter de linjer, som nu äro lagda,

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

måste man sörja för, att den ekonomiska basen blir mera tryggad än den nu är. De jämförelsevis rikliga anslag, som nu utgå, räcka icke till för att verkligen bereda dessa anstalter den ekonomiska trygghet, som behöves. Det, som framför allt fattas dem, är, såsom jag förut betonat, att det icke finnes någon, som garanterar för deras ekonomiska bestånd. Plötsligen befinner sig en anstalt i den situationen, att det föreligger ett påtagligt behov, som måste fyllas, för att utvecklingen skall gå åt det rätta hållet, men som icke kan tillgodoses, eftersom de anslagna medlen icke räcka. Jag menar således, att de upppoffringar, som staten nu gjort, påkalla den i propositionen ifrågasatta åtgärden från statens sida för att säkerställa de upppoffringar, som redan gjorts. Vad som nu ifrågasättes, är jämförelsevis ringa. Det belöper sig ju endast till omkring 50,000 kronor.

Vad vidare beträffar tillgodoseendet av Norrland, har jag villigt erkänt, att man under den fortsatta utvecklingen av denna undervisning bör ha ögonen riktade på denna del av landet.

Man har så slutligen talat om vanskligheten att nu planera. Man vet icke, hur många anstalter, som kunna komma att behövas för framtiden eller på vilka orter de behövas. Men börjar man, som utskottsmajoriteten nu vill, med blott *en* anstalt, den i Hälsingborg, så synes man mig varken föregripa antalet eller planeringen. I södra Sverige finnas ju redan två statsunderstödda enskilda gymnasier. Det kan väl under sådana förhållanden icke bli tal om annat än att staten skall övertaga åtminstone *ett* av dessa.

Jag uttalar alltså den förhoppningen, att kammaren, även om icke propositionen kan bifallas, åtminstone måtte bifalla utskottsmajoritetens förslag.

Herr Bergqvist: Herr greve och talman! Jag begärde ånyo ordet egentligen för att yttra mig om yrkandet på återremiss av ärendet. Herr Karl August Nilson sade, att det vore önskvärt, att utskottet finge på nytt taga upp ärendet för att tänka litet mera på saken. Herr Nilson måtte icke ha några höga tankar om statsutskottet i fråga om grundligheten vid behandlingen av de frågor, som där handläggas. Jag vill försäkra, att denna sak har mycket noga och länge ventilerats inom utskottet, så jag tror knappt, att vi skola ha tillfälle att tänka något djupare på den än vad vi redan gjort.

Det skäl, som herr Örne framförde för sitt yrkande, nämligen frågan om inträdes- och terminsavgifterna, kan ju möjligen vara något att reflektera på. Men om man skulle tänka sig ett beslut i den riktning herr Örne antydde, så komme handelsgymnasierna i ett annat läge än de tekniska läroverken, och det är väl icke lämpligt, att man gör ett undantag för dessa tilltänkta statsanstalter, så att eleverna där skulle komma i sämre belägenhet än i de tekniska skolorna.

Vad beträffar inträdesfordringarna, som av herr Nilson berördes, så har kanske herr Nilson icke observerat, att det, som utskottet sagt,

egentligen icke är någon ändring av vad överstyrelsen och departementschefen föreslagit. Det avviker visserligen något från vad de sakkunniga sagt, ty de ha endast förutsatt realskolekunskaper i vissa ämnen såsom villkor för inträde, men både överstyrelsen och departementschefen ha lämnat möjlighet även för andra, som ha därmed jämförliga kunskaper, att komma in.

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

I fråga om styrelsernas organisation och friare former för administrationen samt uppdelning på linjer och ämnesval tror jag knappast utskottet kan komma till någon annan uppfattning och göra annat uttalande än det gjort, även om ärendet återförvisas. Därför skulle jag vilja hemställa, att kammaren åtminstone icke måtte bifalla detta yrkande.

Sedan har det sagts mig, att herr statsrådet, medan jag tillfälligtvis var ute från kammaren, vänt sig mot en sats i utskottets motivering, nämligen den satsen på sid. 14, där det heter: "Men för utskottet har det ock framstått såsom önskvärt att, innan man vidtager en omorganisation av den för denna undervisning genomgripande betydelse som den nu föreslagna, försöksvis vinna någon erfarenhet, hur den nya organisationen kan verka och vilka praktiska resultat kunna framgå av densamma." Herr statsrådet befarade, att utskottet därmed skulle ha så att säga velat ställa sina rön på lång sikt, i det att det skulle vara fråga om icke allenast att uttröna, huru undervisningen i det statliga gymnasiet skulle komma att verka, utan även hur det sedan skulle te sig i det praktiska livet, när eleverna komme ut därifrån och skulle tillämpa sina kunskaper. Detta har icke varit meningen, utan meningen har endast varit, att utskottet velat säga, att det önskade ha någon erfarenhet av, huru en dylik anstalt komme att verka såsom sådan, sedan den blivit förstatligad, och det rönet kan man ju göra på några år.

Vad nu Norrland angår, som man talar så mycket om, så vill jag säga, att jag beklagar, att man nu icke där kan ha utsikt att få något statligt handelsgymnasium. Jag vill hoppas, att det skall komma i sinom tid. Men jag vill tillika säga, att den omständigheten, att Norrland nu icke kan komma i fråga, för mig icke utgör något hinder att biträda förslaget om förstatligande av ett handelsgymnasium på annan ort.

Herr Ekman yttrade något om, att han fann det underligt, att Hälsingborg valts med hänsyn till dess läge. Jag vill då erinra, att Hälsingborg ligger i en av de tätast befolkade landsdelarna i Sverige, där ett starkt näringsliv pulserar och där ju stora förutsättningar för handel även förefinnas. Det är klart, att det på en sådan ort är lämpligt att ha en dylik anstalt. Men då kan man möjligen invända, att om man resonerar så, hade man bort välja Malmö framför Hälsingborg. Därpå vill jag svara, att Malmö har mycket större förutsättningar att själv kunna sköta sitt gymnasium som statsunderstött än Hälsingborg har. Dessutom var det verkligen så, att Hälsingborg i föl blev något missgynnadt, när staden icke fick den kemiska fackskolan, som då var ifrågasatt för densamma. Detta har gjort, att utskottet, visserligen efter

Ang. omorganisation
av handels-
gymnasierna.
(Forts.)

någon tvekan, stannat vid Hälsingborg. Slutligen säger herr Ekman: "Det är oklart, vad vi här besluta". Jag förstår icke, vad herr Ekman menar med detta. Här föreligger en proposition om förstatligande av fyra handelsgymnasier. Vi besluta att förstatliga *ett* till att börja med för att göra ett försök. Detta är innebörden av beslutet, och det tycker jag ingalunda är oklart.

Jag ber få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Westman: Herr talman! Jag var icke oförberedd på, när jag i dag tog mig för att föra sparsamhetens talan i denna kammare, att jag därmed skulle på många håll väcka den livligaste ovilja och att jag skulle få personliga snärtar. Det visade sig också, att temperaturen i debatten genast steg några grader.

Herr Karl August Nilson t. ex. riktade — jag förmodar, att jag icke gör mig skyldig till en obefogad misstanke mot honom — mot mig en personligt menad replik, när han yttrade, att jag framfört lantmannasynpunkter i debatten. I mitt anförande fanns ingenting alls, som kunde ge den ärade talaren anledning att göra ett sådant påstående. Jag nämnde visserligen, att jag varit i beröring med många hem, där man med oro ser sin ekonomiska framtid till mötes och där man med spänd väntan avvaktar, att riksdagen skall slå in på en politik, som leder till en nedsättning av skatterna. Men de hem, som jag tänkte på, voro inga lantmannahem. Jag tänkte särskilt på familjefäder sådana som handlande, som äro förtvivlade över att de på grund av denna "köparnas strejk", som nu pågår, få stå med armarna i kors bakom sina diskar, och som med oro tänka på, att de en gång skola betala skatterna. Jag har också kommit i beröring med stora industriidkare, som med ängslan fråga sig, hur det skall bli möjligt för dem att göra upp tillräckligt tryggande kalkyler för att de skola kunna våga att sätta sina fabriker i gång, när de ha att räkna med så betydande skatter, som bli följderna av den politik, som riksdagen alltjämt driver.

Den ärade representanten på Norrköpingsbanken använde en metod i debatten, som jag för min del icke skall följa honom i. Jag skall alltså icke, när jag vänder mig mot honom, anlägga någon genealogisk eller rasbiologisk synpunkt, utan jag skall tillåta mig att helt sakligt yttra några ord i anledning av hans anförande. Den ärade talaren framhöll att det förslag, som jag vände mig emot, avser att hjälpa näringslivet. Ja, naturligtvis gör det det, men *hur* hjälper det näringslivet? Jo, genom att tillsätta nya tjänstemän, genom att lägga ett nytt område av vårt samhällsliv under byråkratien.

För min del vill jag förklara, att ju mer jag haft tillfälle att följa förhållandena på undervisningsområdet, desto klarare står det för mig, att det riktigaste är, att man intager en bestämt fientlig hållning mot alla försök att lägga *hela* vårt undervisningsväsen i statens hand. Det kan icke hjälpas, att statens hand lagd över hela detta område blir en död

hand. Det kan icke bestridas, att det enskilda initiativet i så fall förlamas. Det är farligt att lägga en påvlig övermakt över hela vårt folks andliga liv i skolöverstyrelsens hand. Jag är — det kan jag i detta sammanhang för fullständighetens skull säga — i överensstämmelse härmed en bestämd fiende till, att man förstatligar våra fria högskolor. Jag ber herrarna tänka på, vilken betydelse det i alla fall har, att dessa högskolor kunna utöva dragningskraft på alla dem som kunna vara hågade att genom donationer eller på annat sätt rent frivilligt verka för vår kulturs höjande i det ena eller andra avseendet. Det är självklart av den allra största vikt, att det finnes institutioner, som vädja till detta vackra enskilda intresse. Våra högskolor ha på detta sätt en betydelse, som skulle helt och hållet försvinna, om man förstatligade dem.

Med den principiella ståndpunkt, som jag alltså intager och som jag nu i korthet antytt, följer det som en självklar sak, att jag i detta fall utan minsta betänkande ställer mig på den ståndpunkt, som intagits av reservanterna. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Det var verkligen högst originella synpunkter den siste ärade talaren lade på denna fråga. Han började sitt anförande med att påstå, att det för att uppträda i denna kammare för sparsamheten behöves ett stort mod, och sedan han gjort denna försäkran, uppträdde han, ådagaläggande detta stora mod, som vi fått ett starkt intryck av vara behövt för att uppträda för hans ståndpunkt! Det var ju ganska anmärkningsvärt redan det, men när denne talare sedan i anledning av statens upprättande av handelsgymnasier talade om, att det här gäller en ny tjänstemannakår och nya områdets läggande under byråkratien, så får jag då säga, att detta är ett underligt tal i vårt land. Jaså, statsskolorna innebära stora områdets läggande under byråkratien här i landet? Utgående från den ståndpunkten ser jag då hägra för min syn en synnerligen stor privat företagsamhet på undervisningsområdet. Då naturligtvis konsekvensen därav måste leda till, att i stället för den gamla princip, som kulturländerna intagit, nämligen statens övertagande av undervisningsväsendet, så kommer en ny, enligt vilken staten skall taga sina fingrar bort därifrån på grund av de vådliga konsekvenser, som statens övervakande och vårdande av särskilt detta område skulle innebära. Nu kommer väl den siste ärade talaren och säger: "Ja, jag menar kanske icke *hela* skolområdet, utan bara handelsskoleområdet". Men då menar väl den ärade talaren också de övriga områden, där skolorna ha fått hand om vårt folks uppfostran speciellt för näringsväsendet, således även de yrkesbetonade fortsättningsskolorna, lärlings-skolorna, de föreslagna industritekniska skolorna o. s. v. Antingen måste man mena det ena eller det andra.

Då jag icke kan tänka mig, att första kammaren är mogen för att eller vill gå med på dessa originella skolprinciper, så tror jag icke man behöver alltför mycket uppehålla sig därvid. Det har kommit en anmärkning från annat håll rörande den egendomliga ställning, som ut-

Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.
(Forts.)

Ang. omorganisation
av handels-
gymnasierna.
(Forts.)

skottsmajoriteten intagit i denna fråga, då majoriteten, som det sades, råkat i luven på varandra både angående motivering och kläm, men ändå yrkar bifall till utskottets förslag. Jag undrar ändå, om den ärade representant, som kom med denna förmodan, icke själv har varit med om att många, många gånger taga ett förslag, som han icke ansett vara det bästa, men det näst bästa, för att dock komma någon vart på den väg, som han vill komma fram på. Det är precis vad vi här ha gjort. Jag ber att till punkt och pricka få instämma i allt vad herr Swartz sade i denna fråga. Men ändå anser jag liksom han, att om man vill näringslivets främjande genom gott skolväsende på handelsundervisningens område, så måste man gå den väg, som utskottet här har gått. Man måste göra det, så mycket hellre som utskottet självt har sagt ifrån, att det är fråga om ett experiment. Och det är alldeles tydligt, att vi, som stå på denna ståndpunkt, som också herr statsrådet framhöll, det är alldeles naturligt, att vi äro övertygade om, att detta experiment kommer att gå i rätt riktning, i riktning av Kungl. Maj:ts proposition.

Vad slutligen det skäl beträffar, som även den siste ärade talaren var inne på, att det här är fråga om ett nytt område, som skall byråkratiseras, så vill jag säga, att detta dock ej är någon *ny* fråga. Jag undrar, om icke både herr Westman och herr Ekman erinra sig, när vår fortsättningsskolefråga ordnades. Då var det fråga om, att handelsundervisningen skulle inordnas i det övriga systemet, och jag tror, att herr Westman den tiden icke drömde om de synpunkter, som han i dag här framlagt. Det gjordes då icke från något håll gällande, att det var fråga om en byråkratisering, därför att vårt skolväsen skulle ordnas efter dessa praktiska linjer, som det då var tal om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Westman: Herr greve och talman! Jag skall bara säga några ord i anledning av den replik, som jag nyss fick mottaga. Den siste ärade talaren har bemött något helt annat, än vad jag yttrade. Jag sade, att jag är en fiende till, att *hela* vårt undervisningsväsende skulle byråkratiseras.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner dels på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt, dels på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen, dels ock därpå att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och förklarade herr talmannen sig finna den förstnämnda propositionen, viiken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav, och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 96, *Ang. omorganisation av handelsgymnasierna.*
 röstar Ja;
 Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr C. G. Ekman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 40;
 Nej — 77.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resestipendier åt rektorer och lärare vid statliga och statsunderstödda handelsgymnasier samt med dem jämförliga läroanstalter;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till arbetarnas bildningsförbund för organisationskostnader jämte en i ämnet väckt motion;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för täckande av under år 1920 uppkomna brister å vissa ordinarie reservationsanslag under fjärde huvudtiteln;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för förvaltaren O. Swenson att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa beställningshavare vid mariningenjörskåren att tillgodoräkna sig föregående tjänstetid för erhållande av ålderstillägg;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel för fullbordande av anläggningen av ett hospital vid Strängnäs; och

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till hjälpverksamhet bland förut i Ryssland bosatta svenska undersåtar, vilka genom världskriget kommit i nödläge.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fördelningen och användningen av vissa anslag till bostadsbyggande. *Ang. vissa anslag till bostadsbyggande.*

I anslutning till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade ut-

Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)

skottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande ännu odisponerade delar av de utav 1920 års riksdag till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk å riksstaten för år 1921 och å tilläggsstaten för år 1920 anvisade reservationsanslag om tillhoppa 17,500,000 kronor besluta om dessa medels fördelning mellan verken och närmare användning i enlighet med i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 28 januari 1921 angivna grunder.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Ollas A. Ericsson, J. Nilsson* i Skottlandshus, *C. G. Ekman, J. Jönsson* i Revinge, *P. Nilsson* i Bonarp, *P. B. Nilsson* i Landeryd, *J. Erlansson* och *F. T. Hamrin* ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

”Då vid 1920 års riksdag — — — må äventyras.

Av departementschefen — — — sammanslutningar av tjänstemän. Beträffande detta förslag vill utskottet framhålla, att i det skick denna ganska vittutseende fråga blivit förelagd riksdagen utskottet icke kan utan ytterligare utredning i ärendet tillstyrka att den av departementschefen förordade anordningen vidtages, och detta så mycket mindre som densamma innebär ett bestämt avsteg från den av 1920 års riksdag beslutade formen för bostadsproduktionens understödjande genom lån av statsmedel.

Under återopande av vad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa, att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande ännu odisponerade delar av de utav 1920 års riksdag till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk å riksstaten för år 1921 och å tilläggsstaten för år 1920 anvisade reservationsanslag om tillhoppa 17,500,000 kronor besluta om dessa medels fördelning mellan verken och närmare användning i enlighet med i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 28 januari 1921 angivna grunder med däri av utskottet här ovan angiven ändring.”

Herr Nilsson, Johan, i Skottlandshus: Herr greve och talman, mina herrar! Vid föregående riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag om att riksdagen måtte dels anvisa vissa belopp för uppförande av bostäder åt statstjänstemän dels ock besluta uppläggande av en särskild fond för befrämjande av bostadsbyggandet. Vid behandlingen av detta ärende inom sammansatt stats-, bevillnings- och första lagutskottet kom man till det resultat, att det förslag, som framförts i den Kungl. propositionen, att det skulle stipuleras särskilda villkor för att statstjänstemän skulle få komma i åtnjutande av lån från den upplagda fonden, icke borde bifallas, utan att för statstjänstemän borde gälla samma villkor i detta hänseende, som komme att bestämmas för andra medborgare här i landet.

I nämnda utskottsutlåtande förekomma vissa uttryck, som jag skall be att här få citera. Det heter sålunda där: "De av departementschefen föreslagna särskilda bestämmelserna angående lån till statstjänstemäns kooperativa byggnadsföretag har utskottet ej funnit tillräckligt bärande. I händelse dylika byggnadsföretag önska komma i åtnjutande av lån, böra de vara underkastade samma bestämmelser, som gälla för andra dylika företag. Utskottet föreslår således enahanda villkor för alla kategorier av låntagare."

*Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)*

Nu är det ju så, att, då det är fråga om att bevilja medel för byggande av bostäder vare sig för det ena eller det andra verkets behov, man brukar få ett detaljerat förslag om huru dessa byggnader skola uppföras och till vilket belopp kostnaderna för desamma beräknas skola uppgå. Emellertid kunde man, därest man ville åstadkomma ett hastigt igångsättande av byggnadsverksamheten i enlighet med det förslag, som förelåg föregående år, icke rimligtvis begära, att en detaljerad plan skulle vara färdig redan då. Man gick därför med på att bevilja anslag, men sade samtidigt ifrån, att man till nästa riksdag ville ha en fullständig redogörelse för dels huru de medel blivit använda, som redan hunnit disponeras, dels ock huru man tänkte sig disponera de medel, som ännu icke kommit till användning för sitt ändamål.

I den kungl. propositionen föreligger nu en dylik redogörelse, som dock ingalunda är så fullständig, som man kanske haft rätt att fordra, men förhållandena ha ju varit sådana, att man icke hunnit så långt, som man tänkt sig på detta område. Givetvis får man vara tillfreds med den redogörelse, som föreligger, men utskottet har sagt ifrån, att det förväntar en ytterligare redogörelse till kommande riksdag, så att man kan bliva i tillfälle att följa detta ärende och se, huru de många miljonerna blivit använda.

Trots det uttalande, som efter vad ovan angivits gjordes av utskottet i fjol och godkändes av förra årets riksdag, har nu emellertid Kungl. Maj:t framkommit med förslag att av dessa 17 ½ miljoner, som beviljats för att staten skulle bygga bostäder, bostadslån skulle undantagsvis få utlämnas till tjänstemän eller sammanslutningar av tjänstemän vid de affärsdrivande verken. Det är gent mot detta som vi reserverat oss. Statsutskottets majoritet har egendomligt nog gått med på, att man bör lämna ett sådant medgivande, men vi reserverar ha opponerat oss mot detta under förmenande, att det uttalande borde stå fast, som riksdagen gjorde föregående år och i vilket man hänvisade de tjänstemän, som önskade bygga egna hem, att använda sig av den lånefond, som skulle uppläggas och för vars utlåningsrörelse detaljerade bestämmelser blivit uppgjorda. Här föreligger icke några detaljerade bestämmelser om under vilka villkor de medel, som direkt äro avsedda att tjäna ändamålet att uppföra byggnader till bostäder åt statstjänstemän vid ifrågavarande verk, skulle utlånas. Jag tror, att den ståndpunkt, som reservanterna härvidlag intagit, är den riktiga. Det kan icke vara rimligt att man, då man lagt upp en stor bostadslånefond — det är naturligtvis

*Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)*

meningen, att då den förbrukats, ytterligare medel skola anslås, så att den kan fortsätta — vid sidan av denna fond lägger upp en särskild lånefond för varje verk för sig, ty det blir i så fall svårt att kontrollera huru dessa fonder komma att användas. Jag tror, att fullgoda skäl tala för, att man bör beakta den försiktighet, som reservanterna velat lägga in i utskottets utlåtande, och att man bör följa reservanterna i denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka, att kammaren ville fatta sitt beslut i enlighet med det uttalande, som gjorts i den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Det är ju alldeles riktigt som den föregående ärade talaren sade, att riksdagen förra året beslöt, att en lånefond, avsedd att främja bostadsproduktionen, skulle uppläggas. Men detta bör naturligtvis icke på något sätt utesluta, att de affärsdrivande verken, i den mån det kan vara dem möjligt, också främja bostadsproduktionen. Det är dock så, att bostadsproduktionen nu ligger efter för 3 år, och det är alldeles otänkbart, att staten och kommunerna ensamma skulle kunna åstadkomma det tillskott på bostadsmarknaden, som faktiskt behövs. Vad är då naturligare än att man, samtidigt som staten bör bygga så mycket som möjligt, även söker intressera enskilda för att också taga hand om byggnadsverksamheten? Här är ett steg taget i denna riktning, och det förefaller mig synnerligen klokt och välbetänkt av statsutskottet, att det lämnat möjlighet öppen att även intressera enskilda för byggnadsverksamheten. Jag skulle till och med vilja gå så långt, att staten, om densamma bygger bostäder och det sedermera uppstår kooperativa föreningar bland tjänstemän och funktionärer, bör överlämna dessa byggnader eller fastigheter åt dylika föreningar, alltså förmå dem att övertaga sina egna lägenheter.

Då jag sålunda anser, att statsutskottets beslut i detta hänseende är klokt och välbetänkt, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Murray: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag nu begärt ordet, skall jag tillåta mig att inledningsvis yttra några ord angående den motivering utskottet bestått sin kläm.

Utskottet framhåller, att den allmänna depressionen och den därav föranledda starka nedgången i driften vid de affärsdrivande verken torde hava medfört ett betydligt minskat behov av personal och lokaler på vissa platser.

Vidare säger utskottet, att det i vissa fall föreligger tvekan, huruvida det lokala bostadsbehov, som ännu föreligger, är av sådan art, att för dess tillgodoseende bör anlitas ifrågavarande med hänsyn till högkonjunktorens abnorma förhållanden tillkomna anslag. Utskottet tillägger vidare: "Det synes utskottet böra tagas under övervägande, huruvida icke i vissa fall med uppförandet av tidigare planerade bostadsbyggen bör åtminstone tillsvidare anstå."

Med anledning av dessa utskottets uttalanden vill jag säga, att jag givetvis skall igångsätta en utredning i antydd riktning, och jag har sålunda i den delen icke något som helst att erinra gent emot vad utskottet uttalat.

*Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)*

Under överläggningen här har yrkats uteslutande av den del av utskottets motivering, däri utskottet uttalat sin anslutning till den av mig framförda tanken, att medel i vissa fall skulle kunna lämnas ut från detta anslag såsom lån till statsfunktionärer vid de affärsdrivande verken. Med anledning härav ber jag att få framhålla några synpunkter.

Det är tydligt, att det i tider sådana som dessa måste för de affärsdrivande verken medföra rätt så betydande förluster att bygga bostäder åt sina tjänstemän. På grund därav lär man väl få anse, att det stora anslag, som riksdagen förslidet år anvisade till bostädernas byggande åt tjänstemän vid kommunikationsverken, i främsta rummet är avsett att främja riksdagens även annorledes ådagalagda allmänna strävan att under det abnorma läge, vari vi för närvarande befinna oss, höja bostadsproduktionen, och att detsamma endast i andra rummet får anses givet i vederbörande verks eget intresse. Om, som sagt, uppförandet av bostäder åt de affärsdrivande verkens tjänstemän kommer att medföra avsevärda förluster för verken, ligger det tydligen nära till hands att sträva efter, att dessa förluster bliva så små som möjligt.

Nu har egnahemstanken funnit rätt så livlig anslutning särskilt bland tjänstemännen inom vissa affärsdrivande verk, och det har dessutom visat sig, att de flesta statstjänstemän, som byggt egna hem, förmått åstadkomma dessa till betydligt billigare pris än de, som gälla i den öppna arbetsmarknaden. Det var då helt naturligt, att jag, som visste, att denna strävan förefanns, också tog fasta på densamma. Jag tänkte mig, att man skulle kunna gagna dels egnahemsrörelsen, som är en god och nyttig rörelse, och dels de affärsdrivande verkens egna intressen, ty man kan ju vad dessa verk beträffar icke alldeles bortse från affärsynpunkten.

Det är ingalunda min mening, att dessa lån skola utlämnas var som helst och till vilken statstjänsteman som helst, utan meningen är, att de skola komma till användning på platser, där man under alla förhållanden måste bygga och där ett egnahemsintresse samtidigt förefinnes, som är tillräckligt starkt för att kunna fylla de garantier, som de affärsdrivande verken i eget intresse måste uppställa och som finnas angivna i den kungl. propositionen.

Jag antydde nyss, att det i regel ställer sig väsentligt billigare för staten att lämna ut penningar i form av lån än att bygga själv, och jag skall anföra några exempel härpå.

I en norrlandsstad byggdes under förslidet år av de kommunala myndigheterna ett antal byggnader med bidrag av statsmedel, och kostnaderna för dessas uppförande gingo till ungefär 6,000 kronor per eldstad. Samtidigt har i samma stad pågått ett ivrigt egnahemsbyggande,

Ang. vissa anslag till bostadsbyggnade. och dessa egnahemsbyggnader hava i intet fall kostat mer än 3,100 kronor per eldstad, således ungefär hälften.

(Forts.)

I Stockholms stad har också egnahemsrörelsen under senare tid tagit stark fart, och även här har det visat sig, att produktionskostnaderna med ungefär hälften understigit de i allmänna marknaden gällande. Under sådana förhållanden synes det knappast riktigt att avvisa möjligheten av att på en gång gagna egnahemsintresset och statens affärsdrivande verks intresse såsom affärsdrivande.

Reservanterna ha velat göra gällande, att tillräcklig utredning på denna punkt icke skulle föreligga. Jag har den uppfattningen, att det härvidlag skulle vara rätt så svårt att tillfredsställa reservanterna, och att det måhända heller icke skulle vara fullt lämpligt. Det är ju så, att vi gjort upp en plan för huru vi tänkt oss dessa byggnader, men samtidigt ha vi sagt ifrån, att denna plan icke är definitiv. Följer man statsutskottets anvisning, vilket jag förklarar mig villig att göra, så blir denna plan reviderad, och den kommer alltså endast så småningom att fastställas. På vissa platser, där det visat sig oundgängligen nödvändigt att bygga, kan det hända, att just då ett egnahemsintresse vaknar, att exempelvis en egnahemsförening bildas, och man får då se till, om detta intresse är tillräckligt starkt för att kunna uppfylla alla de krav, som staten i sitt eget intresse bör uppställa just på denna plats. Det förefaller mig då vara lämpligt, att man lagar så, att staten är i tillfälle att kunna, som det heter, laga efter läglighet och hjälpa, där förutsättningar därför finnas, eller också själv bygga. Det har antytts, att detta skulle kunna innebära ett obehagligt prejudikat för framtiden, men det torde väl vara så, att när det gäller ifrågavarande anslag, som tillkommit under extra ordinära förhållanden och som är avsett att tillfredsställa extra ordinära behov, verkan av detta prejudikat kommer att försvinna i och med medlens konsumerande. Men på samma gång är det väl så, att denna egnahemsrörelse bland statstjänstemännen, som är i och för sig synnerligen lofvärd och uppmuntransvärd, kommer att fortleva, och jag är övertygad, att staten jämväl i framtiden skall komma att intressera sig för densamma. Jag kan påpeka, att så redan skett. 1920 års riksdag anvisade 200,000 kronor av trafikmedel att användas såsom lån till egnahemsbyggnader i Notviken och 1919 års riksdag gjorde ett liknande medgivande i fråga om egnahemsbyggnader för vattenfallsstyrelsens personal i Porjus och Trollhättan. Under sådana förhållanden förefaller det rimligt och riktigt, att man inrymmer åt Kungl. Maj:t rätt att medgiva, att de affärsdrivande verken må kunna inrätta sig så, att förlusterna på dessa bostadsbyggen bli så små som möjligt, samtidigt som egnahemsintresset, där det framträder med tillräcklig styrka, blir tillgodosett.

Jag vågar hemställa, huruvida kammaren icke skulle finna de skäl, som nu blivit av mig här framförda och vilka skäl närmare utvecklats i den kungl. propositionen, tillräckligt tungt vägande för att kammaren skulle vilja biträda utskottets uttalande i obeskuret skick.

Herr Nilsson, Johan, i Skottlandshus: I princip är det ingen

stor skillnad mellan utskottets förslag och reservanternas förslag. Hela skillnaden är, enligt min uppfattning, huruvida man bör använda den bostadslånefond, som redan är upplagd, eller icke.

Förhållandet är, att förliedet års riksdag beslutade anvisa 30,000,000 kronor till en bostadslånefond, därvid riksdagen även fattade beslut om villkoren för medels utlånande från denna fond. Man har särskilt tryckt på att det intresse, som herr statsrådet nyss påpekat, nämligen intresset, att egnahemsbyggnader skola komma till stånd, bör tillgodoses. Man skulle framför allt se till, att lån ur denna fond i främsta rummet utlämnades till egnahemsbyggare, och meningen var, att, om det behöfvades mera penningar än 30,000,000 kronor för att denna fond skulle så att säga löpa, man i den mån det vore möjligt skulle anvisa ytterligare medel till fonden. Man ville jämställa denna fond med den fond, som finnes för landsbygden. Den nyupplagda fonden tillkom för att tillfredställa behovet i städer, större municipalsamhällen, stationsamhällen och dylikt. Men att man skulle tillåta varje affärsdrivande verk att vid sidan av den lånefond för bostadsändamål, som redan upplagts, av de 17 ½ miljoner kronor, som anvisats för statens direkta bostadsbyggande, att dessa medel skulle användas till att de affärsdrivande verken var för sig skulle upplägga en sin egen lånefond, förefaller mig icke vara riktigt. Jag tror, att man ändå får användning för dessa 17 ½ miljoner kronor. Och skulle det visa sig, att dessa medel för tillfället icke äro erforderliga, så är anslaget av reservationsanslags natur, och medlen kunna därför inestå, till dess behov av desamma kommer att yppa sig.

Jag tror, att den uppfattning, som reservanterna givit uttryck åt, är riktig, så vida man vill ha ordning och reda med avseende å anvärande av medel för det ändamål, varom här är fråga, och jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande.

Herr statsrådet Murray: Herr greve och talman, mina herrar! Jag vill medgiva, att de synpunkter, som av herr Johan Nilsson i Skottlandshus anlagts på denna fråga, skulle kunnat vara på sin plats, ifall man nu hade haft att taga hela egnahemsfrågan i övervägande. Men så ligger icke frågan nu. Det finnes redan ett anslag, som beviljats för det ändamål, varom här är fråga, och det synes mig då uppenbart, att man bör försöka erhålla den bästa möjliga användning av detsamma, och detta icke minst i de affärsdrivande verkens eget intresse. Det är givetvis för dessa verk av stor betydelse, att icke ofruktbart kapital investeras i deras rörelse.

Herr Swartz: Jag skall tillåta mig att utöver de synpunkter som av herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet blivit anförda fästa uppmärksamheten på ytterligare en omständighet, som synes mig vara av en ganska stor vikt och betydelse vid bedömandet av denna fråga och som tillika synes mig verka därhän, att de betänkligheter, som av den förste ärade talaren framförts, icke borde kunna göra

Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)

*Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.*
(Forts.)

sig gällande vid riksdagens behandling av denna fråga, och det är helt enkelt skillnaden i villkor för erhållande av lån från bostadslånefonden och lån av de medel, varom här är fråga. Villkoren för lån från bostadslånefonden äro mycket noga bestämda genom riksdagens beslut i föl, och någon ändring i desamma har ju icke blivit ifrågasatt. Den som fullgör de villkor, som uppställts, förblir i ostörd besittning av det egna hem han uppfört. Är det så, att han snart nog efter det han fullbordat sin byggnad faller ifrån eller går ifrån verkets tjänst, är denna bostad från verkets sida värdelös, ty den är enskild egendom, över vilken tjänstemannens rättssinnehavare förfogar på sätt honom synes förmånligt.

Enligt det förslag, som här framlagts, och de villkor, som äro tillämnade och återfinnas i den kungl. propositionen nr 53 sid. 16, skulle, om tjänstemannen lämnade orten, fastigheten, vid äventyr av lånets uppsägning, till skäligt pris hembjudas verket eller hans efterträdare i tjänsten. På samma sätt, om låntagaren före uppnådd pensionsålder lämnade statstjänsten eller fastigheten överginge i annans ägo, skulle hela lånet vara uppsägbart inom viss kortare tid. Detta innebär en väsentlig säkerhet för verket. Om således innehavaren av bostaden lämnar verket och icke mera kan stå det till tjänst, kan verket påräkna denna bostad för användning på annat sätt till verkets nytta. Detta är grundskillnaden mellan lån från bostadslånefonden och lån av de medel, varom här är fråga. Jag kan icke finna annat än att om de här ifrågavarande verkens tjänstemän uteslutande hänvisades att anlita bostadslånefondens medel på de för dessa bestämda villkor, detta visserligen för tjänstemännen eller sammanslutningar av dem skulle innebära fördelar, men ingalunda skulle det till fullo tillgodose det intresse, som dock i främsta rummet måste tillgodoses, nämligen verkens eget intresse. Detta är en av de viktigaste anledningarna, varför utskottet beslutat sig för att tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr W i n b e r g: Jag vill närmast framhålla en synpunkt i samband med det yrkande reservanterna här framställt. Men efter som jag begärt ordet, skall jag först säga några ord med anledning av utskottets motivering.

Utskottet framkastar på sidan 4 i sitt betänkande det spørsmålet, huruvida icke den nu rådande depressionen medfört ett betydligt minskat behov av personal, varför frågan om uppförande av bostadshus för tjänstemän vid de affärsdrivande verken, för vilket ändamål medel av förlidet års riksdag beviljades, numera icke skulle vara så brännande som den tidigare varit.

Därvid bör emellertid erinras om att de åtgärder, som möjligen bli följden av det beslut, som här i dag kommer att fattas, givetvis icke komma att förverkligas förr än rätt så långt fram i tiden, och vi hysa väl ändå litet var den förhoppningen, att den för ögonblicket rådande

depressionen icke skall bli konstant för framtiden. I varje fall gäller frågan om bostäders uppförande för statstjänstemän vid olika verk närmast den ordinarie personalen. Och vi ha ännu icke kommit så långt — jag hoppas, att vi aldrig heller göra det — att verken behöva avskeda ordinarie befattningshavare, utan personalstockens anpassning måste naturligtvis vid behov ske genom avskedande av icke ordinarie tjänstemän.

*Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)*

Vidare har framhållits som ett skäl, varför man bör iakttaga sparsamhet i denna fråga, att man bör sikta på att åstadkomma det bästa möjliga ekonomiska resultat för de affärsdrivande verken. Detta kan ju vara alldeles riktigt, men jag tror, att det är en rätt dålig sparsamhet, om man driver det alltför långt på denna punkt, samtidigt som man i övrigt vill göra gällande, att man under förhållanden som de närvarande ej får enbart anlägga den synpunkten såsom avgörande, att verkens drift skall gå med behållning eller ekonomiskt bära sig.

Jag tänkte emellertid egentligen yttra mig om den punkt i förslaget, som blivit föremål för tvekan inom utskottet, nämligen huruvida man skulle bereda möjlighet att såsom lån utlämna visst kapital till befattningshavare i verken för att uppföra bostäder såsom egna hem. I det avseendet har den närmast föregående talaren utvecklat vad jag i huvudsak tänkte framhålla, nämligen att det i detta fall ställer sig väsentligt olika beträffande möjligheten för att verkens intressen skola tillgodoses, om man följer de riktlinjer, som uppgjorts här, eller om man går att anlita den allmänna egnahemslånefonden.

Jag skulle i detta sammanhang till sist vilja framhålla en sak, som för mig har ganska stort intresse, och det är den stora livaktighet, som på senare tid försports bland befattningshavarna inom olika verk, att delvis kunna åstadkomma en lösning av bostadsfrågan genom att skapa egna hem. Jag hade för ett par år sedan tillfälle att vara med om att bilda en sammanslutning av statsbanepersonal, som hade till uppgift att försöka biträda vid lösningen av egnahemsproblemet, för vilket en hel del befattningshavare voro synnerligen intresserade. Denna organisation byggde emellertid på den förutsättningen, att det skulle bli möjligt att erhålla något statslån eller tillskott av statsmedel såsom ett slags rörelsekapital för att få denna verksamhet i gång. Tyvärr visade det sig, att regeringen ej vågade slå in på den bogen. Det är dock min bestämda mening, att om under den formen medel tillskjutits från statsmakternas sida, man skulle åstadkommit ett betydligt mer effektivt resultat ifråga om bostadsproduktionen inom de olika samhällen, där de affärsdrivande verkens personal är stationerad, än vad man kan åstadkomma på annat sätt. Det är detta som gör, att jag finner det mer än vanligt märkvärdigt, att reservanterna kunna vara emot detta. Man klagar i allmänhet över att det ställer sig så ofantligt dyrt, när staten uppträder som byggmästare. Jag vill icke ingå på den frågan, huruvida det är så i allmänhet — i stort sett är det nog riktigt — men om så är, borde det väl leda till, att man sökte andra utvägar för att gynna bostadsproduk-

Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)

tionen. Genom att kombinera det rena personalintresset med hjälpen från statens sida skulle man uppnå betydligt bättre resultat, än om man enbart uppdrager åt statsverket att åstadkomma denna bostadsproduktion.

Med hänsyn härtill finner jag mig, herr talman, i detta fall böra yrka bifall till utskottets förslag. Jag skulle jämväl vilja uttala den förhoppningen, att det så fort som möjligt måtte bli utväg för staten att även kunna biträda med hjälp till de bostadsföreningar bland statstjänarna, som redan bildats och som på detta område ha en viktig uppgift att fylla, men ej kunna träda i verksamhet, förrän staten också med hjälpande hand kommer emellan.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Såväl statsrådet som den siste ärade talaren hava gjort sig rätt mycken möda med att argumentera för önskvärdheten av att man ordnar det så, att de tjänstemän, som själva vilja förskaffa sig bostäder, skola kunna göra det, och att det i detta avseende är lämpligt, att staten träder emellan. Om den argumentationen har jag för min del icke något annat att säga, än att den i föreliggande fall är obehövlig. Ty det har ingenstädes av reservanterna blivit bestritt, att det är önskvärt att åtgärder vidtagas i denna riktning. Vad vi däremot ifrågasätta är, huruvida den kungl. propositionen nu innehåller ett förslag, som i sitt förefintliga skick bör bifallas. Det är därom vi haft en avvikande mening. Det visar sig nämligen att, när man här skall gå in på en så att säga helt ny bog, kvarstår en sådan mängd obesvarade spörsmål, att det varit omöjligt för oss att kunna biträda förslaget oförändrat. Jag frågar: är det fråga om primär eller sekundär kredit? Propositionen lämnar intet svar. Är det fråga om hela eller en mindre del av byggnadsbeloppet? Propositionen lämnar intet svar. Till vilket räntebelopp skola lånen lämnas? Propositionen giver i samtliga dessa avseenden intet svar. Propositionen säger endast, att vederbörande verk skola vart för sig utlämna lån på de villkor, som i dessa avseenden vederbörande verks styrelser finna skäligen och lämpligen. När det i andra fall gällt, att staten skulle bistå egnahemsbyggare med lån, har ju staten i detalj fastställt villkoren. Kan det då vara rimligt och rätt att på detta område lämna en så vidsträckt fullmakt åt vederbörande verk och myndigheter, att de på statens vägnar skulle få uppträda som långgivare med i vissa avseenden obegränsad rätt att bestämma lånevillkoren? Det kan, mena vi reservanter, icke anses skäligen och lämpligen.

Den ärade talaren på Norrköpingsbanken yttrade, att anledningen varför man i detta fall icke ville hänvisa de länsökande till den allmänna bostadslånefonden var, att man speciellt ville tillgodose verkens intressen. Det betydde, sade han, att man genom att utlämna lån skulle skapa bostäder, som skulle stå till verkens förfogande, och han hänvisade till bestämmelserna i motiveringen. Men dessa bestämmelser hava ej någon betydelse i annat avseende än att det säges, att lånet skall uppsägas, ifall låntagaren icke ställer sig det eller det till efterrättelse. Men det finnes intet förbud för en person, som blir innehavare av ett på detta sätt till-

kommet eget hem, att sälja det till en annan. Då inträffar ingenting annat, än att lånet blir uppsagt. Och i andra avseenden — om innehavaren t. ex. lämnar sin plats — inträffar heller ingenting annat, än att lånerätten upphör. Det är därför vi reserverar för vår del i motiveringingen sagt, att, i det skick frågan föreligger, vi icke velat vara med om att lämna en på det sättet vidsträckt fullmakt, som propositionen innebär.

*Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)*

Då utskottet yttrar, att det "under erinran att dylika bostadslån äro avsedda att utlämnas endast i viss begränsad omfattning" ansett sig kunna tillstyrka förslaget, vill jag fråga: var finnes den begränsningen? Man utgår i propositionen från att det för närvarande antagligen endast förefinnes ett begränsat intresse för saken, men någon annan anvisning angående omfattningen av denna låneverksamhet finnes varken i propositionen eller utskottets utlåtande.

Vad vi begära är endast det, att om man finner, att man på detta område bör skapa alldeles särskilda lånemöjligheter och lånevillkor för vissa statens befattningshavare inom vissa verk, bestämmelserna därom måtte prövas och godkännas i annan ordning, än som i detta sammanhang varit möjligt. För övrigt förstår jag icke, varför man, om man vill skapa dessa särskilda förmåner, skall begränsa dem endast till vissa verk och vissa befattningshavare. Det förefaller mig, att om man på detta område börjat med att lämna några tjänstemannagrupper en viss rätt, följer därav givetvis, att statens befattningshavare i allmänhet kunna komma med liknande framställningar och därvid göra gällande samma krav och samma argument. Jag vill sålunda hava understrukit vad som säges i reservationen, att vi icke vilja godkänna detta förslag *i sitt förefintliga skick*. Men i motiveringingen ha vi även sagt, att vi äro villiga att pröva saken, om man kommer med ett förslag, som är närmare preciserat och som närmare angiver, vad man menar. Men att man endast under hänvisning till vissa allmänna uttalanden i övrigt skulle lämna öppen rätt för de olika verken att förfara tämligen olika, när det gäller att utlämna lånemedel — ett sådant förslag kan det icke vara lämpligt att ur synpunkten av statens intresse biträda.

Då jag fortfarande har denna mening, vidhåller jag mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Swartz: Vi ha litet olika uppfattning om vad som är lämpligt att göra i detta avseende. Jag tror för min del, att det kan ha sin nytta, att man lämnar litet mera fria händer åt dem, som närmast ha med dessa saker att göra, och icke klavbinder dem alltför mycket med noggranna bestämmelser i detalj, såsom det ofta sker från riksdagens sida. Därför har jag haft den uppfattningen — och den har ju även statsutskottet delat, då det fullständigt anslutit sig till vad departementschefen anfört — "att lånen icke skulle lämnas på andra villkor, än att förlusterna därav för statsverket understege och i allt fall icke överstege dem, som skulle förorsakas av direkt bostadsbyggande".

*Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)*

Har man nu beviljat ett anslag för att bygga bostäder åt tjänstemännen inom de olika verken, men Kungl. Maj:t och verkens chefer finna, att detta kan ske på ett lättare och billigare sätt — och i vilket fall som helst icke dyrare — genom att man till enskilda personer giver lån på de villkor som angivits, kan jag icke förstå annat, än att det är förståndigt att låta sådant ske. Är det så, att på någon plats ett mycket stort behov av bostäder för tjänstemännen gör sig gällande och man har att välja mellan att låta ämbetsverken bygga själva eller låta ämbetsmännen bygga med hjälp av staten, och detta senare sätt befinnes mer framkomligt och angenämt för vederbörande, och man sålunda på den vägen lättare kan nå målet, då kan jag icke förstå, varför icke den utvägen kan användas och syftet lättare vinnas.

Nu sade den föregående ärade talaren, att det icke är någon garanti för att en bostadsinnehavare, som efter att hava fått ett lån lämnar sin tjänst, ej skulle kunna betala sin skuld och sålunda behålla bostaden. Ja, det har den ärade talaren fullkomligt rätt i, men då får ju staten igen penningarna, och de kunna användas på nytt. Det är den stora skillnaden. Om man däremot lämnar lån från bostadslånefonden, lär ett sådant tillvägagående icke vara möjligt. Jag kan ej se annat, än att det är en bestämd skillnad mellan bostadslån ur bostadslånefonden och lån av den tillämnade typen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Nilsson, Johan, i Skottlandshus: Jag kan ej finna, att det bör vara någon svårighet för statstjänarna att få lån ur bostadslånefonden, om de vilja uppföra egna hem. Det kan ju vara lämpligt, att kammaren återför i sitt minne, på vilka villkor man kan få låna pengar ur den upprättade bostadslånefonden. Det gäller här en sekundär bostadskredit intill 50 procent av byggnadskostnaden på följande billiga villkor:

1:sta kalenderåret: varken ränta eller amortering;

2:dra kalenderåret: första delen (tills ett år förflutit av lånetiden) varken ränta eller amortering; senare delen 5 procent ränta;

3:dje, 4:de, 5:te och 6:te kalenderåren: 5 procent ränta;

7:de och följande åren: en annuitet av 7 procent, varav 5 procent å den oguldna skulden anses vara ränta; lånet blir amorterat omkring 31 år efter utlånnandet.

Nu är det tydligen meningen, att om man ej vill begagna sig av bostadslånefonden, vederbörande verk skulle låna ut pengar till statstjänarne på billigare villkor. Det kan väl ej vara skäl, när man reglerat lönerna för statstjänstemännen för att jämnställa de olika ämbetsverken med varandra, att riksdagen skall göra ett sådant medgivande, att vederbörande förvaltningar skola få lämna ut lån på allt för billiga villkor, och därigenom gynna vissa grupper av statstjänare framför andra. Jag tror, att man lätt får in en olikhet, som kanske ej skapar rättvisa de olika statstjänstemännen emellan. Man vill skydda vissa verk och se till, att

de icke förlora för mycket på sina byggnader, sedan de själva byggt så dyrt, att de måste göra stor förlust på uthyrningar, under det enskilda personer kunna bygga billigare. Man får väl ändå se till, att vederbörande verk lära sig inse, att även de måste sköta saker och ting ekonomiskt och bygga förnuftigt. Vi böra sträva till att lära dem detta, om det går för sig att göra det. Det kan väl ej heller vara riktigt, att man t. ex. på en plats, där man behöver ett visst antal statstjänare, ovillkorligen skall lita till den enskilda byggnadsverksamheten. Föregående år vid behandlingen av dessa ärenden i riksdagen framhöll man nödvändigheten av att staten i en viss omfattning bygger, så att det finnes bostäder för tjänstemännen. Om man nu skall låta dem själva äga sina hem och i allt för stor utsträckning behålla dem, sedan de lämnat tjänsten, och det så kommer en ny statstjänare, som ingenstades finner plats att bo, måste ju staten uppföra bostad åt honom. Jag undrar, vart sådant skall bära hän, om man förflyttar tjänstemännen eller de själva flytta från den ena platsen till den andra i landet. De kunna då komma och säga: nu flytta vi härifrån och vilja lämna dessa egna hem åt staten; var så god och lös in dem! Men det finnes intet stipulerat om till vilket pris och efter vilka grunder i övrigt de skola inlösas, i vilket skick de skola befinna sig, eller hur de skola vara underhållna. Om de äro i ett förfallet skick, skall då staten taga dem till vad de kostat? Det är en hel del omständigheter att beakta vid denna frågas behandling.

Jag ber att än en gång få upprepa, att de medel, som föregående års riksdag i detta hänseende beviljade, icke endast gällde bostäder för statens räkning. Vi ha lagt upp en bostadslånefond, där varje medborgare har tillfälle att få låna penningar på rimliga villkor, om han vill uppföra ett eget hem. Och då kan jag icke finna någon anledning att frångå de uttryckliga bestämmelser riksdagen föregående år gav.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr statsrådet Elmquist: Herr vice talman, mina herrar! Om det här vore fråga om att upplägga en särskild fond för att möjliggöra bostadsbyggen för statsfunktionärer, skulle jag erkänna den fulla riktigheten av den anmärkning, som herr Ekman nyss gjorde, nämligen att förslaget i den föreliggande propositionen borde varit närmare utformat än nu är fallet. Här är det emellertid endast fråga om — såsom redan i propositionen framhållits och i utskottets utlåtande ytterligare understrukits samt även av herr Ekman påpekats — att dylika bostadslån endast undantagsvis och i mindre omfattning skola komma i fråga. Även med denna begränsning kan jag dock erkänna, att det hade varit önskvärt, att i propositionen närmare utvecklats hur man tänkt sig saken anordnad, ehuru jag å andra sidan — när det som här endast gäller ett försök mera undantagsvis och i mycket begränsad skala — i likhet med herr Swartz finner det vara mest ändamålsenligt, att icke alltför snäva gränser uppdragas. Klart är dock, att efter de erinringar, som nu av reservanterna inom utskottet framförts, det från Kungl. Maj:ts sida

*Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)*

Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)

måste tillses, att vederbörande verk ej lämnas alltför stor rörelsefrihet. Om, såsom jag hoppas, utskottsmajoritetens förslag vinner riksdagens bifall, läser Kungl. Maj:t ej underlåta att lämna verken närmare anvisningar om i vilken utsträckning och under vilka villkor byggnadslån få utlämnas. Därvidlag förefaller det mig böra vara självfallet, att i hufvudsak samma bestämmelser, som gälla för lån ur den allmänna bostadslånefonden och om vilka herr Nilsson i Skottlandshus nyss erinrat, också komma att bli gällande här. Men jag tror, som sagt, för min del, att det nog kan vara önskvärt att här ha litet friare händer och att man därför icke alldeles definitivt bör binda sig vid dessa villkor, och detta, herr Nilsson, icke för att bereda statstjänarna några extra och ytterligare förmåner för egnahemsbyggande, utan därför, att då det gäller användandet av dessa medel, man bör tillgodose de speciella verkens intressen och det därvid kan finnas erforderligt, att man gör någon skillnad.

Nu säger en av de herrar, som föra reservanternas talan, att frågan kan komma igen ett annat år, och att man då kan komma med närmare detaljer. En annan av reservanterna återigen säger, att det hela är överflödigt och att statstjänarna icke skola ha större förmåner härvidlag än andra, då de hava samma möjligheter som andra att från det allmänna byggnadsanslaget få lån till egna hems byggande. Vad det sista beträffar så vill jag erinra om, att när frågan om fördelningen av de allmänna anslagen 1920 var före, så hade man ju att disponera intill 15 miljoner från bostadslånefonden och 4 miljoner i direkt subvention, summa 19 miljoner. Men det förelåg då ansökningar från olika håll till ett belopp av ej mindre än 95 miljoner kronor. Det är ju alldeles uppenbart, att vid den fördelning, som då verkställdes av de 19 miljonerna, och varvid man sökte så omsorgsfullt som möjligt taga hänsyn till de föreliggande behoven, kunde naturligtvis ej och fick ej någon särskild hänsyn tagas till att befrämja vare sig statstjänares byggnadsintressen eller de här speciella verkens intressen. Nu är det ju möjligt, att den inträdda depressionen och andra förhållanden kunna medföra, att konkurrensen om innevarande års anslag för bostadsändamål icke kommer att bli lika stark som under förlidet år. Därom vet man ju dock ännu ingenting med säkerhet, och i varje fall så förefaller det mig vara önskvärt — ej minst inför de svårigheter, som under innevarande år ha yppat sig att kunna fullfölja den inslagna vägen och redan i år återkomma med en framställning om ytterligare anslagsmedels avsättande till bostadslånefonden — att man även på den här angivna vägen kunde få till stånd ytterligare ett antal billigast möjliga egnahemsbyggen.

Herr Ekman åter sade, att man kan komma med en bättre och fullständigare utredning till ett annat år, och jag fann av herr Ekmans yttrande, att han i och för sig själv ej skulle ställa sig osympatisk till ett sådant förslag. Det förefaller mig dock av vikt att hålla fast i sikte, att ett uppskov i detta avseende är allt annat än önskligt. Här är ju, som det har framhållits i den stora bostadspropositionen, synnerligen

önskvärt, att allt det bostadsbygge, som verkligen kan komma till stånd, också verkligen blir utfört utan onödigt uppskov. Det har vidare här påpekats, att någon på spekulation inriktad byggnadsverksamhet av kända skäl säkerligen ej är under den närmaste tiden att påräkna, och det har också påvisats, hurusom den huvudsakligaste byggnadsverksamhet för bostadsändamål, som man har att räkna med, kommer att avse egna hem, detta helt enkelt därför, att det ställer sig billigare. Därvidlag, herr Nilsson, är ju att uppmärksamma, att statens oförmåga att bygga åt sig själv till rimligt pris i jämförelse med vad som på den nu föreslagna vägen — egnahemsbyggnadsvägen — kan åstadkommas ej enbart är beroende på dyrbar förvaltning o. dyl., utan orsaken härtill är, vad som ock framhålles i den stora bostadspropositionen, att det ju ställer sig synnerligen dyrbart att utföra byggen i enlighet med förlidet års byggnadsavtal med dess osedvanligt höga lönesatser. Jag föreställer mig nämligen, att de här planerade bostadsbyggena i regel komma att av verken lämnas ut på entreprenad till större byggmästare, vilka äro bundna av dessa avtal och vilka förutom egen företagarvinst måste räkna med dessa höga arbetslöner. Vid den livliga egnahemsbyggnadsverksamhet, som nu pågår, under det så gott som all annan nybyggnadsverksamhet ligger nere, taga byggnadsarbetare emellertid gärna anställning och arbeta vid sådana byggen för en väsentligt lägre lön än enligt gällande avtal. Detta torde i avsevärd mån vara förklaringen till att dessa egnahemsbyggen ställa sig så mycket billigare än andra.

*Ang. vissa
anslag till
bostadsbyg-
gande.
(Forts.)*

Emellertid har ju denna proposition närmast framförts från kommunikationsdepartementets sida. Jag ber därför att utöver de skäl ur allmän bostadsmarknadssynpunkt för att få den bifallen nu, som jag har tillåtit mig anföra, alldeles särskilt få ännu en gång stryka under vad som från min kollega, kommunikationsministerns sida redan blivit påpekat, nämligen att man med användande på angivet sätt av det anvisade anslaget velat ernå en möjlighet att, där det i övrigt är lämpligt och å platser, där man i alla fall ur verkens synpunkt anser sig böra bygga, undantagsvis och i mindre omfattning utlämna byggnadslån på lämpliga villkor och sålunda åstadkomma samma antal bostäder för en väsentligt billigare kostnad än efter den väg, som ursprungligen varit tänkt.

Överläggningen förklarades härmed slutad. Under densamma hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen, vilken nu jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Ang. vissa anslag till bostadsbyggnande.
(Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 107,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ollas A. Ericsson vid utlåtandet afgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 46.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 108, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående biträdande skolförestandarinnan Anna Kruses löne- och pensionsförmåner, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets memorial nr 40, angående dyrtidstillägg åt tjänstemän och vaktbetjänte hos riksdagens kamrar och utskott m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan uppsköts till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän samt en inom riksdagen i ämnet väckt motion;

nr 186, i anledning av väckt motion angående revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad; samt

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Efter föredragning av den vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionen blev densamma på begäran bordlagd.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4,21 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 7 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare för Hallands län *Johan Bernhard Johansson* är på grund av sjukdom (lungkatarr) förhindrad att tillsvidare deltaga i riksdagsarbetet, intygas.

Stockholm den 7 maj 1921.

Fred. W. Schmidt.
Leg. läkare.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. ävensom en i ämnet väckt motion. *Om dödsstraffets avskaffande.*

Genom en den 4 februari 1921 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 144, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

- 1:o) lag om ändring i vissa delar av strafflagen; och
- 2:o) lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Ifrågavarande proposition avsåg dödsstraffets borttagande ur den allmänna strafflagen.

Om döds-
straffets av-
skaffande.
(Forts.)

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en med anledning av densamma av herr *Lindhagen* inom första kammaren väckt motion, nr 187, däri motionären hemställt, att riksdagen i anledning av propositionen ville uttala sig för livets okränkbarhet såsom grundval för en mänsklig samhällsordning samt i anslutning till denna uppfattning för sin del besluta dödsstraffets utplånande även ur strafflagens för krigsmakten krigsartiklar eller ock hos regeringen begära förslag till en revision av dessa artiklar i sådant syfte.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt:

- 1) att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas; samt
- 2) att den i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt.

Vid utlåtandet funnos fogade reservationer, däribland en av herr *J. T. Larsson*, som av angivna orsaker yrkat, att utskottet måtte hemställa under punkt 2) att riksdagen i anledning av den i ämnet väckta motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning för riksdagen framlägga förslag till dödsstraffets avskaffande såsom straffart även såvitt anginge gärningar, som avsåges i de uti strafflagen för krigsmakten ingående krigsartiklarna, eller, om detta skulle befinnas omöjligt, förslag till sådan ändring av krigsartiklarna, att stadgandet av dödsstraff i görligaste måtto inkränktes.

I en särskild reservation hade herr *Rogberg* och greve *Spens* på anförda skäl hemställt,

- 1:o) att ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas;
- 2:o) att herr *Lindhagens* förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr *Åkerman*: I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 37 hemställes,

att densamma må företagas till avgörande på det sätt, att först vart och ett av de i utlåtandet behandlade lagförslagen föredragas särskilt för sig, där så erfordras, paragrafvis, med ingress och rubrik sist;

att sedan båda lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställanden föredragas;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Vad herr *Åkerman* sålunda hemställt bifölls.

*Förslaget till lag om ändring i vissa delar av strafflagen. 2 kap. 1 §.**Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)*

Greve S p e n s: Herr vice talman, mina herrar! Frågan om dödsstraffets avskaffande ur våra strafflagar har länge varit på tal. Inom riksdagen har frågan förut förevarit på grund av enskilda motioner vid den sista ständsriksdagen och därefter vid nio riksdagar. Första kammaren har vid alla nio riksdagarna avslagit motionerna, och fem gånger har även andra kammaren gjort detsamma. Lagutskottet har alltid avstyrkt motionerna utom åren 1868 och 1919. Vid 1919 års riksdag avslogs förslaget här i kammaren med anlitande av den förseglade sedeln. I andra kammaren bifölls då förslaget.

I år har frågan förelagts riksdagen genom en kungl. proposition. Under den utredning, som föregått den kungl. propositionens avgivande, har förslaget avstyrkts av Svea och Göta hovrätter samt tre av de fyra ledamöterna i lagrådet. Förslaget har däremot tillstyrkts av justitiiekanslern och skånska hovrätten samt fångvårdsstyrelsen. Sistnämnda styrelsen har dock uttalat en viss tvekan i fråga om tillrädligheten att borttaga dödsstraffet för det fall, att livstidsfånge begår dråp, till vilken fråga jag om en stund skall återkomma. Utskottets majoritet har tillstyrkt bifall till propositionen, men fyra av dess ledamöter och däribland jag hava hemställt om avslag å densamma.

Såväl utskottets majoritet som vi reservanter äro ense därom, att frågan om dödsstraffets avskaffande eller bibehållande bör bedömas med hänsyn till dess betydelse för rättsordningens upprätthållande. Utskottets majoritet har med stöd av den erfarenhet, som enligt tillgänglig statistik vunnits från de länder, där dödsstraffet sedan kortare eller längre tid tillbaka antingen uttryckligen upphävts eller kommit ur bruk, kommit till den uppfattningen, att dödsstraffet icke vore ett oundgängligt hjälpmedel för rättsordningens upprätthållande. Att märka är dock, att den statistik, som utskottet åberopar och på vilken även justitieministern i statsrådsprotokollet synes stödja sig, i allmänhet avser lång tid tillbaka och i intet fall senare tid än vid världskrigets början. Vidare är att märka, att de enda europeiska länder, som hittills uttryckligen upphävt dödsstraffet, är Norge, Holland, en del kantoner i Schweiz, Italien, Portugal och Rumänien. Dödsstraffet har emellertid under lång tid ej tillämpats i Finland, Belgien och Danmark. Under senare tider får måhända statistiken, när den kommer, ett annat utseende. Särskilt för tiden efter utbrottet av världskriget, som medfört så mycken förvildning av sinnena och så många våldsdåd och samhällsfarliga förbrytelser. Jag undrar just, huru statistiken från t. ex. Finland kommer att te sig för de senare åren. Den kan säkerligen icke användas till förmån för dödsstraffets avskaffande. Därifrån har man ju hört omtalas de allra mest förskräckliga dåd och förbrytelser i mycket stort antal. För resten kan nog icke statistiken i och för sig tillmätas något fullt avgörande inflytande på denna fråga. Det är så många andra faktorer som inverka

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

på den, särskilt de allmänna tidsomständigheterna. Det är också att märka, att dödsstraffet i trots av de häftiga angrepp, varför det varit utsatt, likväl kvarstår i de flesta moderna staters lagstiftningar, särskilt i alla stora europeiska länder utom Italien. Även denna omständighet torde, ehuru naturligtvis ej avgörande, dock mana till en viss försiktighet.

Dödsstraffet har ansetts vara att betrakta som en samhällets nödvärnsrätt, d. v. s. det yttersta medlet att upprätthålla rättens och statens auktoritet. Att en sådan nödvärnsrätt icke fortfarande är behöfelig i vårt land, har utskottet enligt min mening icke visat och ej heller gjort sannolikt. Tvärt om tyder den råhet och förvildning av sinnena, som under kristiden mångenstädes uppenbarat sig, på att behov av en sådan nödvärnsrätt fortfarande kan finnas. Man får enligt min mening ej ensidigt lägga teoretiska synpunkter och humanitetssynpunkter på denna fråga, utan man måste taga hänsyn till vissa givna faktiska förhållanden. Att dödsstraffet är ett effektivare och ett mera avskräckande straffhot än livstidsstraffet, varifrån brottslingen vet, att han efter ett antal år blir benådad, anser jag för min del vara uppenbart. Enligt min mening har Svea hovrätt rätt, då den säger, att den nuvarande situationen är präglad av en så stor osäkerhet, att det icke kan anses tillrädligt att nu upphäva dödsstraffet. I varje fall anser såväl Svea som Göta hovrätt, att försiktigheten kräver, att man ännu någon tid ställer sig avvaktande i detta hänseende. Någon grundad anledning anse dessa hovrätter icke föreligga att nu påskynda denna frågas avgörande utan samband med den pågående strafflagsreformen, vid vilken utredning bör ske, i vad mån andra lagändringar påkallas av dödsstraffets borttagande.

Såsom jag nyss nämnde, har fångvårdsstyrelsen uttalat tvekan, huruvida dödsstraffet borde borttagas för det fall, att en livstidsfånge begår dråp. Den enda utvägen vore då att döma dråparen till att inneslutas i mörk cell, men detta bleve enligt fångvårdsstyrelsens egen mening ej effektivt, enär fängelseläkarna nog ej skulle avgiva ett betyg, som tillstodde skärpnings verkställande. Och fångvårdsstyrelsen tillägger i sitt yttrande, att fängelsernas bevakning efter borttagande av dödsstraffet, bleve i saknad av det skydd, som livstidsfångarnas fruktan därför kunde innebära, samt att följaktligen ökad vaksamhet måste inskräpas gent emot sådana fångar, som kunde misstänkas för våldsamt sinne eller hämndgiriga känslor.

Med anledning härav anmärker statsrådet Undén, som var justitieminister, då lagförslaget remitterades till lagrådet, att med våra nuvarande fängelseförhållanden är inspärningen fullt effektiv och att något annat medel än dylik isolering ej förekommer, då det gäller kriminalpatienter, vilka ofta äro för samhället ännu farligare än brottslingar, som dömas till livets förlust. Man måste väl ändock medgiva, att då man betraktar dödsstraffet ur avskräckningssynpunkt, är det ett helt annat förhållande med brottslingar än med sinnessjuka. Att döma sinnessjuka till döden kan ju icke komma ifråga. Detta skulle ej verka

avskräckande utan enbart ogillande. Starka skäl synas mig föreligga att bibehålla dödsstraffet för livstidsfånge, som begår dråp. Här kan staten anses hava plikt att ej utsätta fångvaktarna för ökade faror till liv och lem. I detta sammanhang vill jag även framhålla, att även andra tjänstemän än fångvaktare, såsom landsfiskaler och fjärdingsmän, postiljoner och brevbarare, kunna vara i behov av det skydd, som dödsstraffets avskräckande verkan innebär. Detsamma kan även anses i stort sett gälla ensamt boende personer på landsbygden, där, såsom vi alla veta, polismakten icke är stark, och även banktjänstemän m. fl., vilka ofta äro utsatta för svåra våldsdåd.

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

I fråga om den allmänna folkmeningens ståndpunkt till spørsmålet anser lagrådet, att någon opinion av avgörande styrka för bibehållande av dödsstraffet icke givit sig till känna och icke heller kan förväntas komma till synes. Göta hovrätt säger, att den allmänna rättsuppfattningen ej torde kräva ett påskyndande av frågans lösning och att detta nu mindre än någonsin förut påkallas av tidsförhållandena. Häremot säger den nuvarande justitieministern, att det enligt hans övertygelse numera för denna reform finnes ett stöd i det allmänna tänkesättet hos vårt folk, utan vilket en lösning av frågan icke bör sökas. Såsom synes äro meningarna mycket delade ifråga om den allmänna opinionens ståndpunkt. I den reservation, som avgivits av herr Rogberg och mig, hava vi uttalat den åsikten, att den stora allmänheten, som är mera okänslig för teorier, ej nu påkallar dödsstraffets borttagande. Jag tror, att om det skulle anställas en allmän folkomröstning, varom riksdagen i dagarna beslutat, så skulle folket därvid uttala sig för dödsstraffets bibehållande. För min del anser jag, att i denna upprörda tid laglydiga medborgare icke böra genom dödsstraffets borttagande utsättas för faror för liv och lem, och även för rättssamhällets bestånd i övrigt synes det mig vara klokast att tills vidare behålla dödsstraffet. Om framdeles sederna bliva för mildrade, vilket jag hoppas, att de måtte bliva inom icke allt för avlägsen tid, så kan det hända, att dödsstraffet snart nog kan avskaffas utan olägenhet för rättsordningen. Men anse herrarna verkligen, att vi nu leva i sådana tider, att detta bör ske?

Jag vill också påpeka, att dödsstraffet hos oss numera förekommer ytterst sällan och under mycket starka garantier. Från och med år 1865 hava inalles femton personer avrättats, och ingen avrättning har skett sedan 1910, sålunda under de 11 sista åren. Domar, varigenom någon dömts till döden, skola underställas hovrättens och högsta domstolens prövning. Konungen har benådningsrätt, och det är stadgat, att ingen får undergå dödsstraff utan att Konungen förordnar, att domen må verkställas.

Innan jag slutar, skall jag be att få vidröra ett av fångvårdsstyrelsen gjort och av statsrådet Undén i statsrådsprotokollet understruket uttalande, att vetskapen hos brottslingarna om att staten kan döda gör, att de anse, att mord icke är något så farligt. Detta tal om dödsstraffets demoraliserande verkan är väl ändock en överdriven, uppkonstruerad upp-

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

skattning av känsligheten hos de grövre brottslingarna. Likaså är det nog ett överdrivet påstående, då man säger, att ingen brottsling vid brottets begående tänker på följderna av sitt dåd, utan endast på att komma undan så fort som möjligt. Ett mycket kännbart straff har nog alltid sin avskräckande verkan.

Vid alla dessa förhållanden anser jag, att frågan om dödsstraffets borttagande mycket väl kan anstå, till dess det fortgående arbetet med strafflagsrevisionen avslutats och förslag därom framlagts för riksdagen.

Jag yrkar därför, herr vice talman, avslag på såväl utskottets hemställan som den kungl. propositionen.

Herr Å k e r m a n: Herr vice talman, mina herrar! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag och skall tillåta mig att med några ord bemöta dem, som uttalat en därifrån avvikande mening.

Jag börjar då med herr Lindhagen såsom motionär i ämnet. Han har, som herrarna finna av motionen, yrkat, att riksdagen måtte uttala sig för livets okränkbarhet såsom grundval för mänsklig samhällsordning och i anslutning därtill taga ett steg längre än utskottet föreslagit, nämligen att utplåna dödsstraffet även ur de s. k. krigsartiklarna, som behandla förhållandena under krigstid. Utskottet har, som herrarna se, inskränkt sig till att föreslå dödsstraffets borttagande ur allmänna strafflagen och strafflagen för krigsmakten under fredstid.

Herr Lindhagen har nu i sin motion börjat med en filosofisk undersökning av ett par ytterst djupa och svårlösta spörsmål. Jag vill nu säga som min uppfattning, att dylika filosofiska undersökningar alltid äro vanskliga. Jag tror för min del, att det är bäst att följa den gamle Ciceros råd, som på tal om filosofien sade, att man skall akta sig för att göra några kategoriska påståenden och i stället nöja sig med att säga, att somligt är troligt, annat mindre troligt. Längre komma vi knappast i dessa fördolda ting.

Herr Lindhagen har icke följt detta råd, utan han har helt käckt på några rader försökt lösa ytterst svåra filosofiska problem. Jag skall icke taga upp mer än det ena, nämligen vad som menas med staten. Denna definierar herr Lindhagen som "granskingsförhållandet mellan individerna". Jag hade verkligen trott, att herr Lindhagen med sin åskådning skulle mera luta åt den idealistiska uppfattning, som anser, att staten är ett slags andligt väsende, som avspeglar sig i nationens liv. Men denna herr Lindhagens i motionen uttalade åsikt kan ju egentligen endast hava ett kuriositetsintresse, ty snart nog, när han kommer ett stycke fram i motionen, gör han ett par ytterst viktiga medgivanden. Han tillerkänner nämligen denna stat eller detta "individernas granskingsförhållande" förmågan att uppbära rättigheter och bland dem den ytterst viktiga rättigheten till självförsvar. Han tyckes erkänna även individens rätt till nödvärn. Under sådana förhållanden kan man ju fråga,

om det tjänar mycket till att göra den av herr Lindhagen önskade deklarationen om livets okränkbarhet, då man redan vid deklarationens avgivande måste låta den åtföljas av så högst väsentliga inskränkningar.

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Nu har herr Lindhagen, såsom herrarna hörde, byggt sitt praktiska yrkande på denna premis, och då skulle man ju kanske kunna säga, att hela yrkandet har förfallit, när premissen visat sig icke vara så hållbar, som motionären ansett. Men så tycker jag ändå icke, att man får taga saken, utan jag anser, att om det vid en undersökning kan visas, att det verkligen går för sig att ur krigsartiklarna utesluta dödsstraffet, så må det ske. Vill man göra den frågan klar för sig, bör man, såvitt jag kan se, besvara två spörsmål. Det ena är: finns det någon absolut garanti för att vårt land icke någonsin blir invecklat i krig? Om detta besvaras nekande, så får man fråga: finns det någon utsikt till att krigsmaskinen kan fungera, ifall man gör den av herr Lindhagen önskade lindringen i krigsartiklarna?

Vad den första frågan beträffar, är det väl så, att få länder hava så goda utsikter som Sverige att bliva förskonade från ett krig. Folkets fredsvilja är orubblig och tydligt ådagalagd. Jag tror också, att varje regering kommer att göra allt för att lotsa oss fram, så att en sådan olycka må avvärjas. Vårt världspolitiska läge är ju också förbättrat. Men man kan dock icke säga, att varje möjlighet till krig är utesluten.

Då kommer man till den andra frågan: kan krigsmaskinen fungera, ifall man gör den av herr Lindhagen begärda lindringen? Ja, det är ju en ytterst vansklig sak att svara på. Där har man ju knappast någonting annat att stödja sig på än den rent individuella uppfattningen av hur förhållandena i ett sådant fall skulle ställa sig. Det är mycket möjligt, att jag misstager mig, men jag tänker mig, att när detta — jag vågar säga — helvete är lössläppt, kan det nog inträffa, att även den största tapperhet och offervilja och de bästa nerver svika. Därför vill det förefalla, som om det vore en nödvändighet att männen hava klart för sig, att om de gå fram, vänta dem visserligen många stora faror, men med en smula tur kan det dock hända, att de kunna rädda livet, men om de gå tillbaka, är döden viss. Det är ohyggligt, det kan förefalla cyniskt, men jag undrar ändå, om det icke är så. Därtill kommer, att i krigsartiklarna omtalas åtskilliga handlingar av den beskaffenhet, att jag fruktar, att under det kaos, som ett krig i själva verket innebär, skulle man kunna befara, att mot de värsta av de i krigsartiklarna avsedda förbrytarna skulle folket, om dödsstraffet vore utplånat ur dessa krigsartiklar, självt skrida till exekution. Det är ju möjligt, att jag ser denna sak mörkare än den förtjänar att ses, men för närvarande kan jag åtminstone icke anlägga någon annan syn därpå. Jag har därför utan reservation underskrivit utskottets betänkande, i vars motivering det dock uttalas önskvärdheten av en utredning, huruvida och i vad mån dessa i krigsartiklarna bestämda straff kunna inskränkas. Det kan ju hända, att en sådan utredning kommer att visa, att de kunna i så väsentlig mån inskränkas, att om det sker, man får anse, att ett gott steg framåt i humanitär

Om dödsstraffets avskaffande. (Forts.) riktning tagits. Men tills vidare vågar jag för min del icke gå längre än vad utskottet här föreslår.

Om jag nu från herr Lindhagen tager ett litet steg till höger — och det kan man ju alltid stå till svars för i denna bemärkelse — möter reservanten herr Jacob Larsson. Hans uttalanden sammanfalla ju med herr Lindhagens åskådning, om jag frånräknar de, om jag så får säga, rent utopiska delarna av herr Lindhagens motion. Han begär alltså en utredning, efter vilken skall framläggas förslag om dödsstraffets borttagande ur krigsartiklarna eller, om detta skulle visa sig omöjligt, en mildring i den riktning, som jag förut har nämnt. Men det vill förefalla mig, som om den ärade reservanten i någon mån kommer i motsättning mot sig själv, då han kommer till klämman. Jag menar, att denna icke står i riktig överensstämmelse med motiveringen. Han säger nämligen, att han har en djupt rotad övertygelse, att dödsstraffet i moraliskt hänseende är förkastligt, d. v. s. att det skulle strida mot det moralbegrepp, som man vill anse, att staten bör ha, att utkräva dödsstraff. Men då vill jag fråga: Är det icke underligt att då göra någon eftergift i fråga om krigslagen, som herr Larsson gör? Ty om det är moraliskt förkastligt att utkräva dödsstraff, får det naturligtvis icke under några förhållanden tolereras. Även om det skulle visa sig, att det vore omöjligt att ur krigsartiklarna borttaga detta straff, skulle det naturligtvis bort, ifall dess bibehållande strede mot statens moral.

Det är ju icke mycket att tvista om, men det vill synas mig, som om den ärade reservanten där hade gjort sig skyldig till en motsägelse.

Jag skall nu övergå till de reservationer, som äro avgivna från högern. Det är ju mycket vanskligt att gång på gång, om och om igen här i kammaren upprepa samma skäl, som ständigt anföras i denna fråga. Jag skall därför för att icke trötta herrarna fatta mig så kort som möjligt.

Jag vill då föra i herrarnas minne, hur detta straff från att hava varit ymnigt brukat, mer och mer kommit ur bruk. Om man ser på den äldre statistiken, är det ju alldeles förfärande siffror, som möter en. Under senare hälften av 1700-talet — således icke längre tillbaka än att vi, som äro gamla, hava sett människor, som varit födda under den tiden — under dessa femtio år verkställdes i Sverige 1,300 dödsdomar. Under en nioårsperiod av samma halvsekel var det över 90 kvinnor, som blevo avrättade för barnamord. Tanken svindlar inför ett sådant tillstånd, och man må säga, att det måste hava varit några underliga förfäder vi haft. Så har det alltså gått till i detta land. Men så småningom hava sederna mildrats, och nu är det, som greve Spens ju redan framhållit, ytterst sällsynt, att detta straff går i verkställighet. Jag skall icke upprepa siffrorna från de senare åren.

Man har naturligtvis under de diskussioner, som förts i detta ämne, omöjligen kunnat avhålla sig från vissa filosofiska funderingar. De olika straffrättsliga teorierna hava spelats ut i dessa diskussioner. Så mycket torde emellertid nu vara klart, att vedergällningsteorien är ut-

dömd. Individualpreventionen kan ju i detta fall icke komma ifråga, men dödsstraffets avskräckande verkan föres alltid fram av dem som vilja ha detta straff kvar. Åsikterna i detta fall bottna till sist i en tro, i en övertygelse. Ifråga om statistiken vill jag giva den föregående talaren rätt i att den icke kan vara avgörande. Men så mycket är dock att märka, att statistiken icke visar, att dödsstraffets upphävande har ökat brottsligheten.

Om dödsstraffets avskräckande.
(Förts.)

Jag vill också erinra om att gränsen mellan full tillräknelighet, minskad tillräknelighet och otillräknelighet flyter och att man vidare får iakttaga och noga komma ihåg, att man just ifråga om de allra grövsta och hemskaste brotten har skäl att misstänka något fel i vederbörandes psyke. Som herrarna kanske sett i handlingarna, omtalas där ett fall, då man efter avrättningen vid obduktionen iakttog högst väsentliga och svåra deformationer på delinkventens hjärna.

Greve Spens omnämnde lagrådets avstyrkande utlåtande. Jag vill för min egen del icke ingå på någon kritik därav, därför att, som herrarna finna av utskottets betänkande, är på sidan 13 refererad en kritik av detta utlåtande från departementschefens sida, som jag finner fullkomligt uttömmande. För min egen del vill jag endast tillägga, att den åskådning, som lagrådet i sitt yttrande gör gällande, har jag icke sett i någon lagstiftning, om jag undantager den ryska strafflagen av 1903.

Jag skall tillåta mig att här anföra departementschefens uttalande, därför att jag tycker, att det är skäl, att det inflyter i protokollet. Han säger bland annat följande: "De yttranden, vilka sålunda angiva uppfattningen hos lagrådets flertal, utgå från förutsättningen av ett tillstånd, under vilket statsmaktens förmåga att hävda den lagliga ordningen äventyras genom egna samhällsmedlemmars angrepp. De antydningar, som lämnats om vad härmed avses, leda tanken till samhällsfientliga rörelser av betydande omfattning, vilkas art och syfte ådagalagts genom öppna våldshandlingar. Att i dylika lägen samhället kan stå inför tvånget att till sitt värn använda även medlet att taga de brottsligas liv, lär icke av någon strafflagstiftning kunna lämnas opåaktat. Under de förhållanden, som här avses, ställes våld mot våld, och med väpnad makt går samhället till försvar för sitt bestånd. Vår nuvarande strafflag erkänner uttryckligen statens rätt att i fall av uppror bruka allt det våld, som nöden kräver, och därmed ock att taga människoliv, om det visar sig nödvändigt för ordningens upprätthållande. Härutinnan åsyftas med de föreliggande förslagen icke någon förändring. Ej heller beröra förslagen dödsstraffets kvarstående i krigsartiklarna." Längre fram yttrar han vidare: "Dödsstraffet skulle eljes erhålla en utpräglad karaktär av speciellt politiskt straff. För mig framstår en sådan lösning såsom den minst lyckliga. Under upprörda tider skulle en dylik lagstiftning helt visst ingalunda verka till samhällslugnets återställande utan fastmera vara ägnad att på ett måhända ödesdigert sätt skärpa motsättningarna. I stället för att med hänsyn till eventuella inrepolitiska strider behålla dödsstraffet i den allmänna strafflagen, synes lagstiftaren häri snarare

Om dödsstraffets avskaffande. böra se en anledning till att avskaffa detsamma för att förebygga dess tillämpning endast under dylika spända förhållanden.”

(Forts.) Detta departementschefens yttrande anser jag vara ett svar även på vad greve Spens anförde i denna sak.

Hur ligger nu saken? Om jag gör det tankeexperimentet, att förslaget även denna gång skulle falla — vad jag dock icke vill tro skall ske — hur skulle det då se ut? Ja, jag tror icke, att det finns någon regering, som efter de händelser, som nu inträffat, sedan så många uttalanden mot dödsstraffet äro gjorda, sedan professor Thyren, som leder strafflagskommissionens arbeten och är auktoritet på detta område uttalat sig däremot, och sedan hela strafflagskommissionen enhälligt uttalat sig mot detta straff — och det är att märka, mina herrar, att i denna kommission sitta folk från olika samhällslager och av olika politiska åskådningar — jag tror icke, säger jag, att det finns någon regering, som härefter skulle vilja låta ett dödsstraff gå i verkställighet. Vad sker då? Jo, att benådningen får en omfattning, som den rätteligen icke bör ha. Benådningen är ju till för att i utomordentliga fall med hänsyn till alldeles speciella omständigheter vrida tillräta vad som icke är som det bör vara. Men här skulle ju benådningen på detta sätt bliva ett institut, som ständigt skulle tråda fram och ändra en lagtillämpning, som i övrigt vore riktig. Det anser jag för min del icke vara något gott tillstånd.

Jag läste i en tidning i eftermiddags, att under diskussionen i andra kammaren en ledamot i sitt anförande hade omnämnt ett ohyggligt våldsdåd, som hade befäst honom i hans uppfattning om att dödsstraffet måste bibehållas. Ja, det är mycket vanligt att under sådana diskussioner ett groft och ohyggligt fall föres fram. Eftersom det nu också i dag har skett där inne på andra sidan, må det tillåtas mig att för herrarna tala om ett annat fall, som leder ens tankar i den riktning, som lagutskottets utlåtande denna gång går. Då jag för åtskilliga år sedan var föredragande i högsta domstolen, hade jag en gång fått på min lott att redogöra för ett mål rörande mord i förening med våldtäkt, som var något av det ohyggligaste, som jag någonsin läst om. Detaljerna voro sådana, att föredragningen flera gånger måste avbrytas, för att vi måtte hämta oss. Den ifrågavarande brottslingen blev dömd till livstids straffarbete. I somras hade jag anledning att förhöra mig om hur det hade gått med honom. Jag fick då veta, att han är ett mönster för fångarna på Långholmen. Bevakningspersonalen sade till mig, att en bättre karl ha de icke. Han har blivit varmt religiös, han är uppfylld av fasa för den handling han begått, och det försäkrades mig enstämmigt, att om han kommer ut, kommer han att alltid iakttaga en hedrande vandel. Man får ju hoppas, att denna diagnos är riktig. Jag har velat nämna detta som en liten motvikt till vad som berättades därinne. Jag tror, att man med tacksamhet bör tänka på att åtminstone det livet den gången blev sparat.

Det är väl icke förmätet att hoppas, att denna kammare i dag skall bifalla den kungl. propositionen, så att dödsstraffet nu skall avföras från

den allmänna strafflagen och strafflagen för krigsmakten i fredstid. Då vi nu stå inför en sådan viktig handling, kanske det kan vara på sin plats att låta även ett yttrande av Johan Gabriel Richert inflyta i dagens protokoll, ty såvitt jag förstår har han i detta berömda uttalande sammanfattat just de skäl, som var och en som vill rösta för lagutskottets förslag skall kunna lägga till grund för sin handling.

Richert säger bland annat följande: "Jag tänker ej inlåta mig i tvist om det, som skulle kunna få namn av dödsstraffets filosofi, emedan jag ogärna famlar efter filosofiska grunder, där de ej finnas, och emedan saken ej beror på det ena eller det andra av de lärosystemer, som för en längre eller kortare stund kämpa om övervikten. Jag är alldeles ense både med dem, som påstå, att, om det är samhällets plikt att verkställa dödsstraff, detta också är samhällets rättighet, och med dem, som förklara dödsstraffen för rättmätiga under förutsättning att de äro nödvändiga. Dessa satsar, uttryckande i olika ord, en och samma mening, äro klara som dagen, och skulle ej tåla den ringaste motsägelse, om de icke förutsatte såsom givet, just vad som skulle bevisas. Rättigheten förutsätter plikten och plikten förutsätter nödvändigheten; men själva den nöd, som skall giva staten makt att utöva dråp under namn av straff, liknar däri allt annat nödvärn, att den icke kan godkännas utan bevis. Hittills har dock icke, mig veterligen, en sådan nödvändighet blivit med någon, för den fördomsfria prövningen fullt tillfredsställande bevisning ådagalagd, och en så beskaffad bevisning lärer ock hädanefter — och för alltid — komma att saknas. Man antager nödvändigheten av dödsstraff, därför att man tror på denna nödvändighet. Det är således tron alena, som även här skall göra tillfyllest.

Nu är det likväl icke så med var och en tro, som med var och en sanning, att den består i evighet. Av tron givas många slag, och den är underkastad varjehanda omväxlingar, så att vad den ena tiden varit tro, kan en annan tid vara vantro eller vidskepelse. Härom lämna alla länders lagar, i avseende på dödsstraffen, de ymnigaste vittnesbörd.

Jag behöver ej omtala, huru tänkesätten förändrat sig ifråga om verkställandet av dessa straff. Det är en känd sak, att man numera icke anstränger uppfinningsgåvan, såsom man fordom gjorde, för att, genom dödsstraffens utstofferande med allt upptänkligt prål av grymhet, liksom i en ram av filigransarbete efter tidens smak infatta tron på deras nödvändighet. Jag vill blott antyda, såsom en osviklig mätare på den alltjämt avtagande styrkan i denna tro, den betydliga minskning i antal, som dödsstraffen tid efter annan undergått.

— — — Ju mer man i världshistorien betraktar fortgången av människosläktets utveckling och ju mer man däri skönjer en högre ledning, från mörker till ljus, från våld till rätt, från blodshämnd till förbättringsstraff; ju mer klarna de moln, som skymma framtiden, och ju mer bortfaller all misströstan därom, att även dödsstraffen en dag — och den icke alltför långt avlägsen — skola ur lagarna utplånas. Jag bekänner, att jag, ifrån den första stund jag börjat tänka något i denna

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

sak, aldrig kunnat förmå mig att tro på dödsstraffens nödvändighet. Jag tror på statens plikt att hylla, icke den försoningslära, som ropar efter liv för liv, men den, som vill ingen syndares död, utan att var och en omvänder sig och lever. — — — Min innerliga övertygelse är, att i samma mån som staterna, under medvetande av sitt rätta mål, fortgå på den äkta humanitetens bana, d. v. s. i samma mån som de kristnas, i detta ords stora och sanna betydelse, i samma mån skola alla de straff, som kräva, icke människors förbättring, utan människors blod, bliva en styggelse även på jorden. Med denna övertygelse går jag i graven, fullt förvissad, att dödsstraffen icke, i något samhälle med verklig kultur, skola ett halvt sekel överleva mig."

Herr Rogberg: Herr talman! Såvitt den föregående ärade talaren har vänt sig emot herr Lindhagen samt emot en medlem av utskottet och reservant i denna fråga, har jag ingenting att erinra. Jag begagnar endast tillfället att konstatera, hurusom frågan om dödsstraffet rätt gärna lockar till varjehanda filosofiska utläggningar. Utskottet har för sin del avhållit sig från sysslande med sådant, säkerligen av den anledning, att utskottet, om utskottet icke gjort det, slutligen skulle hava hamnat i de svårlösta frågorna angående tillräknelighet eller icke tillräknelighet, angående den fria viljan, samt determinism och indeterminism. Utskottet har i stället i likhet med Kungl. Maj:t och den vetenskap, som för närvarande torde vara rådande, sett frågan om dödsstraffets vara eller icke vara från synpunkten av dess behövlighet för rättsordningen.

Herr Åkerman åberopade en statistik, som dock den förste ärade talaren greve Spens i rätt stor mån redan underkänt. Herr Åkerman ville icke påstå, att denna statistik är fullständigt bindande, men han sade, att även om statistikens utslag är tveksamt, bör dödsstraffet ändå dock under nuvarande förhållanden utplånas ur lagstiftningen. Frågan om dödsstraffets utplånande eller icke sammanhänger ju närmast med frågan om dess förmåga att verka avskräckande. Denna dess förmåga förnekas av Kungl. Maj:t, av utskottet och av många vetenskapens män, men då herr Åkerman erinrade om en framstående mans uttalanden från det förra århundradet mot dödsstraffet, må det tillåtas mig att här få erinra om en annan framstående man från samma tid, nämligen justitiestatsministern de Geers uttalande i ämnet och för dödsstraffet. I sitt anförande i andra kammaren vid 1868 års riksdag påstod han, att dödsstraffet fortfarande måste anses äga en avskräckande verkan. Han åberopade såsom bevis för denna sin uppfattning det, som han då påstod, kända förhållandet, att den allmänna meningen här i landet höll före, att den under Oscar I:s första regeringsår inträffade ökade grova brottsligheten sammanhängde med denne konungs kända ovilja att låta bringa dödsdomarna i verkställighet. Konung Oscar I tillträdde sin regering den 8 mars 1844 och var före sitt regeringstillträde, som ju herrarna alla veta, en på det straffrättsliga området världsberömt för-

fattare. Med anledning av dessa justitiestatsministerns ord har jag gjort en undersökning i statistiken från den tiden, en statistik, som de Geer själv icke i sitt anförande åberopat, och jag har funnit att, såsom det heter, anklagade för mord blevo 1843, då konung Carl Johan ännu regerade, 10 personer och 1844 24 personer, anklagade för dråp med vilja i allmänhet, som det står i statistiken, under år 1843 70 personer, under 1844, Oscar I:s första regeringsår, ett mindre antal, 63 personer, men 1845 104 personer. Jag kan naturligtvis icke fullt försvara mig mot en anmärkning, att dessa uppgifter stamma från en tid, som ligger långt tillbaka, men den statistik, som i övrigt här åberopats och vars värde greve Spens enligt min mening avsevärt reducerat, är dock från främmande länder. När vice ordföranden i utskottet citerade herr Richerts varmhjärtade ord mot dödsstraffet, ber jag att få erinra om yttranden, som framstående medlemmar av riksdagen fällt beträffande lagarnas och således även strafflagarnas allmänna beskaffenhet. Herr Thyrén har såsom medlem av andra kammaren sagt, att en lag bör icke vara före och icke efter sin tid, endast med sin tid, och i denna kammare har herr Afzelius erinrat, att en lag, således även en strafflag, bör stämma med det allmänna rättsmedvetandet. Vad säger då det allmänna rättsmedvetandet här i landet vidkommande frågan om dödsstraffets bibehållande eller utplånande ur lagen? Jag vill då först säga, att reservanterna icke i någon mån anslutit sig till lagrådets uppfattning i denna fråga, utan, försävt dödsstraffet skall gälla beträffande politiska förbrytare, äro reservanterna i den delen i stort ense med Kungl. Maj:t och utskottet. Dock må det tillåtas mig att erinra, att jag för min del icke är sinnad att underskriva Kungl. Maj:ts motivering, ty Kungl. Maj:ts motivering för sin uppfattning är den, att i samma mån samfundsbanden påfrestas, i samma mån bör man låta dem slappna; men mot den slutuppfattning, till vilken Kungl. Maj:t här kommit, har jag ingenting att säga. För att få veta densamma har Kungl. Maj:t efterhört uppfattningen på detta område hos män av facket, men Kungl. Maj:t har härvid handlat med en sparsamhet, som Kungl. Maj:t borde förbehållit det ekonomiska området. I den ringa mån emellertid män av facket blivit hörda, ha dock deras uttalanden övervägande gått i den riktningen, att de ansett, att förhållandena här i landet tyvärr ännu icke äro så lysande, att man bör borttaga dödsstraffet.

Vilken är vidare den stora allmänhetens ställning? För egen del har jag gjort mig besvär att göra några undersökningar i pressen vid den tidpunkt, då dödsstraffet här i landet sista gången verkställdes, det var, som herr Åkerman antydde, 1910. Såvitt jag kunnat finna av huvudstadstidningarna, föranledde denna händelse icke något som helst uttalande, vare sig i redaktionella artiklar eller i insändare från allmänheten. Vid ett senare tillfälle har frågan om dödsstraffet fångat allmänhetens intresse, och då är man närmast berättigad säga, att i pressen finnas antydningar till missnöje mot att Kungl. Maj:t i förevarande fall använt benådningsrätten. Men, säger man, allmänhetens uppfattning

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

skall icke avgöras efter vad som står i tidningarna, utan allmänhetens uppfattning kommer till uttryck genom vad som belutas på detta rum och hos medkammaren. Jag är naturligtvis villig och skyldig att hylla den uppfattningen, om jag också numera, efter onsdagens beslut i referendumfrågan, har rättighet att säga, att i stora saker det dock icke alltid är så säkert, att riksdagen anser sin egen uppfattning utan vidare böra gälla. Beträffande medkammarens beslut i frågan i dag tillåter jag mig erinra om en egenskap, som icke är den svenska nationen alldeles främmande, och det är den, att om vi svenskar, särskilt om vi äro samlade i något antal och bli utsatta för bearbetning av entusiastiska personer, vilka uppvisa höga och i och för sig ädla mål, så ha vi en avgjord fallenhet att följa dem. I allmänhet bör detta vara oss till heder, men det hindrar icke, att i det enskilda fallet man kan anse den kyliga eftertankens följande vara lämpligare.

Jag har den föreställningen, att om vi litet var här utan fördomar och med den känsla av mildhet och barmhärtighet mot alla, som ligger oss nära, allvarligt övertänkte denna fråga, skulle vi vara färdiga att säga till oss detta: Ger dödsstraffet, sådant det finnes i lagen, den lojale medborgaren något ökat skydd till liv och person, bör det stå kvar i lagen; jag föreställer mig vidare, att åtskilliga av oss skulle vara sinnade att gå ännu ett steg längre och säga: Ger dödsstraffet genom sitt kvarvarande i lagen den enskilde, lojale medborgaren endast en känsla av ökad personlig säkerhet, bör man icke taga bort dödsstraffet ur lagen. Det finns särskilda skäl att taga hänsyn till den lojale medborgarens egen känsla av att lagen icke avstått från det yttersta medlet till hans skydd. Jag är icke säker på, att vad jag därutinnan nu säger gillas av flertalet i denna kammare, men jag är övertygad om, att de representanter skola förstå mig — de utgöra icke fullt ett 40-tal — vilka i likhet med mig ha sin bostad på den rena landsbygden. Jag vill då erinra om, att till följd av bestämmelserna vid laga skiften och till följd av att nybyggareväsendet, särskilt i Norrland, ännu är tämligen ungt, vårt folk är glesbott. Därav följer, att ett polisväsen, som skulle vara tillfredsställande, blir dyrt, men den allmänna förutsättningen för dödsstraffets utplånande ur lagen är enligt de sakkunnige, vilkas uppfattning Kungl. Maj:t och utskottet följt, just att landets polisväsen skall fungera på ett fullkomligt otadligt sätt. Jag har naturligtvis icke den ringaste anledning att framställa några anmärkningar mot våra fjärdingsmän och våra landsfiskaler, men vi veta alla, att de äro till antalet få, och jag påstår, att på landet inträffar det icke så sällan i de enstaka gårdarna fall, då deras inbyggare få besök av tvetydiga individer, kanske sådana, om vilka man vet, att de bära revolver eller lösa knivar och deras besök ge anledning till att med en liten förändring av det ryska ordspråket säga: Himlen är hög, och landsfiskalen långt borta. Vid dylika tillfällen, om det är rationellt eller irrationellt lämnar jag därhän, verkar medvetandet, som är inplantat hos nationen, att dödsstraffet dock finns för de yttersta och sväraste brotten, instinktivt tillbakahållande för

dem, som hota, och lugnande för dem, som bli utsatta för hot. Både det återhållande momentet och det lugnande momentet är det nu meningen att avskaffa. Det synes ej fullt lämpligt.

Antag att med dödsstraffets avskaffande — naturligtvis mot våra förväntningar — det skulle gå här i landet under det närmaste året så, som det gick under Oscar I:s första regeringsår, att antalet grova förbrytelser skulle ökas! Vad blir då följden? Naturligtvis att hos allmänheten höjes ett rop om att dödsstraffet skall återinföras i våra lagar, och vidare att folket, åtminstone i avlägsnare orter, förser sig med försvarsmedel, och därav följer åter, att man kan förvänta ett ökat dödande av nödvärn eller under utövande av nödvärnsexcess. Men, säga herrarna, dödande i nödvärn är lovligt och mot nödvärnsexcesser ha vi skydd i lagens bestämmelser, och domstolarna skola nog straffa dem, som göra sig skyldiga till sådana. Men det är icke värt att i dessa tider med en förändrad uppfattning om nödvärnsrätten, som nu arbetar sig fram, räkna på sådant av domstolarna.

Ja, summan av det av mig anförda är den, att i ett land, där lagarna i och för sig äro milda, där myndigheterna äro rättvisa och befolkningen sannerligen icke på något sätt blodtörstig eller elak, i ett sådant land kan skadan av, att en straffart sådan som dödsstraffet står kvar i lagen, vara ingen, men möjligheten av skada, om den ur lagen utplånas, är icke utesluten. Med åberopande av vanliga lagstiftningsgrunder, som vid dödsstraffets sparsamma användning måste gälla, får jag sålunda med min uppfattning yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av greve Spens och mig avgivna reservationen.

Herr statsrådet E k e b e r g: Herr förste vice talman! Den straffrättsliga principfråga, som här i dag diskuteras, måste, för att kunna rätt förstås, ses i sitt historiska sammanhang. Det visar sig då på detta område som på så många andra, att vad som vid ett mera ytligt betraktande för mången ter sig såsom det enda naturliga och riktiga, i verkligheten ingenting annat är än ett genomgångsled i en lång utvecklingsserie.

I gamla tider och ända fram på 1830-talet, ja, ända längre fram under 1800-talet, spelade dödsstraffet, vid sidan av spö- och risstraff och andra kroppsstraff, en huvudroll i det svenska straffsystemet. Lagutskottets ärade vice ordförande har redan nämnt några siffror. Han nämnde bl. a., att ännu i mitten av 1700-talet icke mindre än ett tiotal kvinnor varje år fingo låta sina liv för barnamord. Ännu på 1830-talet avrättades här i landet icke mindre än ett 20-tal personer varje år. Det var först med fängelseväsendets utveckling och den nya strafflagens tillkomst som förhållandena blevo annorlunda, och under de mer än 56 år, som förflutit från sistnämnda tidpunkt, ha inalles icke ägt rum mer än 15 avrättningar, av vilka på de sista 20 åren fallit allenast en enda. Det är alldeles tydligt, att för varje år vi avlägsna oss från det sista ödesdigra året 1910 svårigheterna ökas att åter sätta bilan i gång,

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

och det synes mig, som om i själva verket detta ständiga benådande är det starkaste och mest slående beviset för att lagen i denna del alltmera råkat i strid med det allmänna rättsmedvetandet. Nådeinstitutets syfte är just att så att säga korrigera den ordinarie lagtillämpningen och bringa den i överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandets krav.

Vid sidan av dessa fortgående inskränkningar i dödsstraffets tillämpning går en annan utveckling, nämligen i fråga om formerna för straffets verkställighet. I gamla tider var man synnerligen uppfinningsrik, då det gällde att hitta på olika kvalifikationer av dödsstraffet. Man hade dödsstraff i förening med rådbräkning, dödsstraff i förening med misshandling av liket, man hade någonting, som kallades fyrdelning, och många andra ohyggligheter. Dessa ha efter hand försvunnit, och utvecklingen har också fört det med sig, att avrättningarna, som förr i världen i avskräckningssyfte voro offentliga, nu äro förlagda inom fängelsegårdarnas murar. Denna sistnämnda ändring skedde så sent som 1877, och jag undrar, om någon i denna kammare nu skulle vilja i avskräckningssyfte vrida utvecklingen på den punkten tillbaka bakom detta år.

Utvecklingens allmänna tendens framgår ännu klarare, om man jämför förhållandena i vårt land med förhållandena i andra länder. Överallt finner man de två stadier, som återfinnas hos oss. Först det hejdlösa slösandet med människoliv, sedan en väsentlig inskränkning i dödsstraffets användande i mån av fängelseväsendets utveckling. Men härtill kommer, såsom redan förut är antytt, på allt flera håll ännu ett tredje stadium: dödsstraffet tillämpas alls icke längre, eller det avskaffas formligen. Det är särskilt att märka, att till detta senare stadium har en hel del stater hunnit fram, som stå vårt land nära i kultur- och andra hänseenden. Man kan, om man så vill, nämna alla de tre skandinaviska staterna. I Danmark och Finland är visserligen icke dödsstraffet formligen avskaffat, ehuru i båda dessa länder förslag i den riktningen föreligga, men i Danmark har det icke tillämpats sedan 1892, och i Finland ha de ordinarie domstolarna icke sedan 1826 i något fall tillämpat dödsstraffet, icke heller under de senare åren. Det framhålles understundom, att man icke kan peka på något exempel från de stora länderna. Förutom Italien, där ju dödsstraffet sedan mer än tre decennier är avskaffat, anser jag mig emellertid kunna nämna Österrike. Den sista siffra jag har därifrån gäller åren 1901—1910. Under detta decennium avkunnades i Österrike icke mindre än 321 dödsdomar, men av dessa 321 verkställdes blott en enda.

Det var på ett hår när, att Sverige blev en av de första stater, som upphävde dödsstraffet. Bondeståndet fattade beslut i sådan riktning vid 1862—1863 års riksdag, och vid den därpå följande riksdagen beslöt bondeståndet *enhälligt* att suspendera dödsstraffet på 10 år. Vid den första riksdagen efter tvåkammerssystemets införande hängde frågan på ett hår. Andra kammaren biföll dödsstraffets avskaffande med mycket stor majoritet och i första kammaren föll frågan på en enda

röst. Sedan omröstningsresultatet där blivit kungjort, begärde en av kammarens ledamöter, som i diskussionen yttrat sig för avskaffande, ordet och förklarade, att han på grund av försummelse icke deltagit i omröstningen. Som bekant var förhållandet nära nog detsamma vid 1919 års riksdag — alltså vid en tidpunkt, då man haft riklig erfarenhet av världskrigets följder, som här i dag av ett par talare återopats; frågan föll då i denna kammare på den förseglade sedeln.

Såväl greve Spens som herr Rogberg ha här tillkännagivit en mening, som kanske för åtskilliga av kammarens ledamöter verkar något förvånande. Båda dessa herrar befinnas i den föreliggande frågan vara anhängare av referendum. Jag hade trott, att de båda ärade talarna icke befunno sig på den sidan, utan ansågo riksdagen härvidlag ge uttryck åt folkets tänkesätt. För min del tror jag nog, att de ärade talarna vid närmare besinnande skola giva mig rätt däri, att denna fråga är av den invecklade och komplicerade beskaffenhet, att den kanske inte så alldeles lämpar sig för en allmän folkomröstning. På en sådan röstning kunna i en fråga av denna natur mycket lätt rena tillfälligheter komma att öva inflytande, till exempel en uppjagad folkstämning, som uppstår på den grund, att inom nära liggande tid något synnerligt upprörande brott blivit begånget.

Ja, så nära var det alltså, att dödsstraffet blev avskaffat här i landet redan för mer än 50 år sedan, men om det skett, tro ni då, mina herrar, att det inom svenska riksdagen varit någon allmännare eller ens någon avsevärdare stämning för att återigen införa detta straff? För min del tror jag det icke.

Då jag nu går att närmare utveckla skälen för och emot dödsstraffet, skall jag för min del lämna den rättsfilosofiska sidan av saken åsido. Det är en sida, om vilken det har tvistats och kan tvistas i det oändliga. Jag vill, för att lättare komma i kontakt med mina ärade motståndare, acceptera den formulering av problemet, som är framlagd av dem själva. Jag kan då till exempel utgå från den formulering, som är given av en av lagrådets ärade ledamöter. Han säger: "Problemställningen i fråga om dödsstraffets behörighet i straffsystemet torde numera vara denna: är det nödvändigt att bibehålla dödsstraffet såsom skyddsmedel för att trygga rättssäkerheten inom staten eller icke?" Då man skall gå att besvara den frågan, kan det till en början slås fast som en facit av den diskussion, som under tidernas lopp är förd, att något behov att tillgripa dödsstraffet såsom medel till skydd mot nya brott från samma brottsliga personer numera icke föreligger. En ärad talare här har velat hävda, att ett undtantag gäller, såvitt angår fängvårdsbetjäningen, men detta är ju ett rent undantagsfall och kan således omöjligt anföras som skäl att bibehålla dödsstraffet över hela linjen. Detta argument förtjänar, då vi skola diskutera frågan i hela dess vidd, icke så mycket beaktande. Jag vill för övrigt nämna, att jag sökt göra mig underrättad hos fängvårdsmyndigheterna, huruvida dessa livstidsfångar anses av betjäningen själv såsom farliga, och jag

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande. har fått det bestämda uttalandet, att de anses snarast vara de minst farliga av fångarna. Det vitsordades också i debatten i andra kammaren av en gammal, erfaren fångvårdsman. Jag skall emellertid icke närmare uppehålla mig vid den frågan, utan i stället övergå till en annan.

Då man talar om dödsstraffet såsom ett skyddsmedel för samhället, tänker man, såsom jag nämnde, icke på den fara, som hotar från brottslingen själv, utan på faran att andra skola träda i brottslingens fotspår. Alltså: brottslingens liv skall offras, andra till varnagel. Lagen skall hota vissa kategorier av brottslingar med dödsstraff, och för att icke straffhotet helt och hållet skall förlora sin udd, måste det också en och annan gång bringas i verkställighet. Det är denna fråga — om dödsstraffets avskräckande verkan — som på senare tider stått i centrum i diskussionen för och emot dödsstraffet. Därvid har man ofta sökt komma fram genom allmänt psykologiserande resonemang och till och med slagit in på den vägen att intervjua brottslingarna, utan att tänka på, huru litet ett uttalande är värt av dem, som själva stå i en livdömds predikament. Den enda väg, på vilken man kan komma till ett resultat av värde, är otvivelaktigt erfarenhetens, och erfarenhet saknas, såsom framgår av utredningen, ingalunda. Man har att jämföra med varandra kriminalitetens utveckling i länder med dödsstraffet bibehållet och i länder, där dödsstraffet blivit avskaffat. En sådan jämförelse har ju också blivit gjord av sakkunniga personer, och den har, såsom här redan förut är nämnt, föranlett dessa sakkunniga till det uttalandet, att man icke av dessa siffror kan hämta något som helst stöd för dödsstraffets överlägsenhet som avskräckningsmedel. Nu har det i dag från ett håll här, av herr Rogberg, anförts ett par siffror från Oscar I:s tid. Jag misstänker ändå, att den ärade talaren medger — och han tycktes ju redan på förhand göra detta — att den utredningen är till sin omfattning så ytterst begränsad, att den icke kan tillmätas någon nämnvärd betydelse. Och hans förmodan, att förhållandena i detta hänseende vore så väsentligt annorlunda i Sverige, att man icke kan hämta några lärdomar från andra länder, förefaller mig ändå vara ett något egendomligt påstående. Man har också sökt reducera värdet av den statistiska utredningen, då man sagt, att det så lätt kan ha inverkat andra faktorer än just dödsstraffets avskaffande. Jag undrar om detta resonemang verkligen har något värde. Antag att man kan statistiskt följa kriminalitetens utveckling i två länder, som båda haft dödsstraff! Den har gått tämligen parallellt. Sedan avskaffas dödsstraffet i det ena landet. Siffrorna löpa fortfarande parallellt. Så förhåller det sig i stor utsträckning. Om man då skall resonera så, att detta kan bero på andra faktorer, skulle i varje sådant fall det egendomliga inträffa, att om man avskaffar dödsstraffet, inträder alltid samtidigt någon motverkande faktor, som gör att dödsstraffets avskaffande icke har den effekt man fruktat. Nog vore det ett ganska egendomligt sammanträffande, om så verkligen skulle förhålla sig!

Herr Rogberg åberopade såsom stöd för dödsstraffets bibehållande icke blott den minskning i kriminaliteten, som man förmodade vara en följd av dödsstraffet, utan också att känslan av rättssäkerhet är större i ett land med dödsstraff än i ett land utan dödsstraff. Ja, jag undrar det! Tror man verkligen på allvar, att exempelvis känslan av rättssäkerhet är mindre för en lantman, som bor i sin stuga för sig själv strax på andra sidan om norska gränsen än för en, som bor på denna sida av gränsen, eller att i allmänhet känslan av rättssäkerhet i Norge hos dessa postiljoner med flera personer, som man särskilt talar om, är en annan än vad den är här i Sverige?

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om jag sålunda för min del måste vidhålla, att de utredningar, som äro gjorda, leda till det resultat, att man icke kan påvisa någon fara av dödsstraffets avskaffande, så gäller det att söka en förklaring till detta förhållande, som kanske för en och annan verkar en smula överraskande. Den förklaringen finner man enligt min mening, om man går till de enskilda fallen. Man skall se till, menar jag, vad det är för slags personer, som begå brott av sådan avskyvärd beskaffenhet, att vårt rättsmedvetande kräver och medgiver dödsstraffets exekverande. Och hit hör ingalunda varje mord eller likartad förbrytelse utan allenast de grövsta formerna därav. Vi skola då finna, att dessa kategorier av brottslingar äro framför allt följande. Först och främst är det de förhärjade yrkesbrottslingarna, som i förlitande på sin virtuositet och sin lyckliga stjärna se på straffrisken med, om jag så får säga, halvt affärsmässig kyla. Det är vidare affektförbrytarna, hos vilka passionens glöd uppslukat allt annat. Vidare de politiska förbrytarna, som endast tänka på seger för sin maktlystnad eller i bästa fall för sina idéer, men för vilka ofta nog schavottens martyrgloria är mera lockande än tukthuset. Det är först och sist dessa stackare, som stå på gränsen mellan abnormitet och normalitet.

Jag tillåter mig ett ögonblicks avvikning vid denna sista punkt. Det torde vara bekant, att under resonemanget för och emot dödsstraffet tidigare såsom ett starkt argument mot dödsstraffet åberopats faran för justitiemord. Man säger, att om man obehörigt satt in en person i fängelse, är detta någonting, som man i viss mån kan göra gott igen, men har man tagit hans huvud, kan detta aldrig gottgöras. Det har sagts i tidigare debatter i denna kammare, att sådan fara icke föreligger här i landet, och jag vill gärna medgiva, att faran för att en person, som icke begått ett brott, likväl blir dödsdömd för detta brott, är så försvinnande liten, att man knappast behöver räkna därmed. Men det finns en annan fara, som man har att tänka på, och det är att den person, vars huvud man tager, i själva verket icke är ansvarig för sina gärningar. En talare i andra kammaren, herr Block, tillmätte denna omständighet så stor betydelse, att den ensam för sig för honom var utslagsgivande till förmån för dödsstraffets avskaffande. Jag vill också nämna, att den utländska litteraturen ger exempel på fall, där man efter

Om dödsstraffets avskaffande. avrättningen av en person, som man ansett vara fullt normal, kunnat konstatera raka motsatsen.

(Forts.)

Vid studiet av utlåtandena i detta ärende har jag trots mig finna, att det är en ganska allmän mening — det är t. ex. lagrådets enhälliga uppfattning — att man under normala förhållanden kan umbära dödsstraffet. Däremot har från vissa håll gjorts gällande, att dödsstraffet kan behövas under extraordinära förhållanden och att utvecklingen i varje fall nu tenderar att gå i en sådan riktning, att dödsstraffet kan bli behövligt. Då man har framställt denna mening, har man givit den en i viss mån olika innebörd. Somliga, bland andra vissa ledamöter av lagrådet, hava uttalat den uppfattningen, att dödsstraffet vore behövligt för vissa spända politiska situationer. En av de ärade motståndare, som i dag haft ordet, har tagit avstånd från denna uppfattning, och jag håller honom räkning därför. Jag tror, att det skulle vara raka motsatsen till statskloshet att bibehålla dödsstraffet såsom ett speciellt politiskt straff. Jag tror också, att det för nämnda syfte skulle visa sig skäligen verkningslöst. Då det gäller att bemästra oroligheter av denna art, måste man gå fram med helt andra medel. Den ärade talaren framhöll ju också, hurusom det föreliggande förslaget icke avser att betaga samhället dess självklara rätt att ställa våld mot våld, att sålunda med makt slå ned uppror. Men jag vill betona, att just detta ter sig för rättsmedvetandet på ett helt annat sätt än verkställande av dödsstraffet. Det är en nödvärnshandling och står såsom sådan i en helt annan dager. Enligt förslaget skall ju dödsstraffet också bibehållas i krigsartiklarna, men även där ter sig detta straff, omedelbart ådömt och utkrävt under krigets oerhörda påfrestning, helt annorlunda än dess ådömande och utkrävande i den långsamma civila ordningen. Dödsstraffet enligt krigsartiklarna framträder också det i viss mån såsom en nödvärnshandling, utövad medan nöden ännu varar.

I detta sammanhang vill jag tillåta mig en liten utvikning i anledning av de yrkanden, som äro framställda om ändring av krigsartiklarna. Jag har icke någon anledning att nu på förhand göra något närmare uttalande i detta ämne. Frågan gäller ju huruvida riksdagen skall göra ett uttalande till regeringen, och det är en fråga, som man från regeringsbänken icke bör taga ståndpunkt till. Men det bör vara tillåtet att nämna, att den viktigaste orsaken till att man i propositionen gjort denna skillnad mellan dödsstraffet enligt krigsartiklarna och dödsstraffet i andra fall, varit den, att den erfarenhet angående dödsstraffets behövlighet eller icke behövlighet, som man anfört såsom det väsentliga stödet för dödsstraffets utmönstrande ur den allmänna strafflagen, icke alls talar i samma riktning beträffande dödsstraff enligt krigslagarna, utan snarare i den motsatta.

Då man talar om den fara för kriminalitetens ökning, som för närvarande skulle föreligga, syftar man emellertid ofta icke på faran för inrepolitiska oroligheter utan på den allmänna rättsosäkerhet, som skulle kunna följa med den sociala oron. Men det förefaller mig föga sanno-

likt, att straffhotet under så upprörda samhällsförhållanden, då den enskildes liv ständigt står på spel, skulle vara mera verksamt än vad det eljest visat sig vara. Skulle man här vilja söka sin räddning i dödsstraffet, skulle detta, såvitt jag förstår, förutsätta en utsträckning av dödsstraffets tillämplighet långt utöver de gränser, inom vilka det nu har pressats samman, eller kanske rent av ännu våldsammare åtgärder. Och jag förmodar, att det icke är sådana åtgärder, som de ärade talarna tänkt sig eller velat förorda. Om jag har fattat dem rätt, vilja de endast ett bibehållande av status quo med nuvarande vidsträckta tillämpning av benådningsrätten. Att härmed något skulle vara vunnet till bekämpande av dylika faror, tillåter jag mig på det allra bestämdaste bestrida.

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Jag tror sålunda, att det är en fåfång förhoppning, man hänger sig åt, då man i nu berörda hänseende väntar sig något av dödsstraffet, sådant det ter sig vid den vanliga civila rättstillämpningen. Med hänsyn till denna fåfånga förhoppning skulle man nu alltså bibehålla dödsstraffet såsom ett ordinärt straff. Man skulle årligen avkunna dödsdomar, av vilka en bråkdel eller kanske icke en enda bringades i verkställighet. Man skulle under årslänga processer hålla den sensationslystna allmänheten i spänning och uppjaga lidelserna kring den frågan: skall brottslingens huvud falla för bilan? Svaret på denna fråga kan mången gång komma att bero på den tillfälligheten, huruvida den justitieminister, som har att handlägga benådningsärendet, har den ena eller andra uppfattningen beträffande dödsstraffet. Och märk väl, mina herrar, den kan komma att bero på — och *har* stundom fått bero på — den omständigheten, att då benådningsfrågan skall avgöras, det har inträffat något upprörande brott, begånget av någon helt annan person än den, benådningsfrågan avser, därvid detta andra brott har väckt en sådan sinnesstämning, att folket kräver båda brottslingarnas blod och också får det. Mig synes detta vara en ordning, som är föga värdig vårt svenska samhälle. Den kan så vitt jag förstår, icke annat än verka förråande och undergräva aktningen för de värden, som dödsstraffet dock skulle hava till uppgift att skydda, nämligen aktningen för människoliv. Det var denna synpunkt, som på sin tid föranledde, att avrättningarna förlades till den slutna fängelsegården och icke längre blevo skådespel, till vilka en var hade fritt tillträde. Samma tanke leder enligt min mening ett steg längre, nämligen till dödsstraffets avskaffande.

Så till slut några ord om avrättningen, där den någon gång kommer till stånd. Det ligger något motbjudande i detta avlivande ex officio, något som ännu mera understrykes därigenom, att avrättningen med vår rättegångsordning äger rum först lång tid efter gärningens förövande. Jag läste nyligen några ord av en svensk läkare i en tidning. Han skrev: "Vid varje avrättning går en våg av lystnad, avsky och ångest genom landet." — För mig står det klart, att uppförandet av ett dylikt skådespel icke kan medföra ett gagn för samhällets utveckling, som svarar mot dess verkningar. Huru hela denna långa procedur, som långsamt,

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

långsamt skrider fram mot den blodiga slutakten, skall verka på delinquentens närmaste, kan var och en lätt förstå. Någon tanke bör man väl också ägna åt dem, som på grund av sin ämbetsplikt skola officiera vid denna blodiga förrättning. En av dem, som voro närvarande vid den sista avrättningen här i landet, skrev nyligen i en tidning: "Vid varje dödsdoms avkunnande har jag känt bävan för att än en gång få göra samma upplevelse som vid Anders avrättning år 1910." Samma vittnesbörd avlades i förmiddags av en ledamot av andra kammaren, som måst närvara vid en avrättning, och har vid tidigare debatter i ämnet avgivits av andra riksdagsmän, som av sin ämbetsplikt sett sig tvungna att bliva vittne till denna akt av samhällets blodiga våldshand.

Det har sagts här och även i medkammaren, att kravet på dödsstraffets avskaffande skulle vara ett utslag av alltför stor känslighet och missriktad humanitet. Det kan då vara anledning att erinra om den man, som under senare år stått och alltjämt står såsom centralfiguren i kampen för dödsstraffets avskaffande i vårt land, nämligen Johan Thyrén, ett namn väl bekant för denna kammare. Finnes något namn, om vilket man kan säga, att det icke har någonting gemensamt med pjunkighet och falsk humanitet, torde det väl vara hans.

Då sålunda tron på dödsstraffets nytta vederlägges av erfarenheten, då de ständiga benådningarna visa, att detta straff icke längre uppbäres av rättsmedvetandet, då avrättningen enligt mitt förmenande är mera ägnad att hålla låga drifter vid liv än att stävja dem och då särskilt tron på dödsstraffet såsom korrektiv mot sociala och politiska omvälvningar är en villfarelse och en farlig villfarelse, är jag, herr andre vice talman, av den fasta övertygelsen, att det vore lyckligt, om kammaren i dag fattade det beslut, som våra förfäder stodo så nära att fatta för över ett halvt sekel sedan och som medkammaren i dag på förmiddagen ånyo fattat — jag vet icke för vilken gång i ordningen.

Herr L a r s s o n, J a c o b: Efter det anförande, som vi hört från regeringsbänken, antar jag, att det icke finns någon här i kammaren, som icke har fullt klart för sig, att de argument, som blivit anförda mot dödsstraffets avskaffande, nu få anses fullständigt söndersmulade. Jag skulle därför icke hava haft anledning att taga till orda, om icke utskottets ärade vice ordförande och delvis även den ärade representanten från Västerbottens län varit vänliga att ägna en liten förhandsuppmärksamhet åt den reservation, som jag tillåtit mig bifoga utskottets utlåtande.

Gent emot herr Rogberg skall jag be att få betona, att min ståndpunkt i denna fråga är alldeles främmande för alla filosofiska spekulationer. Det är icke på den vägen jag har kommit till min övertygelse. Jag har rätt och slätt kommit till den uppfattningen att, såsom fångvårdsstyrelsen säger — och det få vi väl medgiva vara riktigt — dödsstraffet i sig innebär den allra högsta grad av brutalitet. Då kan det väl med fog

sågas, att en straffart, som i sig innebär den högsta, och jag vill tillägga, den högsta tänkbara grad av brutalitet, måste anses vara moraliskt förkastlig. Det är min ståndpunkt, och det är från denna ståndpunkt som jag har ansett, att man borde gå ett steg längre än den kungl. propositionen och söka få dödsstraffet utplånat även ur krigsartiklarna. Därvid har jag ingalunda, såsom utskottets ärade vice ordförande anmärkte, kommit i någon motsägelse till mig själv. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har i detta stycke hänvisat till statens ovillkorliga nödvärnsrätt. Javäl! Ingen kan ju förneka, att det är i hög grad förkastligt, om en enskild person berövar en annan människa livet. Det är i hög grad moraliskt förkastligt på samma gång som det ju är juridiskt straffbart. Men även den enskilde kan sättas i ett sådant predikament, att han måste tillgripa nödvärn. Samma förhållande kan det ju naturligtvis vara och är det också med samhället, med staten. Men om denna nödvärnsrätt gälla alldeles de ord, som utskottets ärade vice ordförande uppläste ur Johan Gabriel Richerts testamente i fråga om dödsstraffet, nämligen att varje nödvärn måste för att godkännas bevisas, och jag vågar påstå, att man ännu icke försökt leda i bevis, att dödsstraffet ur denna synpunkt med nödvändighet måste bibehållas i krigsartiklarna. Vidare vill jag erinra, att de sakkunniga, på vilkas utredning denna regeringsproposition huvudsakligen vilar, icke hava i denna punkt sagt annat än att de ansåge, att det för närvarande icke kunde ifrågasättas att borttaga dödsstraffet ur krigsartiklarna. Men varför? Icke av något annat *anfört* skäl än att det finge bliva en öppen fråga, huruvida de normala straffmedlen kunde anses vara tillräckligt effektiva under de abnorma förhållanden, som känneteckna kriget. De sakkunniga hava således här endast hänvisat till en ovisshet i en viss praktisk fråga, och då anser jag det vara fullt på sin plats att begära, att denna fråga blir föremål för en närmare utredning.

Efter det beslut, som andra kammaren på förmiddagen fattat, kommer jag icke — det vore fullständigt ändamålslost — att framställa något yrkande om bifall till min reservation. Jag hade väl knappast tänkt göra det ändå, men jag ansåg det vara en plikt mot mig själv att åtminstone i form av en reservation till utskottets utlåtande framhålla min principiella ställning till denna fråga.

Herr Romanus: Jag skulle först vilja göra en liten anmärkning mot lagtexten, som den nu skulle komma att föreligga efter de föreslagna ändringarna i allmänna strafflagen.

Det är ju så, att man har fått flytta över en hel del av bestämmelserna om dödsstraffet till strafflagen för krigsmakten. Detta har möjligtvis åstadkommit, att det har blivit oklarhet i den text, som står kvar i den allmänna strafflagen. Det var meningen, att man skulle taga bort dödsstraffet helt och hållet ur allmänna strafflagen. I 2 kap. 1 § av den allmänna strafflagen, där det förut stod, att allmänna straffarter äro dödsstraff, straffarbete, fängelse och böter, heter det nu, att allmänna

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

straffarter äro straffarbete, fängelse och böter. Men går man vidare i texten till 4 kap., finner man där en passus i 15 §, där det står: "Förövar den, som till straffarbete på livstid dömd är, brott, som dödsstraff ej medförer" etc. Där stöter man på dödsstraffet i lagtexten, och när man då från början läst, att dödsstraffet icke är upptaget bland den allmänna strafflagens straffarter, frågar man sig språkligt sett: Vad är dödsstraff? Det står ju ingenting talat därom förut. — Det förekommer vidare i 16 kap. både i 1 och 3 §§. Den första av dessa paragrafer kvarstår oförändrad. Där heter det i mom. 1: "om det åtalade eller angivna brottet kunnat medföra dödsstraff eller straffarbete på livstid" o. s. v., och i den ändrade 3 § står det: "Blev den tilltalade till straff fälld, och straffet till fullo eller till någon del verkställt; dömes den falske angivaren, om det var dödsstraff, till straffarbete på livstid." Detta spelar icke någon praktisk roll, ty det är icke fråga om att man blir dömd till dödsstraff. Nu gör man säkert den invändningen från dem, som författat texten, att här avses icke den allmänna strafflagens dödsstraff utan ett dödsstraff, som kan ådömas på grund av krigsartiklarna eller utländsk lag, då det gäller falsk angivelse i 16 kap. Men det var ju meningen, att man skulle helt och hållet söndra ut dödsstraffet ur den allmänna strafflagen, och därför borde väl redaktionellt sett, om det nu skall stå kvar, tilläggas: dödsstraff jämlikt krigsartiklarna eller jämlikt utländsk lag eller något liknande.

Medan jag är inne på själva redaktionen av lagen, vill jag beröra en passus, som står i nu gällande allmänna strafflag och som nu jämte övriga föreskrifter för dödsstraffets verkställande skall överflyttas till strafflagen för krigsmakten, där man förut alltid hänvisade till allmänna strafflagen i sådana här fall. Det är någonting som heter: "Dödsstraff skall ej verkställas å kvinna, som havande är, utan uppskjutas till dess hon efter barnsörden tillfrisknat." Detta står i vår lag, och man kan väl kalla det för det mest infernaliska stadgande, som kan tänkas. Om man sätter sig in i vad det här är fråga om, är det, att en kvinna, som blivit dömd till döden, skall först få släpa sig fram till barnets födelse, och sedan skall bödeln rycka henne från detta lilla barn och denna individ växa upp i samhället. Vad skall detta barn få för uppfattning om samhället? Detta är ett stadgande, som står kvar på grund av, skulle jag vilja kalla det, 1700-talshumanitet, och den är verkligen missriktad. Det är här meningen naturligtvis, att man, såsom det heter, skall freda den oskyldige blivande medborgaren från det straff, som modern hade att undergå. Det är väl ingenting att göra åt den saken praktiskt taget. Men jag vill stryka under det att, när man utan vidare överför det i strafflagen för krigsmakten, är det en illustration på det som herr Lindhagen i sin motion har talat om, att det verkligen är en fara för den civila befolkningen i krigsartiklarna. Havande kvinnor äro väl det mest civila man kan tänka sig. Meningen med att hava dödsstraffet i krigsartiklarna var det, att man hastigt skulle kunna exekvera det. Men här ligger i detta stadgande ett uppskjutande ända till dess att kvinnan från

barnsbörden hunnit fram till tillfrisknandet. Det är väl en punkt, som man i alla fall kunde tänka på att skaffa bort ur strafflagen för krigsmakten, dit den nu är kastad. Den har icke stått där förut och passar icke där, då man bibehåller dödsstraffet.

Jag har på grund av min verksamhet här i världen ofta varit i tillfälle att följa människor, som blivit dömda till döden, och jag är en mycket entusiastisk anhängare av dödsstraffets avskaffande. Jag hoppas, att det i dag må bliva den svenska kulturens jubeldag. Och jag känner djup tacksamhet mot alla dem, som under tidernas gång verkat för dödsstraffets avskaffande här i riksdagen, mot regeringen, som nu har kommit med proposition i detta ämne och även mot utskottet. Men jag skulle vilja på grund av den erfarenhet jag har så att säga inifrån dessa saker demonstrera huru det gått till under den sista mansåldern i dödsstraffshänseende. Under de sista 28 åren eller sedan 1893 kan man konstatera, att man både juridiskt och mänskligt sett har haft en verklig dödsstraffets förfallstid eller dekadansperiod. När man skall se på detta, bör man till staffage taga de fyra avrättningar, som förekommit under den tiden, av vilka tre stycken exekverades 1900 och den fjärde 1910. Det har vittnats under tidernas gång i bägge kamrarna om dessa avrättningar. Det var Nordlund, Sallroth och Löberödsmördaren Nilsson 1900. Herr Lindhagen har en gång sagt, att staten själv tappade huvudet i det sammanhanget. Det var tre stycken på en gång, och efter vad man kunnat reda ut var det nog mycket ohyggligt på alla tre ställena. En ledamot av denna kammare har vittnat om, att han för sin del, som hade följt rättegången och själv varit med vid avrättningen, icke ansåg Nordlund fullt tillräknelig. Och om Sallroths avrättning har vittnats i andra kammaren av fängelsedirektören i Karlskrona, huru ohyggligt det var och huru han själv fann det egendomligt, att en tjugurs yngling, som av häradsrätten icke blivit dömd till döden, sedan av högsta domstolen dömts till döden, men av högsta domstolens samtliga ledamöter fick sin nådeansökan tillstyrkt. Han avrättades, därför att han föll in i den Nordlundska perioden. Den tredje avrättningen från 1900 var Löberödsmördaren Nilsson från Malmö. Den var nog en av de fruktansvärdaste vi kunnat drömma om. Han ansågs vara epileptiker, och en medicinare, som var närvarande vid avrättningen, har berättat, att han släpades fram till stupstocken och gav därvid till ett låte som från en skadskjuten hare, och det var något som följde detta vittne under åratat. Han kunde icke befria sig från den ohyggliga känsla, som denna avrättning ingav.

Reservanterna, herrar Spens och Rogberg, hava talat om att den avrättning, som skedde av Ander 1910, icke rörde upp den allmänna opinionen. Jag skall be att få berätta huru det var med Ander. När han blev dömd genom alla instanserna till döden, och man väntade på det som skulle komma, nämligen konungens förordnande om dödsdomens verkställande — någon nådeansökan från Ander kom icke, han ville icke hava nåd — tog jag mig själv det orådet före att söka nåd för honom,

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

och jag biträddes någon dag efteråt av hans föräldrar, som instämde i nådeansökningen. Ander skrev något mycket märkvärdigt såsom svar på det, och man kan anse, att det var avstyrkande. Det var mycket märkvärdigt med Ander. Exekutionen av honom — första gången giljotinen användes, och vi hoppas även den sista — fick ett mycket lugnt förlopp, icke på grund av sättet för utförandet utan på grund av delinkventen. Det har berättats från tillförlitligt håll huru det gick till. Han avrättades den 23 november 1910 klockan 8 f. m. Underrättelsen på tisdagskvällen, att domen skulle verkställas följande morgon, gjorde ej något märkbart intryck på honom. Han hade konsekvent ställt sig avvisande för all religiös påverkan. Ännu omedelbart före exekutionen höll han vid sitt samtal med fängelseprästen fast vid sin uppfattning, att det icke finnes något liv efter döden, och att avrättning vore att föredraga framför livstids straffarbete — och detta omedelbart före avrättningen. Under natten hade han god sömn och begärde på morgonen extra förplägnad. Ander gick fritt fram mellan två vaktkonstaplar, men med händerna bakbundna. Han hade sådant välde över sig, att han kunde göra en liten bugning för de vid giljotinen samlade och hälsade: god morgon. Han gick självmant fram och fogade sig snabbt i skarprättarens anvisningar. — Det är en berättelse, som verkligen talar för sig själv. Det är också att märka, att i samma konselj, då man avslog den nådeansökning vi gjort för Ander, beviljade man nåd åt en, som hade begått och var huvudman för ett mycket kraftigt rånmord å makarne Dunder i Leksand. Där ser man också, huru olika fallen te sig.

Vi hade året innan eller två år tidigare ett fall, som slet upp vårt land, och det hade jag tillfälle att följa såsom försvarsadvokat. Det var Amaltheadådet. Detta betecknades särskilt i högsta instansen såsom en politisk förbrytelse, som det ostridigt var. Anton Nilsson och Rosberg dömdes till döden i underrätten och hovrätten, men dödsstraffet togs bort av högsta domstolen för Rosberg, men för Anton Nilsson stod det kvar, och han sökte nåd. Och det söktes nåd för honom bland annat av ett åttiotal riksdagsmän i början av år 1909. När nådeansökningen föredrogs i högsta domstolen, blev den avstyrkt där med en minoritet av tre personer. Bland dem var justitierådet Marks von Würtemberg, och det märkliga är, att i hans motivering återfinner man en sådan passus: "I ett brott, som haft sin rot i sociala missförhållanden, för vilka samhället självt och dess hittills ledande klasser ej kunna göras helt oansvariga". När ärendet föredrogs i konseljen, hade saken sådan vikt, att konungen själv till detta ärende gjorde en diktamen, och jag skall be att få föredraga även den. Den lydde sålunda: "Den synnerligen allmänfarliga beskaffenheten av ifrågavarande brott har hos mig starkt talat för att låta den meddelade dödsdomen gå i verkställighet. Då jag det oaktat beviljar nåd, gör jag det i viss mån med hänsyn därtill, att den dömde till följd av sin ungdom icke ägt förmåga att värja sig för intryck av de samhällsfarliga uppmaningar, som framkommit från personer, vilka kanske djupast bära ansvaret för ifrågavarande brott. Jag har natur-

ligen jämväl fästade avseende vid den stora minoritet, som i högsta domstolen tillstyrkt nåd, som ock vid den enhälliga tillstyrkan, som gjorts av mina statsråd. Framför allt har jag emellertid tagit hänsyn därtill, att detta brott är det första av sitt slag i vårt land och att jag därför anser mig äga rätt att hoppas och tro, att detsamma endast är en enstaka företeelse, som icke kommer att följas av flera av samma art. Jag känner mig därför icke viss om, att omsorgen om rättsordningens upprätthållande kräver dödsstraffets verkställande i detta fall, och jag anser mig till följd härav kunna bifalla föredragandens hemställan om nåd, en hemställan som jag emellertid, därest detta brott icke varit det första i sitt slag i landet, skulle hava avslagit." Denna nåd föregicks också av förfärliga slitningar mellan människor av olika lager, och över den som gav vad haglade det formligen anonyma brev från båda sidor med hotelser om olyckor som skulle inträffa, om nåd beviljades, och liknande hotelser, om nåd icke gäves.

*(Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)*

Det har sedan förekommit ett otal fall av dödsdomar, som icke gått i verkställighet. Men jag kan vittna om huru oändligt vidrigt det är att såsom försvarsadvokat följa genom instanserna en brottsling, som sitter dömd till döden. Herrarna komma kanske i håg en gammal kyrkoherde på Öland. Han dömdes till döden av häradsrätten, men befriades från dödsstraff av Göta hovrätt. Åklagaren fick rätt att överklaga domen, och högsta domstolen dömde honom igen till döden, och sedan fick han nåd.

Det fanns en annan, som begick ett mycket svårt brott här i Stockholm. Han hette Gyllenpalm. Rannsakingen tog mycket lång tid och avlopp med dödsdom i alla instanser. Han undersöktes till sinnesbeskaffenheten, och det drog mycket långt ut på tiden. Han blev påverkad av sina närmaste, som hade Christian Scienceåskådning. När man närmade sig dagen, då det kunde bliva fråga om att förordna om verkställighet av dödsdomen, fick jag söka nåd för honom. Han svarade mycket märkvärdigt på det. Det var egentligen icke svar på nådeansökningen, utan han ingav själv en skrift, vilken tolkades så att, såsom jag tyckte med rätta, han ville mottaga nåd. Men efteråt fick den föredragande justitieministern uppbära mycken smälek av hans släktingar. Vi ha fått fram även typen, där den brottslige icke vill hava nåd. Jag tycker, att det är också något, som ger anledning till att icke behålla dödsstraffet.

Vi hade ett fall från Hälsingborg, kanske det svåraste fallet vi haft inom kriminalhistorien under den sista mansåldern. Tilda Nilsson hade tagit livet av åtta små barn, och hon dömdes för sju mord och ett dråp till döden, och domen fastställdes av hovrätten. Sedan hovrättens dom fallit, hängde hon sig i fängelset och lyckades komma över på andra sidan. Ingen sörjer denna utgång av fallet.

Vi hade ett annat fall här i Stockholm, nämligen Kroeger, som begått mord. Han lyckades, innan rannsakingen började, hänga sig i fängelset och var i det närmaste död, d. v. s. han var det för sin egen del, men man lyckades med mycket besvär återkalla honom till livet.

Om döds-
straffets av-
skaffande.
(Forts.)

Han var avsvimmad ett helt dygn, och sedan fick han läkarevård mera än ett halvt år för att återvinna så mycket hälsa, att han kunde ställas upp i Stockholms rådhusrätt och dömas till döden. Hovrätten tog emellertid bort dödsstraffet.

Jag ber i förbigående få nämna, att man i reservationen talar om huru det skulle kunna komma hit utländska rånmördare, och jag föreställer mig, att man har haft sina tankar riktade på Hadjetlaché. Men jag ber att få anmärka, att Hadjetlaché visserligen dömdes till döden av rådhusrätten, medan redan hovrätten tog bort detta straff. Vi ha fått ett tecken, att det bör vara slut på dödsdomarna nu, och veta herrarna vad det är? Jo, skarprättaren Dalman, vår gamle beprövade skarprättare, är död. Han dog en naturlig död, kanske av grämlöse över att det blivit så dåliga tider. Detta ämbete, som vi väl nu kunna lysa frid över, tillsattes icke av regeringen, utan av konungens befallningshavande i de olika länen och överståthållarämbetet. Och jag hade själv den äran att å tjänstens vägnar utanordna lön åt honom. Han hade bara 24 kronor om året från varje län, och jag blev litet häpen, när jag fick se från vilket anslag skarprättarens avlöning utgick. Det var från anslaget till — fångars vård och underhåll! Det är en galghumor däri, som sällan blivit överträffad.

När jag tänker på att herr Jacob Larsson har avstått från att yrka bifall till sin reservation och jag i grund och botten står på herr Lindhagens ståndpunkt i hela dess utsträckning, skall jag be att få draga fram ännu ett fall. Man har talat om krigsartiklarna och huru det skulle gå i krig, om dödsstraffet ginge ut över allesammans. Men vi hava verkligen i svensk rättsskipning, om jag skall våga kalla det så, ett fall som jag skall be att få erinra om. Herrarna känna säkert till Franchiaffären. Löjtnant Franchi dömdes till döden av en *svensk* ståndsrätt i Estland. Det anfördes icke någon paragraf i dödsdomen. Det var det egendomligaste utslag jag läst i mitt liv, ingen paragraf, men till slut kom detta, att för alla sina grova brott dömdes han till döden av krigsrätten, och man konfiskerade hans päls, som var det värdefullaste han ägde. Så arkebuserades han, men han dog icke första gången, emedan de sköto så dåligt, utan de fingo göra om det flera gånger. Det var ett mycket upprörande exempel på vad våra krigsartiklar kunna komma att medföra.

Ja, herr talman, jag ber att få yrka bifall till herr Lindhagens i ämnet väckta motion, men med det uttryckliga tillägget, att jag gläder mig ofantligt över såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lindhagen: Efter den debatt, som nu pågått över ett halvt århundrade och icke minst i riksdagen i denna fråga, behöver jag icke, helst efter de uttalanden som gjorts vid detta sammanträde, tala något utförligare om betydelsen av dödsstraffets avskaffande. Jag skall

däremot fästa mig vid en under debatten väsentligen försummad syn på saken, nämligen den nya insats vi nu böra göra genom att taga i tu med avskaffandet av krigsartiklarnas och krigsväsendets dödsstraff. Medan det, som föreslås oss i dag, icke är något annat än den alldeles för länge fördröjda exekutionen av 1864 års lagstiftares testamente. Den reform, som genomföres i dag, den gjordes då, och den är icke vår. Vi blott fullfölja deras uttalade förväntan, att mycket snart efter 1864, då dödsstraffet i realiteten väsentligen avskaffades skulle det bliva fullständigt avskaffat även till formen.

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Vi däremot skulle kunna också göra något nytt i sak, i synnerhet efter världskrigets och inbördeskrigens fäsa, genom att taga upp frågan om krigsartiklarnas dödsstraff och allt vad därmed äger sammanhang. Därför gläder jag mig över att det åtminstone finnes en reservation till förmån för den saken. Men jag får säga, att det nästan ser hopplöst ut, då även reservanten, förskräckt förmodligen inför den kompakta majoriteten i utskottet, föll platt ihop med ett kort och intetsägande anförande efter den pompösa och enligt min uppfattning väl avpassade reservationen.

Nu måste jag emellertid med anledning av herr Åkermans särskilda hänvändelse till mig rörande filosofien och därmed sammanhängande ämnen blott säga några få ord. Herr Åkerman utdömde all slags filosofi i vår statskonst. Jag kommer icke ihåg Ciceros ord. Han var opportunist, när han ville, men han var också filosof, när han ville. Däremot menar herr Åkerman, att man skall avskaffa allt, som verkar filosofi, både i regering och parlament, de äro ju numera ett. Ja, på detta sätt har världen länge varit styrd, men med vilket resultat, herr Åkerman? Det är det jag vill fråga om.

Herr Åkerman nämnde, att herr Lindhagen till och med tycktes hava avstått från den gamla ideella uppfattningen om staten såsom ett förnuftigt väsen och degraderat staten till att vara blott det organiserade grannskapsförhållandet mellan individerna. Jag tror, att man i alla tider ansett, och kommer att anse, att individen är något i sin grund odelbart, såsom själva ordet betyder en värld för sig, och från den utgångspunkten är det som alla våra tankar och alla våra inrättningar ordna sig. Däremot att staten skulle vara ett särskilt, fristående förnuftigt väsen, hör icke hit. Det må väl vem som helst tänka. Men herr Åkerman bör ej förvåna sig över att jag, som varit riksdagsman i 24 år, icke kan hava den uppfattningen, att staten är ett förnuftigt väsen. Det tycker jag, att herr Åkerman åtminstone borde hava förstätt. Jag skulle gärna, herr talman, vilja utfinna något moderat uttryck för min tankegång, men kan ej hitta på det. Jag skall endast yppa vad jag innerst tänker, och det är, att något dummare begrepp än staten, det får man verkligen leta efter. Och det icke blott i vår tid. Det var en svensk statsman, som sade en gång i förflutna tider: om du visste, min son, med huru liten vishet världen regeras. Och Sokrates sade precis detsamma. Det var hans definition på staten, att den var i korthet sagt — bara smörja.

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Så har den varit organiserad i årtusenden. Det tusenåriga riket skall ju komma en gång, men där äro vi icke, och innan vi komma dit, måste ännu många miljoner fjät tagas, av vilka ett är dödsstraffets avskaffande ävensom avskaffandet av alla slags krigsartiklar.

Ja, utskottet vill icke spela på den strängen utan det börjar: "Frågan om dödsstraffets bibehållande eller avskaffande måste enligt utskottets mening i första hand bedömas med hänsyn till dess betydelse för rättsordningens upprätthållande", det är för det där dumma statsbegreppets upprätthållande som det har betydelse, och då kan man förstå, huru kolossalt illa dödsstraffet använts just för upprätthållande av rättsordningen. Det har skett på sådant sätt, att ännu i denna dag man icke fått någon verklig rättsordning, tack vare icke minst det brutala föraktet för människornas liv. Hade icke dödsstraffet någon betydelse annat än för rättsordningens upprätthållande, så får jag nästan säga, att jag tror jag kunde helt gå över på herr Rogbergs uppfattning. Då kunde gärna dödsstraffet stå kvar och vara till hands om man skulle behöva det en eller annan gång. Han gick så långt, att han höll före, att så länge dess kvarblivande medför en känsla av trygghet för en eller annan, må det ock stå kvar för den känslans skull. Om det är en så vanlig, vardaglig, opportunistisk fråga, så vet jag icke, varför vi skola hålla sådana debatter om det; man kan då gärna låta det vara, det kan behövas någon gång och då vara bra att ha. Det är den logiska slutsatsen från utskottets utgångspunkt, och huru det varit möjligt för utskottet att därifrån komma till sitt slutliga patos, det förstår icke jag.

Emellertid var det så, att fastän herr Åkerman började med att se ned på filosofien såsom vägledare även för en rimlig statskonst, slutade han med att läsa upp Richerts uttalande i fråga om dödsstraffet, vilket ju har upplästs vid nästan varenda debatt om dödsstraffets avskaffande, som förts i riksdagen — jag har även en gång tillåtit mig att läsa upp det. Och det slutar just med en känsla och en tankegång, som angiver, att denna sak är någonting som höjer sig fullständigt och suveränt över alla våra opportunistiska och dagspolitiska synpunkter på denna sak, så att när herr Åkerman slutade, var han ett med min tankegång, fast han började med något annat och då trodde, att han stod på alldeles motsatt sida. Jag vet icke, om herr Åkerman gillar Richerts slutsats, men när han läste upp den, var det väl hans mening att åtminstone i någon mån göra sig solidarisk med densamma.

Vad är det nu, som i alla fall gjort, att utskottet, utan att förneka sin utgångspunkt, har velat se något stort i denna fråga? Jo, är det icke, att innerst, icke i utskottets medvetande — ty "utskottets medvetande" kan icke vara annorlunda än "statens medvetande", då ju utskottet också är ett konstruerat juridiskt begrepp — men i utskottsmedlemmarnes medvetande en känsla, att denna fråga har en djup etisk innebörd? Och det är den, som ligger till grund för att denna debatt kan äga rum och som är anledningen till att herrarna hålla sig någorlunda tysta under densamma.

Jag återgår till att nu först säga några ord om vad 1864 års lagstiftare utträttat, vilkas ära vi icke på något sätt kunna övertaga. Redan under mediet av 1700-talet, då i medeltal årligen avrättades 47 personer som blivit dömda till döden för varjehanda brott, beslöt man att reformera denna del av strafflagen i främsta rummet. Så skedde 1779 samt på 1830, 40- och 50-talen. Det låg etiska synpunkter även bakom den uppfattningen. På 1840- och 1850-talen avrättades i medeltal blott 7 personer om året mot 17 i medeltal årligen under 1830-talet. Efter åtskillig förberedande diskussion rörande lagstiftningen i denna fråga kom man fram till det stora året 1864. Då sades uttryckligen ifrån, att nu gällde det att avskaffa dödsstraffet, men det var dock olika meningar, och man ansåg på vissa håll, att reformen skulle fortfarande tagas i något tempo. Denna mening segrade så till vida, att man inskränkte dödsstraffet till det nödvändigaste. Stats- och justitieministern De Geer förklarade dock i riksdagen, då lagen antogs, att meningen från regeringens sida var, att vad som återstod av dödsstraffet praktiskt taget skulle avskaffas genom benådningsrätten, och på detta sätt beredas väg för dödsstraffets fullständiga avskaffande i en snar framtid. Det är detta testamentö, som vi behövt mer än ett halvt århundrade för att exekvera. Då vi diskutera denna fråga, går diskussionen på det hela taget i sådan riktning, som om vi gjorde något ofantligt stort, då vi genomföra dödsstraffets avskaffande. I verkligheten avskaffades det 1864, och vi äro bara snigelgångare, som först nu äro färdiga med 1864 års lagstiftares mening.

Nej, den uppgift, som föreligger oss, är att gå vidare till dödsstraffets avskaffande även ur krigsartiklarna, som komma till tillämpning under alla slags krig, nationalkrig, inbördes krig och allt, som därmed äger sammanhang.

Den förste talaren under debatten i dag erinrade, att lagsutskottet hade avstyrkt dödsstraffets avskaffande alla gånger utom åren 1868 och 1919. Varför tillstyrktes avskaffandet 1868? Jo, därför att man då handlade under inflytande av det av mig omnämnda testamentet. Och varför tillstyrktes det 1919? Ja, inte vet jag; kanske var det därför att i den motion, som då väcktes, inleddes klämman med följande yttrande — och hela motiveringen går i samma riktning: det hemställdes, "att riksdagen, med anledning av nationalkrigens och inbördeskrigens blodsutgjutelser samt ständrätternas, revolutionernas och kontrarevolutionernas blodsterror ville principiellt uttala sig för livets okränkbarhet såsom grundval för en mänsklig samhällsordning samt giva ett beslutsmässigt uttryck därför genom att för egen del besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag till sådana ändringar i allmänna strafflagen och strafflagen för krigsmakten, att, utan avvaktan å en allmän strafflagsreform dödsstraffet redan nu utplånas ur dessa författningar" — således även ur krigsartiklarna. Denna framställning kompletterades med en motion, hänvisad till tillfälligt utskott, däri på enhanda skäl yrkades, att riksdagen skulle begära hos regeringen, att den måtte taga

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

initiativ till att, med anledning av förenämnda under de sista åren genomgångna fasorna, "genom en internationell överenskommelse och särskilt vid fredsuppgörelsen livets okränkbarhet måtte fastslås såsom grundval för en mänsklig samhällsordning samt såsom uttryck därför dödsstraffet utplånas ur staternas strafflagstiftningar". Det kan ju hända, att det var under intryck av förenämnda tilldragelser och på grund av den omständigheten att mångenstädes människorna då levde, man kan gärna säga, såsom villebråd, vilka jagades från dörr till dörr, som lagutskottet år 1919 kom till samma slutsats som år 1868. Åt detta tyckes justitieministern i sitt anförande i dag hava givit ett visst erkännande, då han talar om intrycket av krigsförhållandena, som nog gjorde sitt till år 1919.

Vad hava vi då att göra just nu? För det första, då det allmänt erkännes, att dödsstraffet bör bort, där det bara kvarstår såsom en form, att sörja för att denna form också tages bort, så att på detta sätt dödsstraffet även formellt avskaffas. Och vidare att rycka fram på den nya linje jag nyss talade om, så att vi dels komma till rätta med våra egna krigsartiklar, såsom ett föredöme för oss själva och för den övriga världen, och dels i hela världen begära ett fullständigt utplånande av dödsstraffet överallt i alla lagstiftningar. Motionen i det senare avseendet har jag för min del icke denna gång upprepat därför att jag icke hunnit med att göra allt vad jag borde göra. Kanske också därför att jag funnit lämpligt att vänta därmed, till dess man hunnit gå till rätta med vår egen krigslagstiftning. Det tillfälliga utskottets avstyrkande motivering gick nämligen ut därpå. Då jag hade hoppats att detta skall ske, har jag vilat på hanen, ehuru jag egentligen anser att denna kombination varit oriktigt.

Således, år 1919 utgick man sannolikt från livets okränkbarhet såsom grundvalen för mänsklig samhällsordning och man menade, att detta var ingångsspråket till det friare rike, som vi vänta alltjämt dock förgäves. Om detta enligt herr Åkermans åsikt är onödig filosofi, vet jag icke, men genom årtusenden har denna känsla besjälat människorna i deras bättre ögonblick. Geväret eller bilan kunna aldrig göra någon kulturgörning eller på något sätt bidra till samhällsordningens upprättande; en sådan regim förvildar endast sinnena, och var och en som bär ett mordvapen vad det vara må för tillhygge, förvandlas förr eller senare, han må varit hur god människa som helst, till en verklig bandit.

Om vi nu återgå till krigsartiklarna, som tyckas vara älskade både i första och andra kammaren, så tror jag icke, att någon av herrarna läst dem — jag vet icke ens om lagutskottets ledamöter läst dem. Jag tillät mig en gång att gå igenom dem, de drypa formligen av blod, nästan varje paragraf innehåller föreskrift om dödsstraff. Men icke blott detta, utan straffsatserna äro så ordnade, att först förekommer gemenligen dödsstraffet och sedan de mindre straffen, och jämlikt vanliga kriminalrättsliga regler skall det straff stå först, som anses mera ordinärt. Man säger, att man omöjligen kan undvara

dödsstraffet under krig. Men vi tänka ju icke hava något krig! Skulle vi icke nu kunna giva en honnör åt den tanken, att dödsstraffet skall avskaffas i hela världen? Skulle vi icke nu kunna visa, att vi icke ämna inrätta oss för kriget, genom att utplåna den nesa i författningen, som krigsartiklarna fortfarande innebära? Då säger man: tänk om vi komma i krig; då behöva vi detta straff! Ja, men det framsteg i världen, som vi skulle skapa genom att giva denna honnör åt rätten, giver oss ett mycket större skydd och skulle utgöra en mycket större insats i den allmänna utvecklingen än den lilla tillfredsställelse vi kunde hava av att själlöst bibehålla dödsstraffet såsom vi nu skulle göra, bara därför att vi tänka på möjligheten att komma i krig. Man måste då kunna slå ihjäl, annars kunna vi icke reda oss, såsom en talare sagt. Men gäller det fienden, kan man dock taga tusentals till fånga, då gäller numera något som icke fanns förut, och som under medeltiden skulle ansetts lika dåraktigt som vad motionären nu vill genomföra i avseende å krigsartiklarna. Förr slog man ihjäl sina fångar, men då man nu tager sådana under krig, skola de enligt internationell överenskommelse interneras. Detta går för sig. Skulle man då icke hava tillfälle att internera även några av sina egna på samma sätt som de fientliga fångarna och låta dem undergå mänsklig rannsaking och rättsskipning? Nej, hela regementen skola fusiljeras därför att de vägra att gå fram. Hela massor av bönder mördades av österrikiska officerare, bara därför att de misstänktes hava sympatier för det ryska herraväldet.

Vilket skådespel erbjuda icke alla de möjligheter, som få sitt berättigande genom den författning, med vilken andra kammaren blev färdig utan ett ord, under det att första kammaren blivit tvungen att höra på vad därom varit att säga dels i anledning av min motion dels på grund av den av herr Jacob Larsson avgivna reservationen, och dels slutligen på grund av advokat Romanus' yttrande vid detta tillfälle. Det enda tillfälle, då krigsartiklarna äro milda i sina straffsatser, är, då de egna mot fienden använda gift eller andra förbjudna metoder. Men eljest finnes icke någon gräns för strängheten. Man må tänka på detta och på huru förvildat befålet blir under krig på grund av den militära uppfostran och även den ständiga dödsfaran, de må av födseln vara hur goda människor som helst. Man arkebusar i massa, man fusiljerar i massa vid minsta anledning utan verklig rannsaking och i det stora hela blir resultatet av krigs- och ståndsrätternas beslut dödsstraff. Och detta skola vi ha kvar för att hota folket med! Till och med i sådana fall, då en skara icke kan drivas fram av sina befälhavare, som sitta långt bakom i säkerhet, ofta i särskilda säkra rum, beredda för befälhavarna för att de icke skola drabbas av någon olycka, till och med då truppen befallas att onödigtvis gå fram under den mest mördande eld till oundviklig nedslaktning — faller det då någon in att vägra, så även om det sedan skulle kunna bevisas, att framryckningen varit fullkomligt ändamålslös, skola de ändå arkebuseras, ty det står kvar i lagstiftningen.

Egendomligt är, att då man sökt reformera lagstiftningen angående

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande. dödsstraffet under tider långt före vår egen, denna lagstiftning fått stå kvar i krigsartiklarna oberörd i sitt gamla barbari.
(Forts.)

Det har nu åter motionerats häremot. Men lagutskottet har i sin motivering sagt allenast: "Huruvida och i vad mån en inskränkning av dödsstraffets tillämplighet i förevarande fall kan ske, torde dock vara förtjänt av en närmare undersökning." Varför har utskottet då icke åtminstone bestått sig med ett skrivelseförslag i anledning av motionen och varför har det icke begärt en undersökning? Därför att det icke på något levande sätt behjärtar själva saken. Men då motionären här skrivit någorlunda vackert, skall han hava en liten vänlig strykning av hartassen. Här finnes icke någon känsla hos utskottet för denna saks oerhörda betydelse nu och allt framgent.

En reservation har avgivits av herr Per Albin Hansson, som i sin motivering betonar, att, det synes "önskvärt, att en närmare undersökning kommer till stånd för utredande av möjligheten av att avlägsna bestämmelserna om dödsstraff även ur krigsartiklarna. En dylik undersökning kunde lämpligen anförtros åt de sakkunniga, som för närvarande äro sysselsatta med frågan om krigsdomstolarnas avskaffande." Han har således tagit saken ett par tum, eller tre kanske, allvarligare än utskottet, men han har icke kunnat höja sig till så stor känsla av sakens vikt, att han kunnat bestå sig med att i anledning av motionen omsätta denna tanke i ett skrivelseförslag. När det skrives bara på dylika sätt i motiveringar, är det fullkomligt värdelöst.

Slutligen ha vi herr Jacob Larssons reservation. Den är avfattad med känsla för själva saken, men just då jag tänkte, att vi äntligen skulle få höra några väckande ord, föll han alldeles ihop och sade: "Jag har *naturligtvis* icke tänkt att göra något yrkande". Naturligtvis, herr Jacob Larsson, hade jag trott, att reservanten framför allt skulle göra ett yrkande.

Herr Romanus har varit nog vänlig att yrka bifall till min motion. Där står emellertid, att riksdagen skulle uttala sig om för livets okränkbarhet såsom grundval för en mänsklig samhällsordning, och redan detta torde vara ett oöverstigligt hinder för herr Åkerman att rösta för densamma, och jag antager även för många medlemmar av kammaren. Motionens kläm innehåller huvudsakligen detsamma som herr Jacob Larssons hemställan, med den skillnaden att herr Jacob Larsson alternativt betonar, att man borde se till, huruvida icke man kunde reformera krigsartiklarna, så att en del av den myckna blodutgjutelsen kunde besparas och man kunde nöja sig med någon måtta i det avseendet; och då ett bifall till motionen även i det syftet skulle vara av betydelse, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till herr Jacob Larssons vid utskottets betänkande fogade reservation. Jag gör det som sagt därför, att den reform vi gå att antaga i dag, ehuru icke betydelselös, dock icke är till fyllest utan en annan reform också är av nöden, samt vidare därför att det gäller att på tusende olika vägar, och således också på denna

rycka fram till mänsklighetens befrielse från allt det omänskliga, som vi upplevat under de sista åren.

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Herr Trygger: En ärad talare på Malmöbänken har här sagt, att statsrådet och chefen för justitiedepartementet i sitt anförande söndersmulat alla argument, som anförts mot dödsstraffets avskaffande. För min del vill jag visserligen giva allt det erkännande som är möjligt åt det sätt, varpå herr statsrådet framförde sin argumentation. Men jag är icke lika övertygad om att den argumentering, som han gjorde gällande, verkligen var så förkrossande, och jag skall tillåta mig att något följa densamma.

Herr statsrådet började i likhet med den förste ärade talaren med att åberopa, huru utvecklingen hos oss liksom i andra länder gått från strängare straff, dödsstraff och svåra kroppsstraff, till mildare straff, och nu skulle vi hava kommit därefter, att vi helt och hållet kunde, på sätt nu föreslagits, i den allmänna strafflagen avskaffa dödsstraffet. För min del kan jag icke finna, att detta är något verkligt argument, ty det återstår alltid åt ådagalägga, att vi hunnit så långt i kultur och utveckling, att vi verkligen kunna undvara dödsstraffet. Det kan alltför väl hända, att dödsstraffet ännu i vissa fall är outhärligt. Den förste ärade talaren hade ett yttrande, som föreföll något egendomligt i detta sammanhang. Han sade vid tal om äldre tiders hårda straff, att vi hade märkvärdiga förfäder. Ja, det kan ju vara möjligt, men ifall våra förfäder nu kunde se oss, är det antagligt, att det skulle förefalla dem, att vi också vore märkvärdiga. Över huvud taget bör man vara mild gentemot föregående generationer, då vi icke rätt känna de förhållanden, under vilka de levde och under vilka de hade att stifta sina lagar.

Sedermera gjorde herr statsrådet gällande, att i åtskilliga länder, där man har dödsstraffet kvar, har benådningen i de allra flesta fall förekommit, så t. ex. hos oss, och detta skulle vara ett bevis för att hela detta institut borde avskaffas. I andra stater har dödsstraffet icke tillämpats, trots att det funnits kvar i lagen, men i det långt övervägande antalet stater har detta icke varit fallet. Bland de i förra avseendet åberopade staterna nämnde herr statsrådet särskilt Finland, ty där skulle sedan långt tillbaka dödsstraff icke hava förekommit. Det förvånade mig emellertid att herr statsrådet underströk, att något av *ordinarie* domstol ådömt dödsstraff icke verkstälts, ty det är uppenbarligen likgiltigt, om ordinarie eller extra ordinarie domstol dömt i målet. Vi veta ju — jag har visserligen icke sett någon officiell uppgift därom, men det har stått i tidningarna — att på senare tid, efter upproret, det har varit åtskilliga dödsdomar i Finland, som blivit verkställda. Det visar sålunda, att den utveckling, som fanns där och som var betingad av lugna normala förhållanden, avbrutits på grund av exceptionella förhållanden. Därför kan det väl icke förefalla egendomligt, ifall vi, som lika ivrigt som andra önska, att man måtte kunna avskaffa dödsstraffet, anse lämpligt, att man under den nuvarande orostiden icke gör det, utan låter dödsstraffet

Om dödsstraffets avskaffande. (Forts.) kvarstå för att under tiden pröva, huruvida förhållandena verkligen äro sådana, att man definitivt kan avskaffa det. Det är en försiktighet, som ingen kan klandra, att man iakttager.

Herr statsrådet gjorde gällande, att om dödsstraffet vore avskaffat, det väl icke kommit ifråga, att man i dag skulle ha yrkat på dess återinförande. Nej, det är sant! Det skulle man icke hava gjort, om man icke haft nya fakta, som kunnat åberopas såsom stöd för ett sådant handlingssätt. Men å andra sidan följer härav icke, att när dödsstraffet finnes, man nu skall avskaffa det. För övrigt har jag för min del — men jag är ju gammalmodig — alltid haft den uppfattningen, att man bör undvika så mycket som möjligt att göra en blott städning i lagarna. Det har varit en mani i svenska riksdagen att städa i grundlagarna och städa i andra lagar, d. v. s. man har ändrat lagen i sådana fall, där man icke kunnat åberopa några omständigheter, som visat, att lagen i tillämpningen medfört mindre tillfredsställande resultat. Sålunda, om man tänker särskilt på detta fall, kan man väl under denna orostid vara nöjd med, att trots det dödsstraffet funnits, på sista tiden genom benådning dess tillämpning icke kommit ifråga. Följaktligen kan man se tiden an för att ingripa, när någon som helst fara i annan riktning skulle kunna föreligga. På grund av de skäl jag nyss nämnde, är den nuvarande tiden ganska olämplig för vidtagande av en sådan åtgärd, när vi icke veta, vilka följder i vårt eget land den råhet och förvildning, som kriget har medfört, kunna komma att få.

När statsrådet i fortsättningen av sitt anförande närmare gick in på argument mot dödsstraffet, gjorde han gällande, att dödsstraffet icke är nödvändigt för att samhället skall kunna skydda sig mot brottslingen, ty samhället kan skydda sig i alla fall. Ja, det är sant! Man kan vidtaga andra skyddsåtgärder, men å andra sidan har man påpekat, att det är ganska svårt att i fängelset skydda sig mot att de, som blivit dömda till livstids straffarbete, begå grova brott mot fängelsepersonalen. Nu sade visserligen statsrådet, att livstidsfångarne, enligt de uppgifter han fått, skulle ha visat sig vara de minst farliga. De skulle rent av vara de hyggligaste bland fångarne. Detta förefaller mig emellertid ganska egendomligt, men är det nu så, kanske det beror därpå, att de setat så länge, att de blivit slappa, ty det är väl något, som vi litet var erfarit, att ju äldre vi bliva, desto beskedligare bli vi.

Vidare vände sig statsrådet mot ett annat argument från motsidan. Han sade, att de, som vilja att dödsstraffet fortfarande skall finnas, tänka sig saken så, att detta straff är till för att hindra, avskräcka andra från att begå brott, och själva verkställandet av straffet är endast avsett att giva denna hotelse effektivitet. Ja, det är ju ett sätt, som man brukar använda för att karakterisera denna teori, men jag undrar, om det icke är ganska vilseledande. Den, som hör saken framställas på det sättet, får den uppfattningen, att brottslingen straffas icke för sin egen skull, utan för andras skull. Skulle man icke kunna bättre formulera saken på det sättet, att dödsstraffet är till för att minska de ifrågava-

rande grova brotten. Då blir det ju ganska naturligt, att om ett statsintresse kräver en sådan minskning, måste straffet anses berättigat.

Vad statistiken sedermera beträffar, åberopades från statsrådsbänken, att det dock visat sig, att även i sådana länder, där man icke tillämpat eller ock avskaffat dödsstraffet, ha dock i alla fall de grova brotten icke ökat, utan snarare minskat. Vore det verkligen så, att dödsstraffets avskaffande skulle innebära en väsentligen ökad fara, vore ett dylikt förhållande svårförklarligt, ty man kan icke tänka sig, att de omständigheter, som verkade i motsatt riktning, skulle äga en sådan styrka. För min del tycker jag, såvitt jag förstår att bedöma saken, att minskningen är ganska naturlig. Den, som följt med utvecklingen under loppet av de senare årtiondena, får väl säga, att bildningen har ökats, säkerheten har ökats, förbindelserna människorna emellan ha ökats och kulturen i allmänhet har blivit högre. Alltsammans måste ha verkat därhän, att de grova brotten kommit att i hög grad minska, och då är det alldeles icke underligt, att den omständigheten, att dödsstraffet icke tillämpats eller avskaffats, spelat en ringa roll med avseende på ifrågavarande brotts förekomst i de olika länderna.

Vad de politiska brotten beträffar, har det gjorts gällande, att det skulle vara oklokt, att dödsstraffet bleve ett specifikt straff för politiska brott. Ja, det är också min uppfattning, för så vitt dödsstraffet är outhärligt med avseende å andra brott, men vad de politiska brotten beträffar, kan jag å andra sidan icke finna, att därför att ett brott är politiskt, dödsstraff för detsamma skulle vara uteslutet. I Sydamerika — ja, nu är där helt annorlunda än förut, ty dess stater stå nu ganska högt — var i min ungdom så, att om det varit en revolution, i vilken de olika partiernas anhängare slagit ihjäl varandra ogenerat, behandlade man likväl alltid chefen för det besegrade partiet på det mest vänliga sätt. Han fick giva sig i väg ur landet, utan att ett hår kröktes på hans huvud, emedan hans brott var ett politiskt brott. Grunden till denna behandling var troligen den, att segraren efter någon tid kunde bliva utsatt för en liknande attack som slutade med, att han bleve besegrad. Det omnämnda behandlingssättet var en säkerhetsåtgärd, som alla ledarna hade gott av. Men som sagt det politiska brottet i och för sig kan icke hava något obetingat anspråk att ej utsättas för dödsstraffet, ifall detta straff anses över huvud taget nödvändigt för statens väl. För övrigt vill jag erinra om, att under vissa tider är det åtskilligt, som går under namn av politiskt brott, men som icke är det, ty under oroliga tider begagna sig en massa brottslingar av tillfället att deltaga i de brottsliga tilltag, som då förekomma, fastän deras motiv rakt inte ha någon som helst politisk karaktär. Att de bestraffas med dödsstraff, ifall deras brott i allmänhet träffas av sådant, kan följaktligen icke vara annat än fullkomligt riktigt.

Det var rätt svårt för herr statsrådet att med sin ståndpunkt försvara sig mot det yrkande, som herr Lindhagen gjort i sin motion. När det gäller att vid uppror möta upprorsmän med våld och skjuta ned dem,

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

om det är nödvändigt för att stävja rörelsen, kunde ju staten liksom andra åberopa rätt till nödvärn. Men när man kommer till krigsartiklarna, då förvånar det mig verkligen, att man kan såsom skett ifrågasätta, att där föreläge också något slags nödvärn. Möjligen har jag gjort mig skyldig till missuppfattning. Säkert är emellertid, att där föreligger icke nödvärn. Då det icke är fallet, visar det ju, att staten har rättighet att taga en brottslings liv icke endast till nödvärn, utan vid nöd, när det är nöd av särskild betydhet. Följaktligen blir problemet i varje fall att avgöra, när en dylik nöd kan anses föreligga. För min del måste jag säga, att jag anser, att man icke kan, ifall dödsstraffets användning är nödvändigt för samhället, känna det motbjudande att använda dödsstraffet. Staten ålägger ju t. ex. för sitt försvar medborgaren att offra sitt liv, och staten sätter sina medborgares liv på spel för att försvara sig t. ex. mot ett uppror. Det förefaller mig, att vad som står i 10 kap. 10 §: "Dräper upprorsman den, som uppror stilla vill, dömes till straffarbete på livstid", är som en blixtbelysning av den olika ställning, som den plikttrogna medborgaren har i jämförelse med brottslingen. Den plikttrogne medborgaren får stå till tjänst för staten och eventuellt offra sitt liv för att skydda staten, men mot upprorsmannen, som dräper honom, vill man icke tillämpa dödsstraffet. Mig synes, att man väl också bör tänka något på de goda medborgarna och icke ha ögonen riktade endast därpå, att man icke tillfogar brottslingarna för kännbara straff. Det är väl det riktigaste, att man tillfogar dem just det straff, som är nödvändigt i statens intresse.

Med anledning av talet om vad som gäller i andra stater, skall jag be att få ställa en fråga till herr statsrådet. Det säges, att i Italien dödsstraffet är avskaffat. Då vill jag fråga: är det bekant, hur det förhåller sig med det fängelsestraff, som man ålägger sådana, som eljest skulle ha ådömts dödsstraff, är fängelsestraffets tillämpning av särskilt hård karaktär? Efter vad jag hört berättas, lär vid de grövsta brotten fängelsestraffet verkställas på ett sådant sätt, att brottslingen efter några år är fullständigt nedbruten. Följaktligen skulle det i själva verket föreligga ett dödsstraff, fastän det realiserar på ett ovanligt sätt.

Vidare ber jag få göra ett annat spörsmål. I åtskilliga länder har man för tider av nöd och särskild fara för staten ett institut, som heter belägringstillstånd. Belägringstillståndet är en situation, då man har rättighet att vid krigsdomstolarna tillämpa krigslagarna icke blott på dem, som eljest äro underkastade dessa, utan på medborgarne i allmänhet. Vi veta, att något dylikt hava vi icke lagstadgat hos oss, men i de länder, där det finnes, är det en aldeles öerhörd stor kraft, som står till statens förfogande för skyddande av dess existens vid allvarliga faror. Om man i en sådan stat avskaffat dödsstraffet, är det naturligtvis mycket mindre farligt än hos oss, ty med belägringstillståndets proklamerande bringar man alla medborgare i samma ställning, som Kungl. Maj:t givit dem som lyda under krigsartiklarna.

Till sist, med avseende på dödsstraffets verkställande, var det en

talare, som gick in på en mycket detaljerad skildring av olika fall, då personer blivit dömda till döden, deras sista stunder etc. Det är klart, att det är pinsamt att vara med vid dylika tillfällen. Ja, det är pinsamt också att åhöra en redogörelse för vad som därvid inträffat. Men, mina herrar, det finnes också en annan sak, som är smärtsam, och det är, när man läser en redogörelse för hur en brottsling behandlat sitt offer. Det är min övertygelse, att skulle man berätta detaljerat om sådana saker, skulle hjärtat krympa ihop kanske ännu mera. Herr statsrådet sade, att när en dödsdom verkställs, ginge genom hela landet en känsla av beklämning, sorg och bedrövelse. Ja, det kan ju hända, att inom vissa kretsar dylikt förekommer, och otvivelaktigt är, att var och en med vemod erfar en dödsdoms verkställande. Men för den, som anser att detta straff är nödvändigt för statens bestånd, för det av herr Lindhagen så föraktade samhällets välfärd, för den känns dess verkställande samtidigt såsom något tillbörligt. Övergå vi till sådana fall, när ett grovt brott begåtts särskilt med stora dimensioner — jag läste nyligen i tidningarna att på en teater i Milano någon kastat en bomb, varigenom hundratals medborgare dödats eller skadats — tror jag, att smärtan hos folket över det sorgliga, att något sådant kunnat komma i fråga blir ojämförligt större än över ett dödsstraffs verkställande. Och jag är övertygad om att denna känsla blir rent av bitter, ifall man har den uppfattningen, att brottet i fråga har kunnat ske, just därför att lagstiftaren varit för slapp och i sin lagstiftning icke reagerat mot brottsligheten med tillräcklig kraft.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr statsrådet Ekeberg: Herr greve och talman! Jag har redan förut i kväll dragit så stora växlar på kammarens tålmod, att jag nu skall fatta mig mycket kort.

Då min högt ärade vän och forne lärare herr Trygger började sitt anförande med att komplimentera mig för den formella sidan av mitt yttrande här i kammaren, blev jag naturligtvis mycket glad, men jag kan icke neka till, att denna glädje något dämpades, då jag fann, att han på ganska många punkter icke så oväsentligt missförstått mig. Detta visar nämligen, att formen tyvärr har lidit av vissa brister. Jag antager nämligen, att skulden är på min sida och icke på hans. Detta missförstånd gäller till en början den första av honom berörda punkten, nämligen den, som avsåg den historiska utvecklingen. Han sade, att jag åberopat denna utveckling såsom ett argument för att vi skulle avskaffa dödsstraffet. Det var icke min mening, utan jag ville endast visa, vartåt utvecklingen tämligen konstant har gått, och jag ville sedan komma fram till en argumentering, som skulle visa varför man vågade fullfölja denna utveckling.

Vidare åberopade den ärade talaren ett yttrande av mig angående benådningen. Jag hade talat så mycket om benådning och att man be-

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

nådat i så stor utsträckning, men, sade herr Trygger, det gör man icke i alla länder. Det är emellertid att märka, att jag i det sammanhanget endast talade om förhållandena här i Sverige och anförde vår svenska benädningspraxis såsom ett uttryck för rättsuppfattningen här i landet. Det är ganska naturligt, att man det gör, förefaller det mig.

Sedan vände sig herr Trygger i sin kritik mot mina uppgifter angående statistiken. Det är, sade herr Trygger, ganska förklarligt även med en annan uppfattning än min angående dödsstraffets betydelse, att brottsfrekvensen kan sjunka, trots att dödsstraffet har avskaffats; det kan tyda t. ex. på att kulturen stiger. Icke heller på denna punkt har herr Trygger rätt fattat min argumentation. Jag talade icke om statistiken i ett visst land, utan jag jämförde statistiken i två skilda länder; i det ena hade man avskaffat dödsstraffet, och i det andra hade man bibehållit det. Men siffrorna för brottsfrekvensen företedde likväl alldeles samma förändring till det bättre i båda länderna och det förefaller mig vara åtskilligt mera bevisande.

Sedan yttrade den ärade talaren, att jag med min uppfattning skulle ha svårt att försvara krigsartiklarna, och han gav detta sitt yttrande en turnering, som tycktes mig i någon mån visa, att jag icke blivit riktigt förstådd. Jag ber i anledning härav få säga, att jag såsom utgångspunkt för hela min argumentering accepterade följande problemställning: "problemställningen i fråga om dödsstraffets behövlighet i straffsystemet torde numera vara denna: är det nödvändigt att bibehålla dödsstraffet såsom skyddsmedel för att skydda rättssäkerheten inom staten eller icke?" Det var, såvitt jag förstår, alldeles samma tanke, som låg bakom herr Tryggers resonemang, och jag sade uttryckligen, att då jag föreslagit dödsstraffets bibehållande i krigsartiklarna, berodde det därpå, att såvitt angår dödsstraffets tillämpning enligt krigsartiklarna, man icke kunde stödja sig på den erfarenhet eller den statistik, man kan åberopa, när det gäller brott, fallande inom allmänna strafflagens område.

Till slut riktade min ärade före detta lärare till mig ett par kuggfrågor. Den ena frågan var, om jag kände till, att det i Italien funnes en särskilt svår form av livstidsstraff. Ja, det är mig ingalunda obekant. Herr Trygger frågade vidare, huruvida jag gjort mig underrättad om följderna av detta straffs verkställande för brottslingens hälsotillstånd. Jag vet, att straffet är mycket strängt, och jag berörde därför med flit i mitt anförande helt flyktigt det förhållandet, att dödsstraffet är avskaffat i Italien. Jag lade, såsom herrarna märkte, tyngdpunkten på förhållandena inom de skandinaviska länderna och andra länder, som äro mera jämställda med vårt eget. Men jag har inhämtat, att det av herr Trygger avsedda italienska frihetsstraffet ingalunda är så säkert dödande, som herr Trygger syntes tro. Enligt vad för mig upplysts finnes det ganska gott om brottslingar, som hunnit hög ålder i dessa italienska straffanstalter, lika väl som i våra egna.

Sedan frågade herr Trygger, om jag beaktat sambandet mellan

detta lagstiftningsärende och spørsmålet om särskilda regler angående belägringstillstånd. Ja, det har jag visserligen gjort. Jag har gått så långt till och med, att jag genom utrikesdepartementet utsänt en särskilt enquete angående åtskilliga främmande lagstiftningsars ställning till denna fråga. Det är beklagligt, att jag icke har det inkomna upplysningsmaterialet med mig här i afton, och att jag icke har fått svar från alla de beskickningar, till vilka frågan var ställd, men såvitt framgår av de svar som föreligga, är förhållandet i övriga länder, som avskaffat dödsstraffet, i det av herr Trygger berörda hänseendet i allmänhet det samma som hos oss, i det att särskilda regler om belägringstillstånd saknas.

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Herr A l e x a n d e r s o n: Jag begärde närmast ordet för att något från utskottets sida skulle svaras på de anmärkningar i formellt hänseende gent emot utskottets tillstyrkande av lagförslaget, som framställt av en representant på Stockholmsbanken. Jag skall göra det kort. Han tycktes själv icke lägga någon större vikt på de anmärkningarna. Den ena gick ut på, att ordet dödsstraff icke har försvunnit ur den allmänna strafflagen, ehuru straffarten är borttagen, och den ärade talaren tyckes anse, att därmed icke har gjorts fullt vad man lovat; men jag tror, att alia andra ha fattat saken så, att vad som är av intresse är att själva saken, dödsstraffet, försvinner. Huruvida däremot strafflagen i ett eller annat sammanhang nödgas omnämna dödsstraff, därför att det förekommer i annan lagstiftning läser icke vara av någon betydelse. Den andra anmärkningen gick ut på, att man i strafflagen för krigsmakten bibehållit vissa detaljer i bestämmelserna om, huru förfaras skall i fråga om avrättning; och man kan mycket väl giva den ärade talaren rätt i att beträffande den punkten, som han pekade på, att det icke är något särskilt tilltalande, att den finnes där, men såsom han själv nämnde, har den för framtiden icke någon nämnvärd praktisk betydelse. Men då den dock kan för något enstaka fall behöva tillämpas, så har det ju varit så, att den fått kvarstå. Jag tror mig här därmed hava besvarat de framställda anmärkningarna.

Då jag nu har tagit till ordet, kanske det må tillåtas mig att tillfoga några ord till den debatt, som här har förevarit. Det skall icke bli va många. Det har sagts av en känd kriminalist, att om, mot och för dödsstraffet har det skrivits bibliotek. Dessa bibliotek, mina herrar, har ju ingen enda av oss läst igenom, men essensen av det, som framkommit i denna stora debatt, hava vi fått fram i den allmänna diskussionen under decennierna, och vi hava under kvällens lopp i dag fått en rekapitulation av de viktigaste av de resultat, vartill man kommit på den ena eller andra sidan. Jag skall icke göra några fåfänga försök att göra några tillägg till vad som har framförts, men några små randanmärkningar till debatten på en och annan punkt skall jag tillåta mig göra.

Jag vill först säga, att det förefaller mig ligga en överdrift i skillnaden i den principiella ståndpunkten mellan dem, som äro vänner till

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

dödsstraffets avskaffande. De hava gjort ett rätt stort nummer av, att utskottet för sin del icke velat proklamera livets okränkbarhet som grundval för hela samhällslivet utan i främsta rummet fäst sig vid, huruvida det kan anses klart, att straffet är nödvändigt för samhällsordningens fortfarande bestånd eller icke. Det är i själva verket så, att vi i detta sammanhang icke hava att sätta oss till doms över det, som våra förfäder i det avseende hava ansett nödvändigt. Jag tror, att den domen, ifall vi gjorde den, skulle med nödvändighet utfalla ganska förmanligt för åtskilliga generationer av dessa fäder, ity att man skulle finna, att det för deras tid icke fanns någon annan möjlighet än att tillämpa dödsstraffet. Men den praktiska frågan nu är ju den: vilja vi för framtiden i vårt svenska samhälle proklamera den satsen, att livet är okränkbart för statens straffande hand? Den proklamationen göra vi, då vi avlysa dödsstraffet ur den allmänna strafflagen. Vi göra det helt enkelt därför, att vi anse, att det icke längre är klart, att dödsstraffet är en nödvändighet för det nutida samhället, och att detta straff är av en innebörd sådan, att samhället icke längre kan tillåta sig det.

En ärad talare på stockholmsbänken, herr Trygger, har stundom under sitt anförande i kväll förklarar, att han finner dödsstraffet berättigat, emedan det är nödvändigt. Ja, för den, som så anser, finner jag det också naturligt, att han kvarstår vid dödsstraffets bibehållande. Men den ärade talaren gjorde dessemellan gällande, att man, tills man hade fått bevis för, att dödsstraffet icke var nödvändigt, borde efter vanliga lagstiftningsregler stanna kvar vid vad som gäller och icke göra någon ändring. Där kan jag absolut icke följa honom längre. Där instämmer jag alldeles i de ord, som utskottets vice ordförande uppläste i dag av Johan Gabriel Richert, och som också i själva verket fått instämmande både från lagrådet och lagutskottet, nämligen att en så beskaffad handling är det här frågan om från samhällets sida, att, så snart den tidigare övertygelsen om dess nödvändighet för samhällets bestånd på allvar rubbats, då är det också nödvändigt att taga bort detta straff. Det är av sådan art, att samhället icke kan stå till svars med att använda det, ifall det icke kan invända till sitt försvar, att det finner sig verkligen vara i behov av dess bibehållande. Om den saken icke längre är klar, då och ännu mera om det finns bestämda faktorer, som tala för en annan åskådning, så leder själva straffets karaktär till det resultat, att man måste låta det bortfalla.

Det har under kvällens lopp av en talare berättats för kammaren om enskilda fall vid dödsstraffets tillämpning. Jag gjorde den reflektionen, när jag hörde kammaren så länge och så uppmärksam lyssna till detta, att ingen talare, om det hade varit i ett ärende av annan beskaffenhet, om det gällt en annan fråga, skulle kunnat hoppas på någon nämnvärd uppmärksamhet under någon längre stund för vad han berättade om enskilda fall. Den vanliga kritiska uppfattningen hos kammarens ledamöter skulle hava sagt, att här gäller det att se frågan i stort, och vad inverkar det väl, om man kan hava något att berätta om ett eller

annat enstaka konkret fall. Men här lade jag märke till, att bland dem, som uppmärksamt lyssnade, voro företrädde många av dem, som utan tvivel skulle sett saken, som jag nyss nämnde. Och varför? Naturligtvis därför, att man kände på sig, att varje sådant tagande av ett människoliv, som ett dödsstraff innebär, är dock något så fruktansvärt allvarligt, att ovillkorligen intresset och uppmärksamheten drogos till att noga följa den berättelse, som gavs. Detta säger någonting om själva frågans karaktär. Det är omöjligt att, som herr Trygger gjorde, jämställa det fallet, att samhället genom ett dödsstraff tager en människas liv, med det fallet, att staten skickar ut sina söner mot fienden. Om det skulle vara så, att Sverige nödgades att göra detta, så skulle icke berättelsen om varje fallen son vara ägnad att på det sättet verka upprörande och manande till eftertanke om själva rättigheten och möjligheten att på det viset befalla över samhällets medlemmar. Det visar, att det är något helt annat, som det gäller här.

Det har sagts, att den statistik, som lämnats från utlandet, kan man icke utan vidare i detta fall fästa sig vid; det kan vara andra omständigheter, som här spela in. Men vi få dock tänka på, att i en hel rad av stater såsom Holland, Belgien, Norge, Danmark, stora delar av Schweiz, Italien och Portugal har det konstaterats, att ehuru dödsstraffet sedan längre tid varit alldeles de facto eller de jure fullständigt avskaffat, man varken i förhållande till tidigare rättstillstånd eller i förhållande till andra jämförliga staters rättstillstånd har kunnat påvisa, att det medför någon menlig inverkan utan tvärtom, att kriminaliteten har avtagit. Man har dock en skyldighet, förefaller det mig, mot sig själv, när man ställer sig alldeles kritisk och skeptisk till värdet av denna statistik, att försöka klargöra för sig några grunder för denna skepticism. Vad är det, som skulle göra, att vi icke kunna taga denna statistik för god? Vad är det, som försvarar dess beviskraft? Herr statsrådet har nyss anmärkt, att det inkast, som gjorts från herr Tryggers sida, omöjligt kan tillmätas betydelse, då det gäller jämförelse mellan det ena och andra landet.

Herr Trygger åberopade vidare den stigande bildningen. Men bildningen har väl stigit också i vårt land; och när man talar så mycket om sinnets förråing och förvildning här på senare tid, så strider ju det mot faktum rörande brott och straff här i landet. För övrigt är det ju en gammal och ständigt felaktig föreställning, som dyker upp, att just den här tiden skulle visa sig vara sämre än sina företrädare. Tvärtom. Utvecklingskurvan är sedan något sekel tillbaka synnerligen konstant i den riktningen, att kriminaliteten och icke minst den grova kriminaliteten har ofantligt minskats samtidigt med att strafflagarna hava gått i riktning av en högst betydande lindring.

Jag tror, att om det gäller, som herr Rogberg yttrade vid debattens början, att utan fördomar se på frågan, då måste man hålla sig till de fakta och data, som verkligen föreligga och icke bara av ett visst känslotänkande, som icke undersöker för sig, om det är logik i vad man tänker,

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

låta övertala sig att behålla det rättstillstånd, som är. Ett sådant känslotänkande ligger i att hänvisa till, att det är synd om dem, som bo enstaka här och var i vårt glest bebodda land, ty de kunna vara utsatta för mördare o. s. v. Ja, det är synd om dem; men vilket inflytande på vårt ställningstagande i denna fråga har det? Det måste återigen upprepas, att det är beroende på, huruvida det finns något, som talar för, att dödsstraffets upphävande verkligen skulle ställa dessa personer i sämre ställning än förut. För detta saknas alla bevis och hållpunkter för motsatsen. Herr Rogberg gick för sin del åtminstone längre. Han tillade, att han kände sig oviss, huruvida han därutinnan hade så många meningsfränder, och jag skulle verkligen förmoda, att hans tvekan var något befogad, då han sade att även om icke rättssäkerheten bli större genom dödsstraffets borttagande, men bara allmänheten behåller en större känsla av trygghet genom att vi hava kvar dödsstraffet, skulle man vara berättigad att behålla det kvar i lagen. Det är väl ändå en orimlighet att om någon i kraft av en villfarelse får en större känsla av trygghet, man därför skulle vara berättigad att taga människors liv. Kanhända den ärade talaren menade, att känsla av trygghet skulle förefinnas, om man behöll stadgandet kvar i strafflagen, men däremot hade för avsikt att aldrig tillämpa det. Den känsla av trygghet, som skulle kunna vinnas av ett de facto avskaffat dödsstraff, är lika svår att förstå som den känsla av skrämelse, som det skulle kunna inge brottslingen, ifall man har den tron, att ett verkligt tillämpat dödsstraff har en sådan förmåga.

Herr Trygger vill slutligen bland andra argument emot den här föreslagna lagändringen invända, att han är principiellt emot sådana lagstädningar; det är sådana där formaliteter, som man icke skall hålla på att i onödan göra. Jag kan icke neka till, att det argumentet slog ned på mig som något, vilket skar emot hela den karaktär, som denna debatt för övrigt har haft. Den känslan hava vi väl ändå haft, att även om dödsstraffet för närvarande icke på länge har tillämpats, så är det icke bara en städning i strafflagen, om man principiellt därur tager bort statens rätt att taga som ett straff en människas liv. Någoting annat och djupare sker väl, om man också måste ge herr Lindhagen rätt i, att steget ingalunda på något sätt kan vara så stort nu, som det varit, om det tagits för 50 år tillbaka.

Kanske det kan tillåtas mig att med ett par ord angiva, varför jag icke anser det inkonsekvent med denna ståndpunkt i huvudfrågan att likvisst behålla straffet i strafflagen för krigsmakten, i de s. k. krigsartiklarna. Jag instämmer för min del fullkomligt med herr statsrådet däri, att här pekar erfarenheten om det, som måste anses nödvändigt, icke i samma riktning utan snarare i den motsatta. Jag måste göra gällande, att här är icke frågan om samma sorts rättsskipning som i det vanliga borgerliga samhället. Om man tänker sig praktiskt, vad dödsstraffet i krigstid främst betyder, så betyder det möjlighet för en befälhavare inför hotande förräderi av det ena eller andra slaget, inför ett redan

aktuellt förräderi att ställa till med en ståndrätt, som sammanträder och avger sitt votum: dödsdom eller icke dödsdom. Det är det enda, som en ståndrätt har att avgöra, nämligen dödsstraff eller icke dödsstraff, och den avger den domen öppet inför samlad trupp. Tager man nu bort denna möjlighet ur krigsartiklarna, betyder det ju, att en befälhavare, som såge sig nödsakad att uti ett överhängande farligt läge för hela hans trupp, kanske för hela krigshären, inför ett börjat förräderi vidtaga en sådan åtgärd att sätta till en ståndrätt, skulle tillika med hela sin ståndrätt helt enkelt enligt strafflagen vara mördare, som uppsåtligt och olagligt hade berövat en annan människa livet. De förvandlades i och med det till en "ryssliga", som kunde dömas på alldeles samma sätt. Jag kan icke frigöra mig från den övertygelsen, att sådana situationer kunna komma, då det för en befälhavare och för en ståndrätt står som den högsta plikten mot fäderneslandet att företaga en sådan gärning, och det är icke rimligt, att lagen ställer dem som grova brottslingar, när de utföra en tung fosterländsk plikt.

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Herr Östberg: Herr greve och talman, mina herrar! Jag begärde ordet endast för att erinra om ett faktum. Här har under debattens gång hänvisats till, att denna fråga borde anstå för att behandlas i sammanhang med hela strafflagsreformen. Ett par talare antydde därvid, att det kan tänkas, att därest det referendum, som riksdagen i år antagit, kommer till stånd, skulle denna fråga kunna hänskjutas för avgörande till folket, då det borde anses klart, att en straffart, som icke uppbäres av det allmänna rättsmedvetandet, bör utmönstras. Från statsrådsbänken svarades härtill, att denna svåra fråga icke vore lämpad att avgöras genom folkomröstning.

Jag vill då erinra om, att i Schweiz, där man har referendum, har denna fråga varit föremål för folkomröstning. Det intogs nämligen i staten Schweiz' förbundsorfattning 1874 ett förbud att använda dödsstraff, och detta förbud skulle gälla alla kantonen. Men 1879 var den allmänna folkmeningen på grund av en inträffad händelse upprörd över, att detta förbud fanns. Det begärdes då, att folkomröstning skulle ske angående upphävande av detta förbud. En sådan hölls, och den utföll med majoritet för dem, som ville borttaga förbudet. Det är sålunda en tanke, som mycket väl kan framställas, att det allmänna rättsmedvetandet skulle på detta sätt få giva sig ett uttryck.

Eftersom jag nu har ordet, vill jag för min del säga, att jag med mycken uppmärksamhet har följt denna diskussion, men jag har icke kunnat känna mig rubbad i den uppfattning, som jag behållit från min Uppsalatid. Där diskuterade man då mycket livligt frågan om dödsstraff eller icke dödsstraff. Jag hade tillfälle att höra en nu avliden professor i filosofi, som utvecklade sina åsikter om straffets art och begrepp. Han framhöll, att man visserligen icke kunde gilla avskräckningsteorien, om också alla straff i högre eller mindre grad som följd hade med sig, att de verka avskräckande. Detta var dock icke straffets

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

mål. Straffets mål var att bättra den brottsliga viljan, och om det hade visat sig genom brottets svåra beskaffenhet eller eljest genom upprepade brott, att en brottslig vilja icke kunde rättas, då vore dödsstraffet en lika berättigad straffart som övriga i strafflagen upptagna straffarter. I avseende å grymhet framhöll man, att man nog kan tänka sig, att lika stor grymhet låg i livstids straffarbete. Den uppfattningen ansluter jag mig fortfarande till.

Jag kan icke se, om man utdömer dödsstraffet som straffart ur den allmänna strafflagen, hur man kan komma ifrån att upphäva det i de speciella krigslagarna. Är det en straffart, som på grund av sin särart icke bör användas, så följer väl därav som konsekvens, att man utdömer det helt och hållet ur straffsystemet. För min del kan jag dock icke se, att det med fog kan utdömas ur strafflagen. På grund av denna min uppfattning kommer jag att rösta för avslag på utskottets hemställan.

Herr Alexanderson: Herr talman! En kort replik angående Schweiz' förhållanden med anledning av herr Östbergs anförande. Det var så förut, att, innan en förbundslag avskaffade dödsstraffet i Schweiz, var det avskaffat i åtskilliga kantoner. Motståndet mot förbundslagen, som tog sig uttryck i denna folkomröstning, kom uteslutande från de kantoner, som icke förut hade avskaffat dödsstraffet. Sedan omröstningen hade kullkastat förbundslagen, återgick lagstiftningen till kantonallagstiftning, och dödsstraffet återinfördes icke i någon enda av de kantoner, som hade prövat på att vara utan detsamma. Dödsstraffet är i denna stund fortfarande avskaffat i så många kantoner i Schweiz, som tillsammans omfatta $\frac{3}{4}$ -delar av landets befolkning.

Herr Enhörning: Herr greve och talman, mina herrar! Under debatten här har påvisats, huru sällan dödsstraffet har kommit till användning. Då det någon gång förekommer, torde säkerligen den allmänna opinionen stå bakom straffet, utan tvivel på grund därav, att folket anser dödsstraffet vara ett skydd mot därars ohyggliga handlingar. Följaktligen torde väl dödsstraffets avskaffande icke vara så nödvändigt, som man nu vill låta påskina. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har erinrat därom, att dödsstraffet är borttaget i Norge, och han anser därför, att det även bör borttagas på denna sida av Kölen. Tyvärr förekomma dock hemska brott i dessa bägge länder, och de motivera sannerligen dödsstraffets bibehållande. För närvarande uppröres man i Norge av ett hemskt drama, och jag skall ta mig friheten att läsa upp vad som står i tidningarna därom. "En ohygglig förbrytelse. Den för mordbranden i Stard vid Haugesund häktade arbetaren Erland har erkänt, att han med en yxa mördat gårdens tre invånare. Först hade han gått in i ladugården och slagit ihjäl tjänsteflickan, som var sysselsatt med mjölkning. Efter detta dåd inväntade han husbonden och dennes hustru och tillfogade dem dödande sår, varefter han satte

eld på ladugården." Mina herrar, jag tror, att norrmännen skulle vara glada, om de nu hade kvar dödsstraffet. Då dylika brott kunna förekomma i våra dagar, bör sannerligen dödsstraffet bibehållas, i synnerhet som vår domarekår använder det med synnerligen stor urskillning.

Jag skulle, herr talman, helst velat på grund av motiveringen yrka bifall till herr Hederstierns reservation, men då något sådant yrkande icke förekommit i denna kammare, tager jag mig friheten, herr greve och talman, att yrka bifall till herrar Rogbergs och greve Spens' yrkanden.

Herr R u n e: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag hörde den ärade talaren på stockholmsbänken tala om, att han i Uppsala hade studerat rättsfilosofi och där hade fått lära, att straffet var avsett att förbättra den brottsliga viljan, men därest det konstaterades, att den brottsliga viljan icke stod till att rätta, var man berättigad att tillgripa dödsstraff, erinrade jag mig, att jag också i Uppsala hade studerat den teorien. Men jag gjorde redan då den reflexionen: huru kan man vara säker på, att denna brottsliga vilja i visst fall icke går att rätta? Därpå kunde jag icke få något riktigt tillfredsställande besked. Jag tycker fortfarande, att det är ett språng i bevisningen på den punkten och därpå hänger ju hela bevisföringen. Huru kan man veta, att en persons brottsliga vilja icke står till att rätta, och är det rätt att på ett antagande därom tillämpa dödsstraffet på honom? Jag anser, att det i verkligheten icke går att resonera på det viset, och ber att få förena mig med dem, som yrkat bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen och vidare på dess förkastande, samt förklarade, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Trygger begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det av första lagutskottet i utlåtande nr 37 tillstyrkta förslaget till ändrad lydelse av 2 kap. 1 § strafflagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 23.

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Om dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Övriga delar av det under behandling varande lagförslaget.
Godkändes.

Det andra av utskottet tillstyrkta lagförslaget.
Godkändes.

Utskottets hemställan.

Herr *Lindhagen*: I denna punkt har utskottet hemställt, att den i ämnet väckta motionen må anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt. Jag förstår inte, vad utskottet menar med detta, ty den motionen är icke besvarad genom första punkten, utan det skulle naturligtvis ha stått: utskottet hemställer, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Men det är mig likgiltigt; det är en fristående fråga i alla fall, och jag yrkar bifall till den hemställan, som innefattas i herr *Jacob Larssons* reservation.

Herr *Åkerman*: Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning att vad under överläggningen förekommit propositioner skulle framställas särskilt angående vardera punkten i utskottets hemställan.

På därefter gjord proposition förklarades utskottets hemställan i punkten 1 besvarad genom kammarens föregående beslut.

I avseende å punkten 2, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *J. T. Larsson* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt sistberörda två yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 37 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *J. T. Larsson* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 46;
Nej — 32.

Behandlingen av de återstående ärendena på föredragningslistan uppsköts till ett annat sammanträde.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrift:

Till Riksdagen.

Då jag för ett år sedan valdes till fullmäktig i Sveriges Riksbank, var förutvarande bankofullmäktigen *Thorsson* statsråd och därigenom hindrad att vid valet ifrågakomma. Då han numera är valbar och jag utgår från att Riksdagen gärna önskar åter insätta honom bland bankofullmäktige, tillåter jag mig härmed anhålla om att bliva befriad från uppdraget att vara bankofullmäktig från och med tiden för det nu instundande fullmäktigevalet.

Stockholm den 7 maj 1921.

Helge Bäckström.

Herr Bäckströms anhållan bifölls; och beslöts att i anledning därav val av en fullmäktig i riksbanken efter herr Bäckström skulle i föreskriven ordning anställas.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12,17 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.